

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
UNIVERSITY OF CRETE

Δι-ιδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: Κοινωνική Εργασία και
Κοινωνική Οικονομία

«Προκλήσεις και εμπόδια της ΛΟΑΤΚΙ+ γονεϊκότητας στην Ελλάδα»

Κριτσωτάκη Κατερίνα (ΑΜ: 20)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κούτρα Κλειώ

Ρέθυμνο, 2024

Ευχαριστίες:

Στην καθηγήτρια μου κα Κούτρα για την υπομονή, στον καθηγητή κύριο Πεντάρη για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και στο γιο μου Χρήστο που πάντα μου δείχνει τον δρόμο.

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας: Η υπογράφουσα Κατερίνα Κριτσωτάκη, φοιτήτρια του Δι-ιδρυματικού Μεταπτυχιακού «Κοινωνική Εργασία και Κοινωνική Οικονομία» του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παν. Κρήτης και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία με τίτλο: «Προκλήσεις και εμπόδια της ΛΟΑΤΚΙ+ γονεϊκότητας στην Ελλάδα» είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μου δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνω ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε Ίδρυμα ή Οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα έχει ως σκοπό τη διερεύνηση των προκλήσεων και των εμποδίων που αντιμετωπίζουν γυναίκες με αμφιφυλόφιλο και λεσβιακό σεξουαλικό προσανατολισμό στην προσπάθειά τους για απόκτηση παιδιών στην Ελλάδα. Με βάση αυτό τον σκοπό διατυπώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα που θα βοηθήσουν στην ανάδειξη των βιωμένων εμπειριών και είναι τα εξής: Πώς αποφάσισαν να αποκτήσουν παιδιά και πώς αντέδρασε το περιβάλλον τους; Ποιες προκλήσεις είχαν να αντιμετωπίσουν στη διαδικασία απόκτησης παιδιών και ανατροφής; Υπήρχε υποστήριξη από κρατικούς φορείς, εργοδότη ή το κοινωνικό περιβάλλον; Ποιες είναι οι απόψεις των συμμετεχουσών για την ανατροφή και τι θα αλλάζατε στο νομοθετικό πλαίσιο; Για την επίτευξη του στόχου θεωρήθηκε ως βέλτιστη επιλογή η ποιοτική έρευνα και το μεθοδολογικό εργαλείο της ημιδομημένης συνέντευξης. Το δείγμα είναι 11 γυναίκες με αμφιφυλόφιλο και λεσβιακό σεξουαλικό προσανατολισμό που ζουν και μεγαλώνουν τα παιδιά τους στην Ελλάδα και προσπάθησαν να αποτυπώσουν την εμπειρία αυτή όπως την βίωσαν. Τα αποτελέσματα λόγω του μικρού δείγματος δεν μπορούν να αναχθούν στο σύνολο όμως από τα βιώματα που ανέδειξαν οι συνεντεύξεις φαίνεται να επιβεβαιώνουν τις δυσκολίες που γεννά το νομικό έλλειμμα στην Ελλάδα και κοντά σε αυτό επηρεάζεται και το κοινωνικό πεδίο. Αυτές οι ποικίλες δυσκολίες διαπερνούν σημαντικά ζητήματα όπως για παράδειγμα το να αναγνωρίζεται η μη κυοφορούσα γονέας ώστε σε περίπτωση διαζυγίου ή θανάτου της βιολογικής μητέρας να είναι ασφαλές το παιδί. Σαν συνέπεια αυτού το άγχος και ο φόβος φαίνεται να είναι κοινό αίσθημα ανάμεσα στις συμμετέχουσες. Επιτακτική κρίνεται λοιπόν, η θεσμική και κοινωνική αλλαγή για την προστασία των παιδιών που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς για να απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα και ορατότητα.

Λέξεις Κλειδιά: ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς, νομικά εμπόδια, κοινωνικές προκλήσεις, συμπερίληψη.

Abstract

The purpose of this research is to investigate the challenges and obstacles faced by bisexual and lesbian women in their effort to have children in Greece. Based on this purpose, the research questions that, will help highlight the lived experiences, were formulated as follows: How did they decide to have children and how did their environment react? What challenges did they face in the process of having children and raising them? Was there support from the government, the working and social environment? What are the participants' views on parenting and what would they change in the legislative framework? To achieve the goal, qualitative research and the methodological tool of the semi-structured interview were considered as the best option. The sample is 11 women with bisexual and lesbian sexual orientation who live, raise their children in Greece, and tried to capture this experience as they recall it in their memory. The results, due to the small sample size, cannot be generalized to the whole population; however, the experiences highlighted by the interviews seem to confirm the challenges posed by the legal gap, which also affects the social field. These diverse difficulties significantly touch upon important issues, such as the recognition of the non-gestational parent, so that in the case of divorce or the death of the biological mother, the child is protected. As a consequence, anxiety and fear seem to be common feelings among the participants. Therefore, institutional and social change is deemed urgent to protect children raised by LGBTQ+ parents, so they can enjoy equal rights and visibility.

Keywords: *LGBTQ+ parents, legal obstacles, social challenges, inclusion.*

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες:	2
Περίληψη	3
Abstract	4
Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο 1: Ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ+.....	9
1.1 ΛΟΑΤΚΙ+ ορολογία	9
1.2 Σύντομη ιστορική διαδρομή.....	11
1.3 Κοινωνική και νομική ανασκόπηση.	13
1.4 ΛΟΑΤΚΙ+ διεκδικήσεις για ορατότητα & συμπερίληψη.	16
Κεφάλαιο 2:	20
2.1 Ο θεσμός της οικογένειας.	20
2.2 Μορφές οικογένειας	22
2.2.3 Οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς.....	23
2.2.4 Συγκριτική θεσμών/δομών που στηρίζουν οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς.....	23
Κεφάλαιο 3:	25
3.1 Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς.	25
3.2 Βιβλιογραφική επισκόπηση ερευνών για τα παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ στο εξωτερικό.....	27
3.3 Σημασία της μελέτης παιδιών που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+	29
3.4 Έρευνα για παιδιά που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς στο εξωτερικό ..	30
3.5 Επιδράσεις του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων στην ανάπτυξη του παιδιού.....	32
3.6 Σύγκριση των ερευνητικών αποτελεσμάτων μεταξύ ΛΟΑΤΚΙ+ και ετεροφυλόφιλων οικογενειών	33

3.7 Έρευνα για τα παιδιά που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς στην Ελλάδα.....	33
3.8 Επισκόπηση της γονικής μέριμνας ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ελλάδα.....	35
3.9 Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς και τα παιδιά τους στην Ελλάδα.....	35
3.10 Πολιτισμικές και κοινωνικές στάσεις απέναντι στις οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ελλάδα.....	37
3.11 Σύγκριση ευρημάτων έρευνας μεταξύ Ελλάδας και άλλων χωρών.....	38
3.12 Συμπέρασμα.....	39
Κεφάλαιο 4: Ερευνητικό Μέρος.....	40
4.1 Ερευνητικές υποθέσεις/Ερευνητικά ερωτήματα.....	40
4.2 Δείγμα.....	41
4.4 Αναλυτική παρουσίαση των εργαλείων της έρευνας (συνέντευξη).....	42
4.6 Θεματική Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων της Συνέντευξης.....	44
Αποτελέσματα μελέτης.....	45
Θεματικός Άξονας 1: Βήματα προς την Γονεϊκότητα.....	47
Θεματικός Άξονας 2: Η αλληλεπίδραση με τα ευρύτερα κοινωνικά συστήματα στην πορεία της Γονεϊκότητας.....	53
Θεματικός Άξονας 3: Εμπειρίες και Προτάσεις για βελτίωση των συνθηκών μιας ΛΟΑΤΚΙ+ οικογένεια με βάση την υποκειμενική ερμηνεία των βιωμάτων.....	61
Κεφάλαιο 6. Συζήτηση αποτελεσμάτων.....	67
Κεφάλαιο 7 Συμπεράσματα.....	79
7.1 Σύνδεση των ευρημάτων με την κοινωνική εργασία.....	80
7.2 Εμπόδια της έρευνας.....	84
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ.....	86
Παράρτημα.....	95

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1 Θεματική ανάλυση	51
Πίνακας 2 Διαδικασία απόκτησης παιδιών	74
Πίνακας 3 Στήριξη	77
Πίνακας 4 Δυσκολίες	80
Πίνακας 5 Εμπειρίες από σύστημα υγείας , επαγγελματικό περιβάλλον και σχολείο	80
Πίνακας 6 Παιδί	81
Πίνακας 7 Συμβουλές σε άλλους ΛΟΑΤΚΙ	82
Πίνακας 8 Βελτιώσεις	83

Εισαγωγή

Καθώς οι κοινωνίες εξελίσσονται και προχωρούν δημιουργούνται νέες μορφές οικογένειας και πολλές φορές το νομικό καθεστώς αδυνατεί να καλύψει δικαιώματα αφήνοντας κενά που επηρεάζουν σημαντικά τις ζωές ανθρώπων. Η Ελλάδα ως κράτος-μέλος της Ε.Ε θα έπρεπε να αγκαλιάζει και να ηγείται αλλαγών που αφορούν αναπροσαρμογή στο κοινωνικό νομικό πλαίσιο, παρά να προσπαθεί επιδερμικά να καλύψει κενά.

Η σημασία της μελέτης κρίνεται ως σημαντική και ένας από τους λόγους που συνηγορεί σε αυτό είναι η έλλειψη έρευνας στο συγκεκριμένο πεδίο που να καλύπτει το σύνολο των εμποδίων στην ζωή ενός ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμου σε κρίσιμες φάσεις της ζωής. Στην συγκεκριμένη μελέτη η εστίαση γίνεται στο πως άτομα αποφάσισαν να δημιουργήσουν την οικογένεια τους με τους υπάρχοντες νόμους και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν στην επαφή τους με το ιατρικό προσωπικό κατά την αναζήτηση των βέλτιστων λύσεων αναπαραγωγής. Φυσικά οι επιδράσεις αφορούν και το κοινωνικό πεδίο, με την οικογένεια καταγωγής και το φιλικό περιβάλλον να παίζουν και αυτά τον δικό τους ξεχωριστό ρόλο στην ζωή κάθε ΛΟΑΤΚΙ+ συμμετέχουσας. Τέλος, θα εξεταστούν οι επιδράσεις που έχουν οι νομικές ελλείψεις στον εργασιακό βίο και οι συμβουλές σε άλλους μελλοντικούς γονείς.

Η επόμενη ενότητα αποτελεί το ερευνητικό μέρος και διαρθρώνεται σε τρία κεφάλαια. Το πρώτο, αναλύει το δείγμα, το πως έγινε η δειγματοληψία και προχωράει στην ανάλυση δεδομένων, στην κωδικοποίηση των θεματικών για να διερευνηθεί το θέμα διεξοδικά. Παρουσιάζεται η μεθοδολογία και τα βήματα που έγιναν ώστε να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα. Ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο (έκτο) η συζήτηση αποτελεσμάτων με την παρουσίαση ευρημάτων που επιβεβαιώνουν τα εμπόδια και τις δυσκολίες των ΛΟΑΤΚΙ+ γονέων στην Ελλάδα, ενώ επιχειρείται η σύνδεση με την επιστήμη της Κοινωνικής εργασίας. Τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα και οι προτάσεις για περαιτέρω έρευνα στο μέλλον και το παράρτημα που περιέχει τον οδηγό συνέντευξης και τη φόρμα συναίνεσης.

Κεφάλαιο 1: Ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ+

1.1 ΛΟΑΤΚΙ+ ορολογία¹

Η γλώσσα ως «ζωντανός οργανισμός» απηχεί απόψεις, στάσεις και θέσεις σχετικά με κοινωνικά ζητήματα. Παλαιότερα, ο σεξουαλικός προσανατολισμός ήταν απόλυτα συνυφασμένος με τον ετεροκαθορισμό των ατόμων και δεν ήταν κάτι που εκείνα επέλεγαν για τους εαυτούς τους. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια κοινωνική στροφή προς μια στάση περισσότερο συμπεριληπτική, η οποία δίνει χώρο σε διαφορετικότητες. Γι' αυτό το ακρωνύμιο ΛΟΑΤΚΙ+ αλλάζει τακτικά ώστε να γίνεται περισσότερο συμπεριληπτική σε ταυτότητες.

Όπως είναι ήδη γνωστό με την άνοδο των κοινωνικών κινηματικών αγώνων που αποζητούσαν περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη άρχισαν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα να αυτοπροσδιορίζονται να διεκδικούν ορατότητα. Έως τότε ένα μανιχαιστικό μοντέλο καθόριζε τις ταυτότητες με έναν πολύ απόλυτο τρόπο γυναίκα-άντρας/γκει στρειτ, ένα αδιάλλακτο πατριαρχικό μοντέλο (Πολυκάρπου, 2019). Το ακρωνύμιο ΛΟΑΤΚΙ+ σηματοδοτεί τον πλουραλισμό των ταυτοτήτων φύλου και των σεξουαλικών προσανατολισμών. Η λέξη «λεσβία» από τον 19^ο αιώνα αναφέρεται στην ομοφυλόφιλη γυναικεία επιθυμία. Ο όρος έχει συνδεθεί με πολιτικές και έχει σαφείς επιρροές από το φεμινιστικό και το λεσβιακό κίνημα της δεκαετίας του 1970 στην Αμερική και στην δυτική Ευρώπη (Καντσά, 2011, σ. 124). Με τον όρο «ομοφυλόφιλοι», από την άλλη, εννοούμε συνηθέστερα τους άντρες με ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό, ή χρησιμοποιείται και ως όρος ομπρέλα της «ΛΟΑΤΚΙ+» κοινότητας. Η λέξη επινοήθηκε τον 19ου αιώνα και χρησιμοποιείται σταθερά έκτοτε για να υποδείξει την ομοερωτική διάθεση (Μαρνελάκης, 2014). Τα αμφιφυλόφιλα άτομα έχουν ερωτική επιθυμία και για τα δύο φύλα. Η αμφιφυλόφιλη επιθυμία έχει στηλιτευτεί στο παρελθόν «σαν έγκλημα», αφού πέρα από τη ρήξη των κοινωνικών νομών, τα άτομα συχνά υφίστανται στιγματισμό ή και διάκριση από την κοινωνία αλλά και από άτομα εντός “ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας”.

Ο όρος «τρανς» (trans/transgender) είναι επίσης -ομπρέλα και αναφέρεται στα άτομα των οποίων η έκφραση φύλου και/ή ταυτότητα φύλου δε “συμφωνεί” με το φύλο που τους αποδώσανε κατά τη γέννηση τους (Armuaud et al., 2016, σ. 383-390). Τα τρανς άτομα βρίσκονται πολύ συχνά σε μεγάλη ευαλωτότητα καθώς κάθε χρόνο

καταγράφονται πολλές επιθέσεις εναντίον τους. Εξαιτίας αυτής της διαρκούς διάκρισης που υφίστανται υπάρχει κίνδυνος τα τρανς άτομα να περιθωριοποιηθούν (Paradaki & Ntiken, 2022). Σχετικά με τον όρο «κουήρ», μιλάμε επίσης για έναν όρο-ομπρέλα που περιγράφει ένα ευρύ πεδίο ταυτοτήτων. Το βασικότερο χαρακτηριστικό της έννοιας του κουήρ είναι ότι «δεν μπαίνει σε κατηγοριοποιήσεις, αφού ακριβώς γεννήθηκε για να πολεμήσει κατηγορίες και ταμπέλες» (Κολύρη, 2018, σ. 61). Με την λέξη κουήρ επιχειρήθηκε να δοθεί ένα νέο νόημα στην έννοια η οποία στο παρελθόν ήταν μια λέξη κατεξοχήν προσβλητική. Υπό αυτή την έννοια το κουήρ, μπορεί να αναφέρεται σε μια πολιτική ή μια θέση που αντιτίθεται και απορρίπτει την ετεροκανονικότητα, και ασκεί μία συνολική κοινωνική κριτική, τόσο στην κοινωνία αλλά και στους ΛΟΑΤΚΙ+ κινηματικούς χώρους.

Η ίντερσεξ (intersex) ταυτότητα αναφέρεται στα άτομα που «γεννιούνται έξω από το διμορφικό πλατωνικό καλούπι» (Fausto-Sterling & Molinier, 2013). Δηλαδή, ένα άτομο χαρακτηρίζεται ως ίντερσεξ όταν «έχει γεννηθεί με ένα σώμα που αποφασίστηκε ότι δεν είναι τυπικά ανδρικό ή γυναικείο» (Dreger & Herndon, 2009, σ. 199-224). *«Σε πολλές περιπτώσεις, τα ίντερσεξ άτομα γεννιούνται με βιολογικά χαρακτηριστικά που εμπίπτουν στις κατηγορίες και των δύο βιολογικών φύλων, με βάση τα οποία καλούνται να κατηγοριοποιηθούν από τους γιατρούς. Η ίντερσεξ κατάσταση, ή αλλιώς μεσοφυλικότητα «πάντα ήταν σ' έναν βαθμό ζήτημα ορισμού»* (Fausto-Sterling, 2016 σ. 45). Παράλληλα αυτή η κατηγοριοποίηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη από την κατάσταση της «επιστημονικής γνώσης καθώς και των γενικών πολιτιστικών πεποιθήσεων γύρω από το φύλο» στην εκάστοτε κοινωνική συγκυρία. Ο πληθυσμός τους υπολογίζεται το 1,7% στις ετήσιες γεννήσεις. Είναι ένα σπάνιο φαινόμενο, μέχρι τον 20ο αιώνα τα ίντερσεξ άτομα ζούσαν στην αορατότητα. Κατά τη γέννηση ή και μέσω «του χειρουργείου, οι γιατροί απλά συμπλήρωναν τις προθέσεις της φύσης» (Fausto-Sterling, 2016, σ. 49). Πολύ συχνά μέσα από το πρίσμα της ιατρικής επιστήμης, και έπειτα από την παρέμβαση των γιατρών και με την πάροδο του χρόνου, η επιτυχία του προσδιορισμού φύλου συνδεόταν άρρηκτα με την ετεροφυλοφιλία που θα ανέπτυξε αργότερα το κάθε παιδί (Fausto-Sterling, 2016).

1.2 Σύντομη ιστορική διαδρομή

Στο κεφάλαιο αυτό, θα επιχειρηθεί η ανάλυση αντιλήψεων και πολιτικών που κυριαρχούσαν για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα κατά καιρούς στην πρόσφατη ιστορία κυρίως στον ευρωπαϊκό χώρο. Εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι διαρκείς και συνεχιζόμενες αλλαγές που κυριάρχησαν στον δυτικό κόσμο τον 20αίωνα επηρέασαν δραστικά τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (Dreger & Herndon, 2009, σ. 200).

Ως αρχή αυτής της διαδρομής ορίζεται η Δημοκρατία της Βαϊμάρης¹, στην Γερμανία μια περίοδος που «άνθισε» η γυναικεία σεξουαλική επιθυμία (στην σύγχρονη ιστορία) που ως τότε ήταν αόρατη. Η ταπεινωτική ήττα της Γερμανίας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και την επακόλουθη ίδρυση της βαιμαρινής δημοκρατίας, οδήγησαν στο να καταργηθούν οι περισσότερες μορφές λογοκρισίας στον Τύπο και αυτή η άρση των περιορισμών δημιούργησε εύφορο έδαφος για την ανάπτυξη λεσβιακών και ομοφυλόφιλων υποκουλτούρων. Αυτό συνέβαλε στην οικειοποίηση της αγάπης μεταξύ των γυναικών στη μεσοπολεμική Γερμανία. Φυσικά αυτό το ρεύμα λεσβιακής ορατότητας δεν έμεινε «ατιμώρητο», συχνά λεσβίες αντιμετώπιζαν διώξεις, στους χώρους που εργάζονταν, και πολιτικοί με συντηρητικές απόψεις ζητούσαν ποινική μεταχείριση των λεσβιακών πρακτικών (Huneke, 2017). Αυτή η τόσο ξεχωριστή περίοδος της ιστορίας, καταστράφηκε βίαια από την άνοδο του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος που στοχοποίησε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Μετέπειτα, η βία και ο εγκλεισμός ομοφυλόφιλων ατόμων (κυρίως αντρών) ήταν άγριες και πολλοί έχασαν την ζωή τους σε στρατόπεδα συγκέντρωσης φορώντας το ροζ αστέρι. Ωστόσο κατά την περίοδο του τρίτου ράιχ, η μεταχείριση των λεσβιών φαίνεται να παραβαίνει τα δημόσια ήθη χωρίς όμως να υπόκεινται την μεταχείριση που είχαν οι ομοφυλόφιλοι άντρες. Δεν υπάρχει αρχειακό υλικό που να μαρτυράει το αντίθετο (Huneke, 2017).

Μεταπολεμικά, η κατάσταση για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα δεν καλυτέρευσε. Πιο συγκεκριμένα ο έντονος συντηρητισμός που επικρατούσε πολιτικά συνέδεσε για

---

¹ **Δημοκρατία της Βαϊμάρης** είναι ο ιστορικός και πολιτικός όρος που επικράτησε στη σύγχρονη διεθνή βιβλιογραφία για τη (συμβατική) ονομασία του πολιτεύματος της Γερμανίας από το 1919 έως την άνοδο στην εξουσία της ναζιστικής γερμανίας του Χίτλερ το 1933.

Το πολίτευμα πήρε το όνομά του από την ιστορική γερμανική πόλη της Βαϊμάρης, στην οποία έλαβε χώρα η ιδρυτική πράξη της Δημοκρατίας, η θέσπιση και αποδοχή του νέου Συντάγματος, την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1919.

λόγους πολιτικού συμφέροντος την ομοφυλοφιλία με τον κομμουνισμό με αποτέλεσμα να απολυθούν μαζικά άτομα από τις ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Την εν λόγω περίοδο επίσης η Αμερικάνικη Ψυχιατρική Εταιρεία προσέθεσε την ομοφυλοφιλία στον οδηγό ψυχικών νοσημάτων DSM (Baughey-Gill, 2011).

Η δεκαετία του 1960, φαίνεται να είναι το σημείο καμπής για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων παρόλο που την περίοδο εκείνη τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα συνεχίζουν δέχονται διακριτή και άνιση μεταχείριση και πολλά ζουν στο περιθώριο υπομένοντας συλλήψεις. Διαφαίνεται όμως και ένα συντονισμένο κλίμα αλλαγής τόσο σε κινηματικό επίπεδο όσο και στο δημόσιο λόγο. Το κίνημα των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων που ήταν στο απόγειο του έδωσε φωνή σε καταπιεζόμενα άτομα και συμπαρέσυρε και τη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα προς μια πιο συμπεριληπτική κατεύθυνση. Το Σαν Φρανσίσκο την δεκαετία του 1960 πρωτοστατούσε στην ΛΟΑΤΚΙ+ σκηνή με τα bar για ΛΟΑΤΚΙ+ αλλά και ως κέντρο ακτιβισμού που συχνά δεχόταν αστυνομική βία και εκβιασμούς. Με την ίδρυση του Tavern Guilt επιχειρήθηκε η σύμπραξη των ιδιοκτητών bar ενάντια στην κλιμακούμενη αστυνομική βία. Αρκετοί φιλελεύθεροι υπουργοί το 1964 ενέταξαν στην ατζέντα τους τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων και ίδρυσαν το CRH (Συμβούλιο για την Θρησκεία και τους Ομοφυλόφιλους). Την ίδια χρονιά από το Συμβούλιο για την Θρησκεία και τους Ομοφυλόφιλους διοργανώθηκε εκδήλωση για την Πρωτοχρονιά για την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+. Η αστυνομία όμως έδρασε δυναμικά και συνέλαβε αναίτια αρκετούς υπουργούς, το περιστατικό έγινε γνωστό και η δυσαρέσκεια που ακολούθησε έθεσε ένα ισχυρό περιορισμό στην ασυδοσία της αστυνομίας και την βία που τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα υφίσταντο (Baughey-Gill, 2011 σ.12).

Σε εκείνη την ιστορική συγκυρία τέθηκε σε περιορισμό ο σημαντικότερος βραχνάς για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, δηλαδή η αστυνομική ασυδοσία σε βάρος τους, που σε συνδυασμό με το ανύπαρκτο νομικό πλαίσιο στο μεγαλύτερο μέρος των δυτικών χωρών καθιστούσε τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα τα αόρατα και τα εξέθετε σε κίνδυνο. Άλλο ένα σημείο ορόσημο ήταν οι εξεγέρσεις του Compton's Café στο Τεντερλοιν του Σαν Φρανσίσκο (1967) και στο Stonewall στην Ν. Υόρκη (1969) που άλλαξαν για πάντα το πως η κοινωνία αντιμετώπιζε τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και ενδυνάμωσε τα ίδια τα άτομα στο να διεκδικούν ορατότητα και ισότητα (Artyukhina, 2021).

Οι θεσμοί και τα κράτη εξαιτίας των στερεοτύπων και της συνεπακόλουθης περιθωριοποίησης που αυτή γεννά άργησαν πολύ να εξισορροπήσουν την έλλειψη ισότητας και συμπερίληψης και όπου αυτό επιτεύχθηκε έγινε με κοινωνικούς αγώνες.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην έκδοση από την Αμερικάνικη Ψυχιατρική Εταιρεία του οδηγού DSM που ορίζει ψυχικές ασθένειες και διαταραχές. Σαν ψυχική ασθένεια αναφερόταν και η ομοφυλόφιλη σεξουαλική επιθυμία μέχρι το 1972 την κατάργηση του μετά από συντονισμένες προσπάθειες από πλευράς διαδηλωτών. Η πανδημία του AIDS το 1980 με τη πλήρη αδιαφορία από πλευράς κυβερνήσεων στις ΗΠΑ προκαλούσε πόνο και οργή στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα καθώς ο αμερικανικές εταιρείες φαρμάκων κερδοσκοπήσαν στην παραγωγή του φαρμάκου που στόχο είχε την καθυστέρηση των συμπτωμάτων του ιού.

Παρόλο που τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στη Δύση απέκτησαν κάποια δικαιώματα, αυτά συχνά συνοδεύονταν από αυστηρούς όρους. Για παράδειγμα, στη Σουηδία, για να αναγνωριστεί νομικά η αλλαγή φύλου, απαιτούνταν η υποχρεωτική στείρωση, ένας νόμος που καταργήθηκε το 2014. Ωστόσο, η Transgender Europe επισημαίνει πως ανάλογες διατάξεις ισχύουν ακόμα σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (Artyukhina, 2021).

1.3 Κοινωνική και νομική ανασκόπηση

Καθώς οι δεκαετίες περνούν όλο και περισσότερα άτομα είναι λιγότερο ενοχοποιημένα για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό και έτσι μπορεί να υποθέσει κανείς ότι έχει συντελεστεί κοινωνική πρόοδος στον τομέα των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων. Όμως παρά τις διακηρύξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης που τονίζουν ότι ο ευρωπαϊκός χώρος είναι ασφαλής για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (Ψήφισμα 2021 για την κήρυξη της ΕΕ ως Ζώνης Ελευθερίας ΛΟΑΤΚΙ+) δεν αποτυπώνεται ρεαλιστικά η κατάσταση για το τι πραγματικά συμβαίνει.

Ο ILGA EUROPE είναι ένας χάρτης δικαιωμάτων που καταγράφει τις ελλείψεις κοινωνικών και νομικών δικαιωμάτων για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και την κατάσταση των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων (ILGA Europe, 2024) Η πραγματικότητα ωστόσο διαψεύδει την πρόοδο ειδικά στην Ελλάδα με την δολοφονία της Zak/Zackie Oh. Ο επαίσχυντος ρόλος της ελληνικής αστυνομίας στην δολοφονία και η πανηγυρική αθώωση παρά τις αντίθετες μαρτυρίες (Zackie Oh Justice, 2024). Αναφορές έχουν δημοσιευτεί από τη Διεθνή Αμνηστία ότι η Ελληνική Αστυνομία έχει κουλτούρα ατιμωρησίας. Παράλληλα, οργανώσεις όπως η Athens Color Youth αναφέρουν αύξηση

της ομοφοβικής βίας στη χώρα. Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία, που έχει σημαντική επιρροή στην πολιτική σκηνή της Ελλάδας, συνεχίζει να καταδικάζει την ομοφυλοφιλία. Όπως δείχνει το Ευρωβαρόμετρο του 2019 για τις «Διακρίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση», μόνο το 64% των Ελλήνων πιστεύει ότι τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τα ετεροφυλόφιλα, σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο που είναι 76% (European Parliament, 2018). Λίγες ημέρες μετά τη δολοφονία του Ζακ/Zackie Oh Κωστόπουλου, ο ελληνικός τηλεοπτικός σταθμός ΣΚΑΪ παρουσίασε τα αποτελέσματα μιας δημοσκοπήσης, η οποία έδειξε ότι περίπου το 33% των Ελλήνων δεν επιθυμεί να έχει γκέι γείτονα (Zackie Oh Justice, 2024).

Αρκετά θέματα υπάρχουν και για το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοφώνου και Τηλεόρασης και την ομοφοβική στάση του. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το ΕΣΡ, επέβαλε κυρώσεις σε ραδιόφωνα και τηλεοπτικά κανάλια για την προβολή ή την ονομασία ομοφυλοφιλικών σχέσεων. Ωστόσο, υπάρχουν ενδείξεις ότι η ομοφυλοφιλία γίνεται όλο και λιγότερο ταμπού και τα θέματα ΛΟΑΤΚΙ+ απολαμβάνουν αυξανόμενη ορατότητα μέσω των μέσων ενημέρωσης, αν και όχι χωρίς αντιδράσεις και δημόσιες εντάσεις. Η μεγάλη δημόσια εκδήλωση ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ελλάδα, Pride Athens, δεν έχει δημοσιοποιηθεί ποτέ ή δεν καλύπτεται από τηλεοπτικά μέσα, οι αναφορές στα μέσα προέρχονται αποκλειστικά από συγκεκριμένες προοδευτικές εφημερίδες.

Καθώς όλο και περισσότερα άτομα εκφράζουν δημόσια τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, φαίνεται ότι έχουν επιτευχθεί σημαντικά βήματα στον τομέα των δικαιωμάτων ΛΟΑΤΚΙ+. Ωστόσο, η πραγματικότητα είναι πολύ διαφορετική από τις διακηρύξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί ασφαλούς χώρου για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, όπως υποδεικνύει το Ψήφισμα του 2021 για την ανακήρυξη της ΕΕ ως Ζώνης Ελευθερίας ΛΟΑΤΚΙ. Παρά την αισιόδοξη εικόνα που προσφέρει ο χάρτης δικαιωμάτων της ILGA EUROPE (Zackie Oh Justice, 2024), η κατάσταση είναι εντελώς διαφορετική στην Ελλάδα.

Η δολοφονία της Ζακ/Zackie Oh και η εμπλοκή της ελληνικής αστυνομίας σε αυτή, παρά την αθώωση των αστυνομικών που εμπλέκονται, αποδεικνύουν ότι η κατάσταση είναι ανησυχητική. Η Διεθνής Αμνηστία έχει αναφέρει την ύπαρξη «κουλτούρας κατάχρησης και ατιμωρησίας» στην Ελληνική Αστυνομία, ενώ ελληνικές οργανώσεις, όπως η Athens Color Youth, έχουν επισημάνει την αύξηση της ομοφοβικής βίας. Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία συνεχίζει να καταδικάζει την ομοφυλοφιλία, κάτι που αντικατοπτρίζεται και στην έρευνα του Ευρωβαρομέτρου του

2019, όπου μόνο το 64% των Ελλήνων υποστηρίζει ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τα ετεροφυλόφιλα, έναντι του 76% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Μετά τη δολοφονία του Κωστόπουλου, δημοσκόπηση που παρουσιάστηκε από το τηλεοπτικό κανάλι Skai έδειξε ότι το 33% των Ελλήνων δεν θέλει να έχει γείτονα γκέι. Η θρησκευτικότητα φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των αρνητικών στάσεων, επιβεβαιώνοντας προηγούμενες μελέτες που συνδέουν την ισχυρή θρησκευτικότητα με αρνητικές στάσεις απέναντι στους ΛΟΑΤΚΙ+. Οι δηλώσεις της Ιεραρχίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που χαρακτηρίζουν τον πολιτικό γάμο των ομοφυλόφιλων και την τεκνοθεσία ως απειλή για τη βάση της οικογένειας, θέτουν τους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς και τα παιδιά τους σε κίνδυνο. Στη δημόσια σφαίρα, τα ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ+ συζητούνται συχνά με αμφιλεγόμενο τρόπο, ενώ η ελληνική τηλεόραση και τα μέσα ενημέρωσης σπάνια προβάλλουν ή καλύπτουν μόνο περιορισμένα τις σημαντικές ΛΟΑΤΚΙ+ εκδηλώσεις, όπως το Athens Pride. Οι περισσότερες αναφορές προέρχονται από προοδευτικά έντυπα, παρά από τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης.

Σύμφωνα με έρευνες, παράγοντες όπως η ηλικία, ο τόπος διαμονής και το μορφωτικό επίπεδο δεν φαίνεται να έχουν στατιστικά σημαντική επίδραση στις στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία στην παρούσα μελέτη. Αντίθετα με προηγούμενες μελέτες που έδειχναν ότι όσο νεότεροι είναι οι συμμετέχοντες, τόσο πιο θετικές είναι οι απόψεις τους, εδώ η ηλικία δεν αποτελεί σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης. Επίσης, το μορφωτικό επίπεδο δεν επηρεάζει τις στάσεις, αντίθετα με άλλες έρευνες που υποστηρίζουν ότι οι πιο μορφωμένοι έχουν θετικότερες απόψεις για την ομοφυλοφιλία (Steffens & Wagner, 2004). Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν προπτυχιακοί φοιτητές. Όσον αφορά τον τόπο διαμονής, η μελέτη εξετάζει τους συμμετέχοντες με βάση τον τόπο διαμονής τους μέχρι την ηλικία των 18 ετών και την εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο της Αθήνας, χωρίς να βρεθεί στατιστικά σημαντική συσχέτιση. Αυτό διαφέρει από άλλες μελέτες που δείχνουν ότι οι κάτοικοι πόλεων τείνουν να έχουν πιο θετικές στάσεις σε σύγκριση με αυτούς που ζουν σε αγροτικές περιοχές. Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι η πλειονότητα των συμμετεχόντων προέρχεται από την Αττική και την Αθήνα, και όχι από αγροτικές περιοχές. Συνολικά, η ηλικία, ο τόπος διαμονής και το μορφωτικό επίπεδο δεν αναδεικνύονται ως καθοριστικοί παράγοντες στις στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία σε αυτή τη μελέτη (Steffens & Wagner, 2004, σ. 137-149). Μια άλλη

ανεξάρτητη μεταβλητή που εξετάστηκε, και δεν είναι παράγοντας που προβλέπει στάσεις, είναι το μορφωτικό επίπεδο. Η μη στατιστική σημασία της επίδρασης του παράγοντα εκπαίδευσης φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα άλλων μελετών όπου όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο, τόσο υψηλότερη είναι η εμφάνιση θετικών στάσεων απέναντι στην ομοφυλοφιλία (Georgiou et al., 2018). Μια πιθανή ερμηνεία αυτής της διαφοράς στα αποτελέσματα θα μπορούσε να είναι ότι οι συμμετέχοντες στη μελέτη μας κατατάχθηκαν ανάλογα με το ακαδημαϊκό τους επίπεδο, με την πλειοψηφία να είναι προπτυχιακοί φοιτητές. Η παρούσα μελέτη εξετάζει τον δημογραφικό παράγοντα της αστικής ή αγροτικής κατοικίας, λαμβάνοντας υπόψη τον τόπο διαμονής των συμμετεχόντων μέχρι την ηλικία των 18 ετών και την εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο της Αθήνας. Δεν εντοπίζεται στατιστικά σημαντική σχέση εδώ, σε αντίθεση με άλλες έρευνες που υποδεικνύουν ότι οι κάτοικοι πόλεων τείνουν να έχουν πιο θετικές στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία σε σύγκριση με αυτούς που ζουν σε αγροτικές περιοχές (Van den Akker et al., 2013; Steffens & Wagner, 2004, σ. 137-149). Επιπλέον, το μορφωτικό επίπεδο, αν και συνδέεται με θετικές στάσεις στην ομοφυλοφιλία σε άλλες έρευνες (Georgiou et al., 2018), δεν έχει στατιστική σημασία στη συγκεκριμένη μελέτη, κάτι που ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι οι συμμετέχοντες είναι κυρίως προπτυχιακοί φοιτητές και επηρεάζονται από το ακαδημαϊκό τους έτος. Συνολικά, η επίδραση του τόπου διαμονής εξετάζεται με βάση την κατοικία μέχρι την ηλικία των 18 ετών και την είσοδο στο πανεπιστήμιο, και δεν εμφανίζει στατιστική σημασία, αντίθετα με άλλες μελέτες που δείχνουν ότι οι κάτοικοι αστικών περιοχών έχουν πιο θετικές στάσεις συγκριτικά με τους κατοίκους αγροτικών περιοχών. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων κατάγεται από την Αττική ή την Αθήνα.

1.4 ΛΟΑΤΚΙ+ διεκδικήσεις για ορατότητα & συμπερίληψη

Ο Γαλλικός Μάης του 1968 υπήρξε καθοριστικός σταθμός για την άνθιση του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος ειδικά στον ευρωπαϊκό χώρο συνεχίζοντας από εκεί που το είχαν αφήσει τα κινήματα μετά την «επανάσταση του 1919 στη Γερμανία».

Η επίδραση του φαίνεται ειδικά στις μεσογειακές χώρες να ήταν καθοριστική και σε χώρες όπως στην «Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία όπου ανέτρεψε σκληρά δικτατορικά καθεστώτα δεκαετιών, αποσταθεροποιώντας ολόκληρη τη Νότια Ευρώπη» (Τορπουζίδης, 2012 σ. 48). Στη Γαλλία, το κίνημα ξεκινά με τα πρώτα

βήματα της ίδρυσης του Ομοφυλόφιλου Μετώπου για την Επαναστατική Δράση (Front Homosexuel d' Action Revolutionnaire) το 1971 και την έκδοση του βιβλίου "Le Désir Homosexuel" του Guy Hocquenghem το 1972. Πέρα από το ακτιβιστικό και κινηματικό επίπεδο, είναι σημαντικό να αναφερθούν οι ΛΟΑΤΚΙ+ διεκδικήσεις της εποχής με έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα, οι οποίες έθεσαν τις βάσεις για την αναγνώριση και υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Κινηματική δράση και διεκδικήσεις σε θεσμικό επίπεδο δεν συμβαδίζουν πάντα αλλά πολύ συχνά προχωρούν μαζί και αλληλοσυμπληρώνονται. Από το 1953, που ιδρύθηκε η ΕΛΕΔΑΠ (Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και του Πολίτη) (Τσαπόγας & Χριστόπουλος, 2004 σ. 11) η συνεισφορά της στα πολιτικά τεκταινόμενα είναι μεγάλη. Οργανώσεις που εστιάζουν στα ανθρώπινα δικαιώματα ακριβώς λόγω του θεσμικού ρόλου της δράσης τους έδωσαν ώθηση στον αγώνα για αυτά τα ζητήματα. Η «ιστορία της Ένωσης ταυτίζεται με την εξέλιξη των αγώνων για την προάσπιση των δικαιωμάτων καθ' όλη τη διάρκεια του μισού αιώνα που παρήλθε από την ίδρυσή της». Με τον Ποινικό Κώδικα που τέθηκε σε ισχύ το 1951 και το άρθρο 347ΠΚ: «Η παρά φύση ασέλγεια μεταξύ αρρένων που τελέστηκε α. με κατάχρηση μιας σχέσης εξάρτησης που στηρίζεται σε οποιαδήποτε υπηρεσία, β. από ενήλικο με αποπλάνηση προσώπου νεότερου από 17 ετών ή από κερδοσκοπία, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών». Το περιβόητο άρθρο 347 σχετικά με την «ασέλγεια παρά φύση», που όξυνε την διακριτική μεταχείριση για τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Η κατάργηση του εν λόγω άρθρου αποτελούσε διαχρονικό αίτημα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και πραγματοποιήθηκε η αλλαγή του πολύ πρόσφατα το 2015 συμβολικά. Καθοριστικός υπήρξε ο ρόλος της πρώτης ομοφυλοφιλικής οργάνωσης του ΑΚΟΕ η οποία καθόρισε τις εξελίξεις σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο.

Το νομικό πλαίσιο που επικρατεί στην Ελλάδα συνάντησε σθεναρή αντίσταση στην πορεία του προς την συμπερίληψη με την εκκλησία να προβάλλει τις περισσότερες ενστάσεις από την εφαρμογή του Νόμου Αρ. 3719/2008 η Ιερά Σύνοδος, περιέγραψε τις ενώσεις πολιτών ως «πορνεία». Ο Υπουργός Δικαιοσύνης, εν τω μεταξύ, απευθύνθηκε στην αρμόδια κοινοβουλευτική επιτροπή με τους εξής όρους:

«... Πιστεύουμε ότι δεν πρέπει να προχωρήσουμε περισσότερο. Δεν πρέπει να περιλαμβάνονται ζευγάρια του ίδιου φύλου. Είμαστε πεπεισμένοι ότι οι απαιτήσεις της ελληνικής κοινωνίας δεν δικαιολογούν την υπέρβαση αυτού του

σημείου. Στο νομοθετικό του ρόλο, το κυβερνών πολιτικό κόμμα είναι υπόλογο στον ελληνικό λαό. Έχει τις δικές της πεποιθήσεις και έχει συζητήσει αυτό το θέμα. Πιστεύω ότι αυτός είναι ο δρόμος προς τα εμπρός».

Η Εθνική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, έγραφε σε μορφή παρατηρήσεων την 14η Ιουλίου 2008 σε σχέση με το νομοσχέδιο, για την έννοια της οικογενειακής ζωής, το τι αυτή σημαίνει και για το ότι η μορφή της δεν ήταν στατική αλλά εξελίχθηκε σύμφωνα με την κοινωνική ηθική. Το Νοέμβριο του 2008 το Επιστημονικό Συμβούλιο της Βουλής, το οποίο αποτελεί συμβουλευτικό όργανο που γνωμοδοτεί στον Πρόεδρο της Βουλής, πραγμάτωσε μια έκθεση αναφορικά με το νομοσχέδιο. Το απόσπασμα που αναφέρεται φαίνεται να σχετίζεται με νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) ή άλλη δικαιοδοτική αρχή που ασχολείται με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το κείμενο υπογραμμίζει δύο βασικά σημεία:

1. **Προστασία του Σεξουαλικού Προσανατολισμού:** Αναφέρει ότι η προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Το άρθρο 14 απαγορεύει τις διακρίσεις σε σχέση με τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναγνωρίζονται από τη Σύμβαση.
2. **Ευρύτερη Έννοια της «Οικογένειας»:** Αναγνωρίζεται ότι η έννοια της «οικογένειας» δεν περιορίζεται μόνο στις σχέσεις εντός του γάμου. Περιλαμβάνει επίσης δεσμούς που ισοδυναμούν με οικογενειακή ζωή, ακόμα κι αν αυτοί οι δεσμοί είναι εκτός γάμου. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει ζευγάρια σε συμβίωση, είτε είναι ομόφυλα είτε ετερόφυλα.

Αυτή η νομολογία τονίζει την ανάγκη για έναν ευρύτερο και πιο συμπεριληπτικό ορισμό της οικογενειακής ζωής και την αναγνώριση των δικαιωμάτων ατόμων ανεξάρτητα από το σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή την τυπική κατάσταση της σχέσης τους (Στεργιαννίδου, χ.χ.). Κατά τη διάρκεια της κοινοβουλευτικής συζήτησης στις 11 Νοεμβρίου 2008 για το θέμα των πολιτικών ενώσεων, ο Υπουργός Δικαιοσύνης δήλωσε απλώς ότι «η κοινωνία σήμερα [δεν ήταν] ακόμη έτοιμη να δεχτεί τη συμβίωση μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών». Αρκετοί βουλευτές τόνισαν ότι η Ελλάδα παραβιάζει καταφανώς τις διεθνείς της υποχρεώσεις και, ειδικότερα, τα άρθρα 8 και 14 της Σύμβασης, όπου αποκλείονται τα ομόφυλα ζευγάρια. Στις 27 Σεπτεμβρίου 2010, η Εθνική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΕΑΔ) έστειλε επιστολή στον Υπουργό Δικαιοσύνης, υπογραμμίζοντας τη θέση της σχετικά με τον νόμο αριθ. 3719/2008, ο

οποίος θεωρεί ότι δημιουργεί διακρίσεις. Ο νόμος αυτός αφορά τις πολιτικές ενώσεις και, κατά την άποψη της Επιτροπής, περιορίζεται μόνο σε ετερόφυλα ζευγάρια, αποκλείοντας έτσι τα ομόφυλα ζευγάρια από τη νομική προστασία και τα δικαιώματα που προσφέρει. Στην επιστολή της, η Επιτροπή συνέστησε την αναθεώρηση της νομοθεσίας ώστε να επεκταθεί το πεδίο εφαρμογής των πολιτικών ενώσεων και στα ομόφυλα ζευγάρια. Η σύσταση αυτή αποσκοπεί στη δημιουργία ενός πιο δίκαιου νομικού πλαισίου που θα σέβεται και θα προστατεύει τα δικαιώματα όλων των ατόμων, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού, προωθώντας την ισότητα και την εξάλειψη των διακρίσεων στην ελληνική κοινωνία. «Παρά τις σύγχρονες τάσεις και εξελίξεις στην εγχώρια νομοθεσία σε πολλές χώρες προς μεγαλύτερη διαφάνεια και αποδοχή των ομόφυλων ζευγαριών, μερικά κράτη εξακολουθούν να έχουν δημόσιες πολιτικές ή/και κανονισμούς που απαγορεύουν ρητά την ιδέα ότι τα ομόφυλα ζευγάρια έχουν το δικαίωμα γάμου. Επί του παρόντος, υπάρχει πολύ περιορισμένη νομική αναγνώριση των σχέσεων του ίδιου φύλου με την έννοια ότι ο γάμος δεν είναι διαθέσιμος σε ομόφυλα ζευγάρια. Οι εσωτερικοί νόμοι της πλειοψηφίας των κρατών προϋποθέτουν, με άλλα λόγια, ότι οι υποψήφιοι σύζυγοι είναι διαφορετικών φύλων. Ωστόσο, σε λίγες χώρες, π.χ. στην Ολλανδία και στο Βέλγιο, ο γάμος μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου είναι νομικά αναγνωρισμένος. Άλλες, όπως οι σκανδιναβικές χώρες, έχουν εγκρίνει μια νομοθεσία περί καταχωρημένης συμβίωσης, η οποία συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ότι οι περισσότερες διατάξεις σχετικά με το γάμο, δηλαδή οι νομικές συνέπειες του, όπως η διανομή περιουσίας, τα δικαιώματα κληρονομιάς, κ.λπ., ισχύουν και για αυτές τις ενώσεις. Ταυτόχρονα, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η ονομασία «δηλωμένη σύμπραξη» επιλέχθηκε σκόπιμα για να μην συγχέεται με τον γάμο και έχει καθιερωθεί ως εναλλακτική μέθοδος αναγνώρισης προσωπικών σχέσεων. Αυτός ο νέος θεσμός είναι, συνεπώς, κατά κανόνα προσβάσιμος μόνο σε ζευγάρια που δεν μπορούν να παντρευτούν και η ομοφυλοφιλική σχέση δεν έχει το ίδιο καθεστώς και τα ίδια οφέλη με τον γάμο (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, 2010 σ. 15).

Προκειμένου να ληφθεί υπόψη η ποικιλομορφία των εσωτερικών κανονισμών για το γάμο, το άρθρο 9 του Χάρτη αναφέρεται στην εσωτερική νομοθεσία. Όπως προκύπτει από τη διατύπωσή της, η διάταξη είναι ευρύτερη ως προς το πεδίο εφαρμογής της από τα αντίστοιχα άρθρα άλλων διεθνών πράξεων. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει ρητή αναφορά σε «άντρες και γυναίκες», όπως συμβαίνει σε άλλες πράξεις για

τα ανθρώπινα δικαιώματα, μπορεί να υποστηριχθεί ότι δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο για την αναγνώριση των σχέσεων του ίδιου φύλου στο πλαίσιο του γάμου. Ωστόσο, δεν υπάρχει ρητή απαίτηση ότι η εθνική νομοθεσία θα πρέπει να διευκολύνει τέτοιους γάμους. Τα διεθνή δικαστήρια και οι επιτροπές έχουν μέχρι στιγμής διστάσει να επεκτείνουν την εφαρμογή του δικαιώματος του γάμου στα ομόφυλα ζευγάρια. ...» Η παρούσα έρευνα λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο της πρόσφατης νομοθετικής αλλαγής που αφορά την ισότητα στον γάμο τον νόμο 5089/2024. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νομοσχεδίου, ο νόμος αυτός έχει ως στόχο να διασφαλίσει την αρχή της ισότητας επεκτείνοντας το δικαίωμα σύναψης γάμου και σε πρόσωπα του ίδιου φύλου. Πρόκειται για ένα σημαντικό βήμα προς την ενίσχυση της προστασίας από διακρίσεις, ειδικά όσον αφορά την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+, συμβαδίζοντας με την Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+.

Με τη νομοθετική αυτή τροποποίηση, αλλάζει το οικογενειακό δίκαιο, επεκτείνοντας τα νομικά δικαιώματα και τα προνόμια που συνοδεύουν τον γάμο και στα ομόφυλα ζευγάρια. Επιπλέον, αναγνωρίζονται τα δικαιώματα των τέκνων που προέρχονται ή βρίσκονται υπό την φροντίδα αυτών των ζευγαριών, ενισχύοντας την νομική τους προστασία και τη σταθερότητα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Η νομοθεσία αυτή αποτελεί ένα ουσιαστικό βήμα προς την επίτευξη ίσων δικαιωμάτων για όλους τους πολίτες, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού, και αποτελεί μια σημαντική προσπάθεια να ανταποκριθεί η πολιτεία στις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες και αξίες περί ισότητας και ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Κεφάλαιο 2:

2.1 Ο θεσμός της οικογένειας

Σύμφωνα με τη Μουσούρου (2005), υπάρχουν πολλοί ορισμοί της οικογένειας, οι οποίοι διαφέρουν ανάλογα με την προσέγγιση. Ένας από τους πιο δημοφιλείς ορισμούς περιγράφει την οικογένεια από κοινωνική άποψη, ως ένα σύμπλεγμα κοινωνικών σχέσεων και συμπεριφορών που αφορούν τόσο ατομικά όσο και συλλογικά επίπεδα. Σε αυτή την εκδοχή, η οικογένεια αποτελεί θεσμό με πολλαπλούς σκοπούς, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής και βιολογικής αναπαραγωγής.

Ένας άλλος ορισμός βλέπει την οικογένεια ως νομικό θεσμό, ένα σύνολο νομικών ορισμών που καθορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των μελών, την ευελιξία τους, καθώς και τις συνέπειες σε περίπτωση παραβίασης αυτών των σχέσεων. Είναι

σημαντικό να σημειωθεί ότι η οικογένεια ως κοινωνικός θεσμός δεν πρέπει να συγχέεται με την νομική της διάσταση. Σύμφωνα με τον Τσαούση, η οικογένεια ορίζεται ως πρωτογενής κοινωνική ομάδα στην οποία τα άτομα συνδέονται μέσω ισχυρών συναισθηματικών δεσμών. Οι λειτουργίες της οικογένειας περιλαμβάνουν την αναπαραγωγή, την κοινωνικοποίηση, την προστασία των μελών της, καθώς και εκπαιδευτικές, οικονομικές και ψυχολογικές λειτουργίες. Επιπλέον, η οικογένεια μπορεί να περιγράψει ως μια ομάδα ατόμων που αισθάνονται ισχυρούς δεσμούς και αμοιβαίες υποχρεώσεις μεταξύ τους. Αυτές οι διάφορες προσεγγίσεις αναδεικνύουν την πολυδιάστατη φύση της οικογένειας, η οποία συνδυάζει κοινωνικές, συναισθηματικές και νομικές πτυχές, και περιλαμβάνει ποικίλες λειτουργίες που ξεπερνούν τους παραδοσιακούς ορισμούς.

Κατά τους Hartman και Laird (1983) η σημερινή προσπάθεια για απόδοση ενός ορισμού για την οικογένεια είναι δύσκολη διότι ο θεσμός υφίσταται συνεχώς αλλαγές. Από χώρα σε χώρα και από πολιτισμό σε πολιτισμό δίνονται διαφορετικοί ορισμοί. Οι ψυχολόγοι γενικά βλέπουν θετικά την οικογενειακή ποικιλομορφία, διότι αυτή η ποικιλομορφία παρέχει στις οικογένειες βάθος και πλούτο. Όμως πολλές «διαφορετικές» οικογένειες έρχονται αντιμέτωπες με προβλήματα το πιο κοινό εκ των οποίων είναι: η έννοια ότι ένα ταιριάζει σε όλα σύμφωνα με την οποία όλοι πρέπει να ακολουθούν την ίδια δομή και τους ίδιους κανόνες και με αυτό αναφερόμαστε στην πυρηνική οικογένεια. Όταν οι κοινωνικές στάσεις καταπιέζουν αυτούς που δεν ταιριάζουν μέσα σε αυτές, τότε εμφανίζονται τα προβλήματα. Σύμφωνα με τον Eichler (1988) και την Βεργέτη (2009, σ. 43) «Μια οικογένεια είναι μια κοινωνική ομάδα που μπορεί να περιλαμβάνει ή να μην περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα παιδιά (π.χ. ζευγάρια χωρίς παιδιά), που μπορεί να έχουν ή να μην έχουν γεννηθεί στο γάμο (π.χ. τεκνοθετημένα παιδιά ή παιδιά γονιού από προηγούμενη σχέση). Η σχέση των ενηλίκων μπορεί να βασίζεται ή να μη βασίζεται στο γάμο (π.χ. ζευγάρια με συμβόλαιο κοινής συμβίωσης), μπορεί να διαμένουν ή να μη διαμένουν στην ίδια κατοικία (π.χ. ζευγάρια που μετακινούνται λόγω εργασίας). Οι ενήλικες μπορεί να έχουν ή να μην έχουν σεξουαλικές σχέσεις ή σχέσεις που να περιλαμβάνουν ή να μην περιλαμβάνουν κοινωνικά αποδεκτά συναισθήματα προς τους συζύγους όπως αγάπη, έλξη ή θαυμασμό».

Ο Murray Bowen (1971) υποστηρίζει ότι «Η οικογένεια είναι ένα σύνολο από διαφορετικά συστήματα. Μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια ως κοινωνικό σύστημα, πολιτισμικό σύστημα, σύστημα παιχνιδιών, σύστημα επικοινωνίας, βιολογικό σύστημα

κλπ». Ακόμα θεωρεί ότι «η οικογένεια είναι ένας συνδυασμός συναισθηματικού και σχεσιακού συστήματος» (Hargrove, 2009). Το ίδρυμα Vanier ορίζει την οικογένεια ως «κάθε συνδυασμό δύο ή περισσότερων ατόμων που έχουν δεσμευτεί με δεσμούς αμοιβαίας συναίνεσης, γέννησης και/ή τεκνοθεσίας ή συμβίωσης και που μαζί αναλαμβάνουν ευθύνες για διάφορους συνδυασμούς. Οι συνδυασμοί αυτοί αφορούν τη φυσική διατήρηση και φροντίδα των μελών της οικογένειας, την προσθήκη νέων μελών μέσω γέννησης ή τεκνοθεσίας. Ακόμα η οικογένεια φροντίζει για την κοινωνικοποίηση των παιδιών, τον κοινωνικό έλεγχο των μελών, την προαγωγή, κατανάλωση και διανομή αγαθών κι υπηρεσιών και φροντίζουν για τη συναισθηματική φροντίδα κι αγάπη» (Ίδρυμα Vanier). Τέλος, θα μπορούσαμε να πούμε πως η οικογένεια είναι απλά μια ομάδα ατόμων που αυτοπροσδιορίζεται ως οικογένεια, ανεξάρτητα από το αν η συγκεκριμένη ομάδα αναγνωρίζεται νομικά, κοινωνικά ή πολιτικά ως οικογένεια π.χ. τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια (Παπαδάκη, 2018).

2.2 Μορφές οικογένειας

Η **παραδοσιακή πυρηνική οικογένεια** αποτελείται από γονείς διαφορετικού φύλου και τα παιδιά τους, με διακριτούς ρόλους ανάλογα με το φύλο. Η **μονογονεϊκή οικογένεια** περιλαμβάνει έναν γονέα και παιδιά, και εμφανίζεται λόγω θανάτου, διαζυγίου ή επιλογής του γονέα να μεγαλώσει παιδί μόνος του. Η **χωλή οικογένεια** αφορά ζευγάρια που ζουν σε διαφορετικές περιοχές λόγω επαγγελματικών ή κοινωνικών λόγων. Η **ανασυγκροτημένη οικογένεια** δημιουργείται από δεύτερο γάμο, περιλαμβάνοντας συχνά παιδιά από προηγούμενους γάμους ή νέες προσθήκες.

2.2.1 Οικογένεια ελεύθερης συμβίωσης

Στην οικογένεια ελεύθερης συμβίωσης το ζευγάρι δεν έχει συνάψει γάμο αλλά μπορεί να έχει υπογράψει σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης. Η οικογένεια αυτή μπορεί να περιλαμβάνει βιολογικά ή ανάδοχα παιδιά ενώ για τις περιπτώσεις που το ζευγάρι είναι ετεροφυλόφιλο μπορεί να περιλαμβάνει και τεκνοθετημένα παιδιά. Αυτή η μορφή οικογένειας έχει εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια και το ζευγάρι απολαμβάνει νομική αναγνώριση από το κράτος κι έχει ίσα κληρονομικά κι άλλα νομικά δικαιώματα με ένα ζευγάρι ετεροφυλόφιλων που έχουν τελέσει θρησκευτικό ή πολιτικό γάμο. Μέσα από της σύναψη του συμφώνου ελεύθερης συμβίωσης δίνεται η δυνατότητα και το δικαίωμα στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια να γίνονται ανάδοχοι γονείς. Αυτή είναι μια νομοθετική ρύθμιση που θεσπίστηκε το 2015 (Ν.4356/2015, 2015) με την επέκταση

του συμφώνου συμβίωσης. Στην παρούσα φάση με την ψήφιση του γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια και την τεκνοθεσία του τέκνου που έχει αποκτηθεί θεωρείται ότι έχει γίνει ένα σημαντικό βήμα προς την εξίσωση των δικαιωμάτων και την διασφάλιση της συμπερίληψης σε μεγαλύτερο εύρος ανθρώπων, όμως αυτό πρέπει να επεκταθεί σε άλλους τομείς όπως η υγεία και η εκπαίδευση.

2.2.3 Οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο υπο-κεφάλαιο ο θεσμός της οικογένειας διαπερνά πολλαπλές πτυχές της ζωής ενός ατόμου και αποτελεί βασική σταθερά για την ανάπτυξη της κοινωνίας. Στην περίπτωση όμως των παιδιών που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονέα/οίς η συνοχή αυτή εν πολλοίς διαταράσσεται εξαιτίας των διαφορετικών κοινωνικό-νομικών εμποδίων που πολλές φορές καλούνται να ξεπεράσουν αλλά πολλές φορές και εξαιτίας της ελάχιστης στήριξης που λαμβάνουν από δομές. Η γονική ενδυνάμωση θεωρείται ζωτικής σημασίας για τη θετική οικογενειακή ευημερία. Επιπλέον, θεωρείται σημαντική ιδέα για την ενίσχυση της θέσης των γονέων στην παροχή υγειονομικής περίθαλψης. Προηγούμενες μελέτες δείχνουν ότι αυτή η ενδυνάμωση παίζει σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο οι γονείς διαχειρίζονται την καθημερινότητά τους μπροστά σε μοναδικές αλλαγές ζωής και διαφορετικές απαιτήσεις. Η αυξημένη ενδυνάμωση των γονέων έχει θετικό αντίκτυπο στις υπηρεσίες, το περιβάλλον και την ανάπτυξη των παιδιών (Kerppola et al., 2019).

2.2.4 Συγκριτική θεσμών/δομών που στηρίζουν οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς

Βιβλιογραφικά, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι το βάρος της παροχής στήριξης στους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς τουλάχιστον στον ευρωπαϊκό χώρο έχει πέσει σε ιδιωτικούς φορείς και ΜΚΟ και πολύ λιγότερο στην μέριμνα του κράτους. Η κυριότερη μέριμνα του κράτους βασίζεται κυρίως στην θέσπιση νομικού πλαισίου για την προστασία των ομόφυλων ζευγαριών και των παιδιών τους και πολύ λιγότερο στην εξατομικευμένη παρέμβαση και παροχή πληροφόρησης και αρωγής προς τις οικογένειες με ομόφυλους γονείς. Όμως αυτό αποδεικνύει τον αποσπασματικό χαρακτήρα των κοινωνικών συστημάτων και σε πολλές περιπτώσεις οδηγεί σε γονεϊκό άγχος (Kerppola et al., 2019, σ. 41-51). Σε αντίθεση με αυτό το μοντέλο που συναντάται περισσότερο στον ευρωπαϊκό χώρο είναι η κοινωνική αρωγή του κράτους της Αυστραλίας όπου παρέχονται πληροφορίες από το επίσημο κράτος σε εξυπηρετούμενα άτομα αλλά και

οδηγοί για τους παρόχους κοινωνικών υπηρεσιών ώστε να δύνανται να παράσχουν όσο το δυνατόν πιο συμπεριληπτική βοήθεια.

Στην περίπτωση της Ελλάδας για παράδειγμα υπάρχουν κατά κύριο λόγο ΜΚΟ που υποκαθιστούν την επίσημη κοινωνική πολιτική αλλά και πάλι κινούνται με γνώμονα να καλυφθούν πολύ βασικές ανάγκες ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων όπως ο ξενώνας για την στέγαση και υποστήριξη ατόμων που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και η γραμμή ψυχοκοινωνικής στήριξης 11528 ΜΑΖΙ ΣΟΥ. Ωστόσο περίπου ένα μήνα μετά την ψήφιση του νομοσχεδίου για τον γάμο των ομόφυλων ζευγαριών, την αναδοχή και την τεκνοθεσία στον ΕΚΚΑ (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης²) ακούστηκαν από ομιλητές ομοφοβικές δηλώσεις ως προς την πρόσφατη θεσμοθέτηση.

---

²που ως σκοπό έχει την παροχή προστασίας και ψυχοκοινωνικής στήριξης, καθώς και τον συντονισμό του δικτύου παροχής υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης σε άτομα, οικογένειες και πληθυσμιακές ομάδες που περιέρχονται σε κατάσταση κοινωνικής ανάγκης ή απειλούνται από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό.(άρθρ. 48, Ν. 4554/ 2018)

Κεφάλαιο 3:

3.1 Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς

Ένα σημαντικό σύνολο εργασιών έχει μελετήσει και τεκμηριώσει τις εμπειρίες παιδιών που μεγάλωσαν από γονείς που ταυτίζονται ως λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι ή αναζητούν μια queer αναγνώριση. Πολλά από αυτά τα παιδιά μπορούν να περιγράψουν ότι έχουν «γεννηθεί» στο πλαίσιο του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονιών τους, ενώ άλλα μπορεί κυρίως να γίνει κατανοητό ότι έχουν «δημιουργηθεί» μέσω των αποφάσεων και/ή των ενεργειών των γονέων ΛΟΑΤΚΙ+. Αν και σίγουρα κανένας γονέας δεν είναι τέλειος, έχει προκύψει συντριπτική συναίνεση που τεκμηριώνει τις γενικές εμπειρίες αυτών των οικογενειών καθώς διδάσκει στα παιδιά μια σφαιρική προσέγγιση της σεξουαλικής ταυτότητας που ενδυναμώνει τη διαφορετικότητα, τη συμπόνια και τον σεβασμό – μια μοναδικά ισχυρή δύναμη για την αντιμετώπιση των ετεροκανονικών ασθενειών της ομοφοβίας, της διφοβίας. και κυρίως από τις «ενήλικες» ιδεολογίες που βρίσκονται σε πολλές σύγχρονες εκφράσεις ετεροσεξιστικού πλαισίου (Kunalanka et al., 2020).

Όσον αφορά την προσαρμογή των εφήβων με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+, οι διακρίσεις που υφίστανται αυτές οι οικογένειες και τα μέλη τους από την κοινωνία αντιπροσωπεύει τον λόγο για τον οποίο αυτοί οι έφηβοι βιώνουν δυσκολίες. Έχουν γίνει έρευνες που έχουν γίνει ώστε να συγκριθούν ορισμένες πτυχές της οικογένειας, όπως η σύνθεση της οικογένειας, η αποδοχή ή η απόρριψη που προκαλείται από την κοινωνία και η ταυτότητα φύλου των εφήβων που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς ή αντίθετου φύλου (Kunalanka et al., 2020). Η έρευνα εξετάζει τις απόψεις αυτών των εφήβων με ΛΟΑΤΚΙ+ και μη ετεροφυλόφιλους γονείς, που ζουν μέσα στο άγχος που προέρχεται από την κοινωνία και την ταυτότητα φύλου τους. Η έρευνα συλλέγει δεδομένα από γονείς που έχουν πλήρη γνώση της γνώμης του παιδιού τους που προέρχεται από την κοινωνία και την ταυτότητα φύλου τους (Oswald et al., 2017, σσ. 41-54). Η διαδικασία της ενηλικίωσης συνήθως περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση μεταξύ τριών χωριστών περιβαλλόντων. Το μικροσύστημα που αποτελείται από σχέσεις κοντά στο άτομο όπως η οικογένεια, οι φίλοι και η γειτονιά. Το μεσοσύστημα που αποτελείται από τα μικροσύστημα αλλά λειτουργεί και ως ενδιάμεσο στάδιο και εκεί περιλαμβάνονται οι πληροφορίες που δίνονται τόσο από την

οικογένεια αλλά και από την κοινωνία· και το μακρο-σύστημα που αποτελείται από όλα τα χαρακτηριστικά και τα στοιχεία της γύρω κοινωνίας. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές κατά την εφηβεία, αφού οι έφηβοι επηρεάζονται κυρίως από το μικροσύστημα που τους περιβάλλει (Horne et al., 2022). Είναι σημαντικό το άτομο να αισθάνεται την αποδοχή και την κατανόηση της κοινωνίας για να μεγαλώσει σε ενήλικες με καλή ψυχολογία. Αυτό μπορεί να παίξει ρόλο στην ελεύθερη οικογενειακή ζωή με σύντροφο και παιδιά και στην αυτοϊκανοποίηση, στην ανατροφή και την επιτυχία του ίδιου του παιδιού. Ωστόσο, η κοινωνία μπορεί να εκφράσει άρνηση συνεργασίας που περιλαμβάνει προσωπικές σχέσεις. Ως αποτέλεσμα, η βιωμένη πραγματικότητα μπορεί να είναι πιο δύσκολη σε σύγκριση με μια οικογένεια όπου τα μέλη είναι του αντίθετου φύλου (Mountz & Capous-Desyllas, 2020).

Παραδείγματα νομικών εμποδίων

Το 2018, ένας Ρουμάνος που είχε παντρευτεί πολίτη των ΗΠΑ στο Βέλγιο υπέβαλε αξίωση στη Ρουμανία προκειμένου να αποκτήσει το δικαίωμα διαμονής ως σύζυγος πολίτη της ΕΕ. Τα ρουμανικά δικαστήρια αρνήθηκαν να παραπέμψουν την υπόθεση στο ΔΕΚ υποστηρίζοντας ότι δεν αναγνωρίζουν τους γάμους ομοφύλων. Σε αυτήν την περίπτωση, ο άνδρας στερήθηκε το δικαίωμα διαμονής σε κράτος μέλος, επειδή ο γάμος του ομοφύλου σε διαφορετικό κράτος μέλος δεν αναγνωρίστηκε νομικά από τη χώρα διαμονής. Παρόμοιο ζήτημα έχει τεθεί στην περίπτωση των συζύγων Βρετανών αξιωματούχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εδρεύουν σε τρίτα κράτη. Σε διεθνές επίπεδο, ενδέχεται να προκύψουν ενοχλητικά ζητήματα σχετικά με το ποιο δίκαιο είναι εφαρμοστέο. Επιπλέον, η αναγνώριση και η εκτέλεση αποφάσεων είναι ένα άλλο εύλογο ζήτημα. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δεδομένης της έλλειψης κριτηρίων για τον καθορισμό των αρμόδιων δικαστηρίων, η έμφαση δίνεται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της αμοιβαίας αναγνώρισης. Τέλος, η αναγνώριση των δικαιωμάτων διαμονής που βασίζονται είτε σε οικογενειακές είτε σε σχέσεις διπλής ιθαγένειας μπορεί επίσης να δημιουργήσει ασυμβατότητες που πρέπει να παρακαμφθούν.

Η νομική αναγνώριση των οικογενειών λεσβίων, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, τρανσέξουαλ και queer είναι τόσο σημαντική πτυχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και μέσο παροχής νομικής προστασίας σε αυτές τις οικογένειες και τα παιδιά τους. Τα τελευταία χρόνια, πολλές χώρες σε όλο τον κόσμο έχουν προσφέρει μορφές νομικής αναγνώρισης των οικογενειών ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς, είτε μέσω πολιτικού συμφώνου, registered partnership, domestic partnership, civil union, κ.λπ., είτε μέσω

γάμου ομοφύλων και θετών γονέων. Ωστόσο, υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ δικαιοδοσιών. Υπάρχουν ακόμη πολλά κράτη που δεν αναγνωρίζουν νομικά αυτές τις οικογένειες ή τους παρέχουν μόνο λίγα δικαιώματα. Αυτή η ανισότητα είναι ακόμη πιο ξεκάθαρη αν δούμε την κατάσταση σε διεθνές επίπεδο. Υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα περισσότερα από διακόσια γνωστά νομικά συστήματα.

3.2 Βιβλιογραφική επισκόπηση ερευνών για τα παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ στο εξωτερικό

Πριν από σχεδόν τέσσερις δεκαετίες, δύο άρθρα ορόσημο σχετικά με το οικογενειακό πλαίσιο των παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ δημοσιεύθηκαν σε επιστημονικά περιοδικά. Έκτοτε διεξάγεται έρευνα για γονείς του ίδιου φύλου και τα παιδιά τους. Οι πρώτες μελέτες, όπως έδειξαν συστηματικές ανασκοπήσεις, προσπάθησαν να απαντήσουν στο ερώτημα εάν τα παιδιά που μεγαλώνουν σε τέτοιες οικογένειες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε διάφορα επίπεδα: συναισθηματικό και ψυχολογικό, σεξουαλική ταυτότητα και ταυτότητα φύλου καθώς και τη σχέση τους με αδέρφια, γονείς και συνομηλίκου και ως προς τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις. Με βάση τις αναφορές γονέων ή εξωτερικών παρατηρητών/εκπαιδευτικών (επειδή, για να αποφευχθεί το στίγμα που σχετίζεται με την ταξινόμηση της ομοφυλοφιλίας ως ψυχική διαταραχή το 1973 στις ψυχιατρικές νοσολογίες, μη ετεροφυλόφιλοι γονείς ζήτησαν ενδιάμεση συλλογή δεδομένων) καθώς και σε περιορισμένο δείγμα Τα μεγέθη, οι αρχικές ποσοτικές μελέτες έδειξαν ότι η διαφοροποίηση των ρόλων στα ΛΟΑΤΚΙ+ ζευγάρια είτε δεν ήταν τόσο ισχυρή είτε ότι δεν λειτουργούσε με τον ίδιο τρόπο όπως στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, αυτή η πολύ περίπλοκη σχέση μεταξύ των συντρόφων θα μπορούσε να οδηγήσει σε πιο ευαίσθητες συμπεριφορές προσανατολισμού, περισσότερους μη παραδοσιακούς ρόλους των φύλων από αυτό που δείχνουν οι γονείς σε ετεροφυλοφιλικές σχέσεις, γεγονός που κάνει τα παιδιά πιο ανεκτικά και ανοιχτόμυαλα (Imrie et al., 2021).

Στις χώρες της Αμερικής και της Δυτικής Ευρώπης, από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 καταγράφεται σημαντική αύξηση του αριθμού των οικογενειών με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς καθώς και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με την τελευταία έρευνα στις ΗΠΑ, 2,7 εκατομμύρια παιδιά έως 18 ετών (3,7%) έχουν τουλάχιστον έναν γονέα ΛΟΑΤΚΙ+. Μια σειρά από μελέτες έχουν δείξει ότι οι ομόφυλοι γονείς μεγαλώνουν τα παιδιά τους το ίδιο αποτελεσματικά με τους

ετεροφυλόφιλους γονείς. Ωστόσο, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν στερεότυπα, προκαταλήψεις και προβλήματα από το ευρύ κοινό. Ένας ενδιαμέσος αριθμός μελετών καθώς και βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις σχετικά με το θέμα αναφέρονται σε γονικές πρακτικές, κοινωνικο-συναισθηματικά και γνωστικά-συμπεριφορικά επίπεδα των παιδιών γενικά ή στον αντίκτυπο της αποκάλυψης της οικογένειας σε άλλα άτομα γύρω από την οικογένεια. Καμία βιβλιογραφική ανασκόπηση έρευνας που βρέθηκε στη βιβλιογραφία στα αγγλικά και τα ελληνικά δεν είχε ως κύριο κριτήριο ερευνητικού ενδιαφέροντος το επίπεδο των παιδιών. Αυτή η βιβλιογραφική ανασκόπηση έχει σκοπό να καλύψει αυτό το κενό (Kavanaugh et al., 2020). Όσον αφορά το περιεχόμενο, το περιβάλλον και τους τρόπους ενημέρωσης για θέματα εναλλακτικών οικογενειών σε νηπιαγωγεία και σχολεία, τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στο εξωτερικό, η προσέγγιση του θέματος στο εξωτερικό είναι συνήθως η συμπερίληψη βιβλίων για θέματα ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών..

Στην Ελλάδα, δεν υπάρχει τέτοια επίσημη ένταξη. Τα βιβλία εισάγονται από τα κέντρα ευαισθητοποίησης κατόπιν αιτήματος του κάθε σχολείου ξεχωριστά. Δεν υπάρχει συνήθως καμία παιδαγωγική βοήθεια για τους ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς, το πολύ, γίνονται ειδικές ενημερωτικές συναντήσεις και σεμινάρια κατόπιν αιτήματος, κυρίως στα νηπιαγωγεία και τους συλλόγους διδασκόντων (Costa & Shenkman, 2020).

Παρά τα διαφορετικά νομοθετικά περιβάλλοντα σε όλο τον κόσμο σχετικά με τη βιολογική γονεϊκότητα για άτομα ΛΟΑΤΚΙ+, δεν υπάρχουν διαφορές στους ρόλους, τις ευθύνες, τις καθημερινές δραστηριότητες ή τις εμπειρίες των παιδιών που λαμβάνουν φροντίδα από τους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς τους. Σε διεθνές επίπεδο, η παγκόσμια επιστημονική κοινότητα απορρίπτει τον μύθο του απροσάρμοστου παιδιού μεταξύ των οικογενειών γονέων του ίδιου φύλου, αποδίδει την ψυχολογική ευημερία του παιδιού γενικότερα σε ευαίσθητες γονικές συμπεριφορές και ποιότητα γονικής μέριμνας και επιβεβαιώνει ότι τα παιδιά ομόφυλων ζευγαριών, δεν διαφέρουν σημαντικά από αυτά των ετεροφυλόφιλων ζευγαριών (Nomaguchi & Milkie, 2020).

Όσον αφορά τη βιολογική γονεϊκότητα για άτομα ΛΟΑΤΚΙ+, η δυνατότητα ενός ζευγαριού λεσβιών να κάνει οικογένεια αποτελεί επιλογή εδώ και πολλά χρόνια μέσω ατομικής παρένθετης μητρότητας ή ανώνυμης δωρεάς σε κλινικές του εξωτερικού. Μετά την πρόσφατη νομοθετική πρόταση, η προοπτική ενός γκέι ζευγαριού ανδρών να μπορεί να τεκνοποιήσει ανώνυμα μέσω εξωσωματικής

γονιμοποίησης με τη συμμετοχή του σπέρματος κάθε άνδρα, στην Ελλάδα, φαίνεται να έχει κάνει τα πρώτα βήματα. Αυτά τα ιστορικά γεγονότα για την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+ στον τρόπο επαναπροσδιορισμού της οικογενειακής ζωής και της γονεϊκότητας θα έχουν πολλές επιπτώσεις και θα καταστήσουν την οικογένεια ένα πολύχρωμο μωσαϊκό με διαφορετικά μοτίβα, σχήματα και περιεχόμενο, όπως και οι ανάγκες και οι επιθυμίες των ατόμων που ενδιαφέρονται για αυτά (Costa & Shenkman, 2020).

Η τεκνοθεσία παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια και η προοπτική των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων να αποκτήσουν βιολογικά παιδιά είναι τα δύο κύρια κοινωνικά θέματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και ιδιαίτερα τα κύρια ζητήματα πολιτικής που σχετίζονται με την οικογενειακή τους ζωή. Από το 2021, 29 χώρες στην Ευρώπη έχουν εξουσιοδοτήσει τα ομόφυλα ζευγάρια να τεκνοθετούν παιδιά, σύμφωνα με το εθνικό τους νομικό πλαίσιο. Το ένα τρίτο από αυτά έχουν εισαγάγει τη δυνατότητα πιο πρόσφατα, τα τελευταία δέκα χρόνια, και μόνο μία χώρα απαγόρευσε ρητά την υιοθεσία. Στην Ελλάδα, τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια δεν μπορούσαν έως τον νόμο 5089 να τεκνοθετήσουν. Ωστόσο, στους μονογονείς έχει δοθεί η δυνατότητα τεκνοθεσίας εδώ και πολλά χρόνια πριν από άλλες χώρες από τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

3.3 Σημασία της μελέτης παιδιών που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+

Ωστόσο, πολλές μελέτες για ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς και τα παιδιά τους υπάρχουν πλέον σε πολλές χώρες παγκοσμίως. Παρόλα αυτά, μια βιβλιογραφική ανασκόπηση δείχνει τη στενή σχέση μεταξύ του χρόνου δημοσίευσης και του κοινωνικού και ερευνητικού κλίματος. Πρέπει να αναφερθεί ότι οι δημοσιεύσεις πριν από το 2000, που αναφέρονται τόσο από ερευνητές όσο και από περιοδικά, είναι λίγες σε αριθμό και λιγότερο πιθανό να έχουν τηρήσει τις σύγχρονες μεθοδολογικές πρακτικές. Οι ερευνητές έχουν γράψει μια πληθώρα ερευνών από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και τις αρχές της δεκαετίας του 2000, όταν ήθελαν να συνεισφέρουν σε επιστημονικές συζητήσεις ή πολιτικούς και νομικούς ισχυρισμούς. Από τη στιγμή της πρώτης δημοσίευσης, το σχετικό βιβλιογραφικό εύρος της βιβλιογραφίας για τη γονεϊκότητα και τα παιδιά έχει μεγαλώσει. Επιπλέον, η έρευνα έχει επεκταθεί πέρα από την ψυχολογία και κυρίως στους κλάδους της κοινωνιολογίας και σε όλο το φάσμα των ανθρωπιστικών επιστημών. Μέχρι στιγμής, η έρευνα που αναφέρεται επικεντρώνεται κυρίως σε παιδιά από ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς και λιγότερο σε παιδιά που προέρχονται από αμφιφυλόφιλους και τρανς γονείς. Επομένως, η ανασκόπηση αναφέρεται περισσότερο σε εκείνους (Schanding et al., 2023).

Αρκετές μελέτες αναφέρουν ότι η σεξουαλική ταυτότητα των γονέων δεν επηρεάζει τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, αλλά οι διακρίσεις που μπορεί να υποστεί η οικογένεια, μπορεί να έχουν αντίκτυπο. Τα περισσότερα παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ βιώνουν στιγματισμό και διακρίσεις. 47% των παιδιών κάποια στιγμή πειράχτηκαν και προσβλήθηκαν λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονιών τους. Το 6,3% είχε δεχτεί σωματικό εκφοβισμό από συμμαθητές, ενώ το 48% παραπονέθηκε ότι οι δάσκαλοι τους φέρθηκαν λιγότερο καλά από τους συμμαθητές τους. Τα παιδιά τα είχαν αποκαλέσει με προσβλητικό τρόπο σαν να προέρχονταν από απαράδεκτα οικογενειακά κλίματα από δάσκαλους ή άλλο σχολικό προσωπικό (Mustaccio, 2023). Έγιναν μάρτυρες διακρίσεων από το σχολικό προσωπικό σε βάρος των γονιών τους επειδή μιλούσαν για πατέρες ή άκυρα σχόλια από το προσωπικό του σχολείου σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό των μητέρων τους. Οι διακρίσεις στα σχολεία δημιουργούν στιγματισμό για τους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς και τα παιδιά τους (Mustaccio, 2023).

3.4 Έρευνα για παιδιά που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς στο εξωτερικό

Κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών, η άφθονη και περίπλοκη δουλειά έχει εμπλουτίσει τις γνώσεις και την κατανόησή μας σχετικά με την ανάπτυξη του παιδιού σε μια ποικιλία σεξουαλικών προσανατολισμών και φύλων, νομικών οικογενειακών δομών και προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό και ιστορικό πλαίσιο.

Οι πειραματικές μελέτες και η συστηματοποίηση της υπάρχουσας εργασίας ξεκίνησαν με την Έκθεση της Ομάδας Εργασίας της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας (APA) για τα Παιδιά με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς, που δημοσιεύτηκε το 1976. Ακολούθησε μια σειρά συστηματικών ανασκοπήσεων της βιβλιογραφίας και μελέτες μεγάλης κλίμακας. Μία από τις αρχικές συνεισφορές της έρευνας που εξετάστηκε σε αυτήν την έκθεση, η οποία περιλάμβανε ένα μεγάλο δείγμα συγκρίσιμων οικογενειών (με ανήλικα παιδιά που είτε σχεδιάστηκαν είτε γεννήθηκαν τυχαία), ήταν η σύγκριση παθολογικών θεωριών σύγκρισης ρόλων και αντικοινωνικής συμπεριφοράς σε παιδιά με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς.

Συγκεκριμένα, η Ομάδα Εργασίας υποστήριξε ότι τα παιδιά σε οικογένειες διαφορετικών φύλων θα έδειχναν διαφορετικούς βαθμούς προβληματικών συμπεριφορών ανάλογα με τις προσδοκίες των γονέων ή/και την ψυχική υγεία που

αποκτούσαν έχοντας τους δικούς τους βιολογικούς απογόνους (Haldeman, 2019, σ. 123-144).

Το 1949, η Έβελιν Χούκερ διεξήγαγε μια έρευνα σε 30 γυναίκες που είχαν σχέση με μια γυναίκα και είχαν παιδιά από τους ετεροφυλόφιλους γάμους τους. Όσον αφορά τις κοινωνικές πτυχές, οι συμμετέχοντες ανέφεραν έλλειψη υποστήριξης από τη γειτονιά για το ότι είναι λεσβίες και έλλειψη ευκαιριών κοινωνικοποίησης για τα παιδιά τους. Ωστόσο, τα ευρήματα της έρευνας έτυχαν πολύ λιγότερης προσοχής σε σύγκριση με την πρωτοποριακή έρευνά της για την ψυχολογική ευημερία των ομοφυλόφιλων με βάση το τεστ Rorschach. Το επιστημονικό ενδιαφέρον για τα παιδιά που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς έχει μακρά ιστορία, που εκτείνεται από τα μέσα του 20ου αιώνα έως τις μέρες μας. Αρκετά ορόσημα αντικατοπτρίζουν την πορεία της επιστημονικής έρευνας, λαμβάνοντας υπόψη τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή/και η ταυτότητα φύλου των γονέων στην ανάπτυξη του παιδιού.

Όταν οι ερευνητές μίλησαν με παιδιά σε οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς για το τι τα έκανε να αισθάνονται ασφαλή και καλά, είναι η ίδια απάντηση που δίνουν και τα παιδιά σε οικογένειες με ετεροφυλόφιλους γονείς. Αυτό σημαίνει ότι έχουν υποστηρικτικούς και διευκολυντικούς γονείς που ακούν τα παιδιά τους, τα κάνουν να νιώθουν ότι τα αγαπούν και τους επιτρέπουν να ζήσουν τα αληθινά τους συναισθήματα με ειλικρίνεια και σεβασμό. Η Leticia Keyes και οι συνεργάτες της, οι οποίοι μελέτησαν 25.420 μαθητές που γεννήθηκαν από σπέρμα δωρητών και λεσβίες γονείς, και ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των μητέρων ήταν εντελώς ασήμαντος ως προς το αν οι οικογένειες θα διατηρούσαν ικανοποιητικό ρυθμό και ένταση (Golombok et al., 2014). Αυτό επιβεβαιώνει προηγούμενες μελέτες που είχαν περιγράψει τα παιδιά των λεσβιών ως εξαιρετικούς μαθητές και ικανούς να διαπραγματεύονται τις συγκρούσεις με τρόπους που έρχονται σε αντίθεση με τους συνομηλίκους τους με ετεροφυλόφιλους γονείς. Σε μια άλλη μελέτη με επικεφαλής τη Susan Golombok το 2012 σε εφήβους 21 ετών που είχαν μεγαλώσει από οικογένειες με 2 μητέρες από την αρχή, η συντριπτική πλειονότητα αυτών των νεαρών ανδρών και γυναικών συνέχισε σε μια κατεύθυνση που στατιστικά δεν ήταν διαφορετική από το σύνολο του πληθυσμού (Goldstein, 2018/2019, σ 50-52).

Προχωρώντας στη βιβλιογραφική ανασκόπηση της έρευνας, είναι ωφέλιμο να εξεταστούν μελέτες που εστιάζουν στην ευημερία των παιδιών σε οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+. Μια μετανάλυση που διεξήχθη σε υπάρχουσα έρευνα από το 1970 έως το

2016 περιλάμβανε 19 μελέτες και υπολόγισε το ποσοστό των συμμετεχόντων με «θετική, υγιή και παραγωγική ευημερία» να κυμαίνεται από 63% έως 90%. Μεταξύ πολλών άλλων, τα συστατικά στοιχεία της ευημερίας των παιδιών ήταν η αυτοεκτίμηση, η ενεργητική ευθύνη για τη δέσμευση, η αλληλεπίδραση και η επικοινωνία γονέα-παιδιού, η ικανοποίηση από την οικογενειακή ζωή και η ισορροπημένη αυτοεικόνα για τη σεξουαλικότητα. Πρόσθετα εμπειρικά ευρήματα έχουν δείξει ότι τα παιδιά ομόφυλων ζευγαριών είναι εξίσου επιτυχημένα στην εκπαιδευτική τους ικανότητα, καθώς και σε όλους τους άλλους τομείς που εξετάστηκαν (Buecker et al., 2021).

3.5 Επιδράσεις του σεξουαλικού προσανατολισμού των γονέων στην ανάπτυξη του παιδιού

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων μπορεί να γίνει αντιληπτός διαφορετικά ανάλογα με τις κοινότητες στις οποίες είναι ενσωματωμένες οι οικογένειες και ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων θα επηρεάσει περισσότερο ή λιγότερο την ανάπτυξη των παιδιών τους. Τα αποτελέσματα μπορεί να τροποποιηθούν και από ψυχολογικές και συναισθηματικές συνθήκες, λαμβάνοντας μια πιο συλλογική και συστημική προσέγγιση για τις ίδιες τις οικογένειες. Τα αποτελέσματα συχνά δεν κατηγοριοποιούνται τόσο εύκολα και μερικές φορές επηρεάζονται από πολλαπλές μεταβλητές, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικο-πολιτιστικών παραγόντων (Golombok et al., 2014).

Πολυάριθμες μελέτες έχουν εξετάσει παιδιά που ανατρέφονται από οικογένειες ομόφυλων ζευγαριών και έχουν συγκλίνει σε ευρήματα που επιβεβαιώνουν θετικά αποτελέσματα και τροχιές αξιολόγησης. Ταυτόχρονα, ορισμένοι ερευνητές προτείνουν ότι οι όποιες διαφορές παρατηρούνται στον τρόπο με τον οποίο μεγαλώνουν και αναπτύσσονται τα παιδιά δεν οφείλονται απλώς στον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων, αλλά και στο αποτέλεσμα ενός συνδυασμού περιστάσεων και πόρων, όπως το φύλο, η γονική ευημερία, ο αριθμός και η φύση των γονικών σχέσεων ή την κοινότητα όπου ζει η οικογένεια (Goldstein, 2018). Οι κύριες διαφορές που έχουν παρατηρηθεί μεταξύ αυτών των δύο ομάδων παιδιών αποδεικνύονται σε δύο τομείς. Πρώτον, αυτές οι μελέτες σημειώνουν και επικεντρώνονται στη μοναδική οπτική γωνία των συμμετεχόντων στην έρευνα, παιδιών που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+, βοηθώντας στην ανάδειξη της δυναμικής και των απόψεων που καλλιεργούνται σε αυτές τις οικογένειες. Αυτές οι προοπτικές διαφοροποιούν επίσης τις επιστημονικές

μελέτες, οδηγώντας τις σε τμήματα μελέτης που περιλαμβάνουν διαφορετικές μορφές εμπειρογνωμοσύνης και πολυμερείς προοπτικές (Goldstein, 2018). Έρευνες σε παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ δείχνουν ότι είναι παρόμοια με παιδιά με ετεροφυλόφιλους γονείς όσον αφορά την προσωπική, συναισθηματική, γνωστική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε αυτές τις οικογένειες δεν διαφέρουν από τα άλλα παιδιά όσον αφορά τα χαρακτηριστικά όπως η συναισθηματική σταθερότητα, η προσωπική ταυτότητα, η περιέργεια και η ενσυναίσθηση. Ωστόσο, συχνά παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στις απόψεις τους για την οικογένεια και την κοινωνία (Buecker et al., 2021).

3.6 Σύγκριση των ερευνητικών αποτελεσμάτων μεταξύ ΛΟΑΤΚΙ+ και ετεροφυλόφιλων οικογενειών

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η πλειονότητα των μελετών δεν έχει βρει σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο τύπων οικογένειας που μελετήθηκαν. Οι υπόλοιπες μελέτες αποφαίνονται ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ εμφανίζουν πιο θετικά αποτελέσματα από τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ετεροφυλόφιλες οικογένειες ή, λιγότερο συχνά, χαρακτηρίζονται από αρνητικότερα αποτελέσματα, σε σύγκριση με τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ετεροφυλόφιλα οικογενειακά πλαίσια. Αυτό το ασυνεπές αποτέλεσμα θέτει υπό αμφισβήτηση την καταλληλότητα των ερωτήσεων που αφορούν τα παιδιά που ζουν σε οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+ με εκείνα που ζουν σε ετεροφυλόφιλες οικογένειες (Schumm & Crawford, 2019).

Τα αποτελέσματα περιλαμβάνουν πολλούς άλλους τομείς όπως η νοημοσύνη, η απόκτηση φίλων, ο φόβος για το σχολείο, το άγχος, η κατάθλιψη, η μοναξιά, η αυτοεκτίμηση, η αντιμετώπιση, η ψυχολογική ευεξία, η συναισθηματική προκατάληψη, οι εκπαιδευτικές φιλοδοξίες, ο φόβος των ετεροφυλόφιλων επαφών, οι ρόλοι των φύλων, η ευτυχία, το σχολείο απόδοση και συμπεριφορά, κοινωνικο-συναισθηματική λειτουργία, εσωτερικευμένη δυσφορία, προβλήματα συμπεριφοράς, ενσυναίσθηση, ποιότητα σχέσης μητέρας-παιδιού, πιο θετικές στάσεις απέναντι στον πατέρα και τη μητρότητα, ατυτικότητα φύλου, ρευστότητα και μισαλλοδοξία προς μη ετεροκανονικά άτομα (Siegel et al., 2022).

3.7 Έρευνα για τα παιδιά που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, οι μελέτες για οικογένειες με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ είναι πολύ λίγες, περιορίζονται στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο των δικαιωμάτων των

ΛΟΑΤΚΙ+ και τα δεδομένα που παρέχουν προέρχονται συχνά από άλλες χώρες όπου η νομική αναγνώριση των οικογενειών ΛΟΑΤΚΙ+ εφαρμόζεται εδώ και πολύ καιρό (Cocker et al., 2019).

Σπάνια η έρευνα επικεντρώνεται ειδικά μόνο στα παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+, αλλά συχνά αποτελεί μέρος ευρύτερων ερευνών ΛΟΑΤΚΙ+ που τονίζουν περισσότερες εμπειρίες και προκλήσεις στην καθημερινή τους ζωή που δεν αντιμετωπίζονται στη χώρα μας. Από όσο γνωρίζουμε, η έρευνα ειδικά για αυτές τις οικογένειες στην Ελλάδα λείπει απολύτως. Αυτό μπορεί να μην σημαίνει την απουσία οικογενειών ΛΟΑΤΚΙ+ στην ελληνική πραγματικότητα, αλλά μάλλον την έλλειψη έρευνας για τις επιπτώσεις του ελληνικού κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος στην καθημερινότητά τους. Έκκληση για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών, ενάντια σε κάθε μορφή εχθρότητας και διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ήταν εμφανής στο 12ο Πανελλήνιο Συνέδριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού το 2016, ενώ το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναγνώρισε πρόσφατα πολύ την αίτηση του ελληνικού νόμου για την τεκνοθεσία από ζευγάρια με εγγεγραμμένη συμβίωση (Τσεκούρας & Αναγνωστάκη, 2024 σ. 115-131).

Στην Ελλάδα, η οικογένεια θεωρείται ένα από τα θεμελιώδη και σημαντικότερα στοιχεία της κοινωνίας, καθώς αποτελεί το κέντρο του κοινωνικού ιστού, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τη μετάδοση ηθικών προτύπων, αξιών και μοντέλων συμπεριφοράς. Η ετεροκανονικότητα θεωρείται κοινωνικά ως η πιο κοινή έκφραση αυτού που θεωρείται φυσικό και επιθυμητό όταν πρόκειται για την οικογενειακή ζωή και τον γονεϊκό ρόλο. Οι σεξουαλικές μειονότητες συχνά υπονομεύουν και απορρίπτουν αυτούς τους τυπικούς κοινωνικούς κανόνες. Απειλούνται από στιγματισμό, διακρίσεις και μειονεκτήματα με κύριο μειονέκτημά τους το δικαίωμα να κάνουν οικογένεια. Τα τελευταία χρόνια, ένας αυξανόμενος αριθμός λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, τρανς και cisgender ατόμων ή ζευγαριών έχουν αρχίσει να μεγαλώνουν παιδιά με τη βοήθεια της νόμιμης πρόσβασης σε υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, παρένθετη μητρότητα ή υιοθεσία (Voultsos et al, 2021). Πολλές μελέτες σηματοδοτούν, χωρίς να παραμελούν το γεγονός ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων δεν επηρεάζει την κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, ενώ άλλες μελέτες τονίζουν την ανωτερότητα των γονέων με σεξουαλική μειονότητα σε ορισμένες πτυχές που αφορούν την ανατροφή των παιδιών.

3.8 Επισκόπηση της γονικής μέριμνας ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ελλάδα

Η νομοθεσία ΡΜΑ αναγνωρίζει δεκατρείς διαφορετικές μορφές οικογενειών, συμπεριλαμβανομένων των ομοφυλόφιλων. Η νομοθεσία εξελίσσεται συνεχώς στο ελληνικό δίκαιο, υποδεικνύοντας πολλές μορφές θεραπείας γονιμότητας στα ΛΟΑΤΚΙ+ που είναι νόμιμα διαθέσιμες σε μονογονείς, αλλά στην πράξη δεν προσφέρονται. Κατά τη γνώμη του Συνηγόρου του Πολίτη, «παρά την ελληνική νομοθεσία, υπάρχει εμφανέστατη διάκριση» στη θεραπεία γονιμότητας. Η κοινωνία υιοθετεί τις απόψεις του Έλληνα Συνηγόρου του Πολίτη, καθώς το 65% των Ελλήνων διαφωνεί με τις ομόφυλες οικογένειες για θρησκευτικούς λόγους γιατί προκαλεί προβλήματα στα παιδιά, συχνά στο θέμα της ψυχικής υγείας. Μόνο ένας στους τρεις Έλληνες δεν έχει ομοφοβικές προκαταλήψεις. Μόνο το 3% των ζευγαριών ΛΟΑΤΚΙ+ που ζουν μαζί είναι πρόθυμο να υποστεί τις νομικές συνέπειες του να είναι γονιός, να σπάσει τον κύκλο της μυστικότητας ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, να αποκτήσει μυστικό νόμιμο παιδί (Γρηγορόπουλος, 2023).

Η προβολή και η αναγνώριση των queer γονέων, η πολιτική και οι καμπάνιες για τη δημιουργία ευρύτερης αποδοχής γίνονται μέρος της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ+. Η κατάσταση στην Ελλάδα είναι διαφορετική, η δημόσια αποδοχή, το νομοθετικό πλαίσιο και η ιατρική υποστήριξη δεν αποτελούν το ίδιο πράγμα. Η δημόσια αποδοχή των ομόφυλων ζευγαριών και οικογενειών στην Ελλάδα εκτιμάται ότι είναι μικρή, μόνο το 32% είναι υπέρ των ομόφυλων οικογενειών. Αν και η τεκνοθεσία από μεμονωμένα άτομα είναι νόμιμη, στην πράξη, τα δικαστήρια συχνά αρνούνται την άδεια υιοθεσίας για μεμονωμένα άτομα ΛΟΑΤΚΙ+. Οι οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+ και τα ομόφυλα ζευγάρια στην Ελλάδα εργάζονται για να μειώσουν τις διακρίσεις και τα στερεότυπα της ταυτότητάς τους. Η πρόσβασή τους σε σύγχρονες υπηρεσίες γονικής μέριμνας είναι αυστηρότερη από αυτή των αλλοδαπών ομόφυλων ζευγαριών που διαμένουν στην Ελλάδα, τα οποία καλύπτονται από τη νομοθεσία (Waalwijk, 2020).

3.9 Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς και τα παιδιά τους στην Ελλάδα

Σε συμφωνία με τα αυξανόμενα στοιχεία για τις συνέπειες του άγχους της μειονότητας, τα παιδιά με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην ανάπτυξή τους, αλλά δεν οφείλονται στον γονικό σεξουαλικό προσανατολισμό καθαυτό. Ενδεικτικά είναι τα ευρήματα μιας μελέτης που χρησιμοποιεί τρεις

διαφορετικές μεθόδους για τον τριγωνισμό των αποτελεσμάτων, και υποστηρίζει ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ έχουν τέσσερις φορές χαμηλότερη εσωτερική και εξωτερική ορατότητα και το ίδιο επίπεδο ασφάλειας ψυχικής υγείας σε σύγκριση με τα παιδιά με ετεροφυλόφιλους γονείς (Γρηγορόπουλος, 2023). Δηλαδή, οι λεσβίες και οι ομοφυλόφιλοι γενικά γονείς στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν προκλήσεις παρόμοιες με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο ΛΟΑΤΚΙ+ πληθυσμός παγκοσμίως όσον αφορά τη δημιουργία οικογένειας. Το ίδιο υποστηρίζει μια μελέτη που διεξήχθη σε 25 οικογένειες με τουλάχιστον μία πατρική φιγούρα σε 15 διαφορετικές χώρες στην Ευρώπη, προσδιορίζοντας ότι ακόμη και σε οικογένειες των οποίων οι γονικές σχέσεις προστατεύονται νομικά, οι γονείς αντιμετωπίζουν άλλες προκλήσεις που σχετίζονται με τις διακρίσεις, το στίγμα, την πρόσβαση στις τεχνολογίες αναπαραγωγής. Ωστόσο, τα διεθνή στοιχεία σχετικά με τις εμπειρίες των ΛΟΑΤΚΙ+ υποδεικνύουν διακρίσεις που λειτουργούν ως μεσολαβητές στη σχέση μεταξύ στιγματισμού και προκλήσεων όπου η παραβίαση του δυαδικού κανόνα του φύλου διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο (Τσεκούρας & Αναγνωστάκη, 2024).

Τα στοιχεία διεθνώς και τοπικά δείχνουν ότι τα παιδιά με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ φαίνεται να αντιμετωπίζουν προκλήσεις που οφείλονται στον στιγματισμό και την κοινωνική περιθωριοποίηση που βιώνουν οι γονείς τους. Παρά τον ταχέως αυξανόμενο αριθμό ερευνών, τα ευρήματα είναι ασυνεπή και τα συμπεράσματα σχετικά με την επίδραση της ετεροκανονικότητας και της ομοφοβίας στην ανάπτυξη και τη σχολική ένταξη των παιδιών που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς είναι ασταθή. Συγκεκριμένα, έχουν βρεθεί πολύ λίγες μελέτες που αφορούν ή συγκρίνουν την ετεροκανονικότητα γονέων με παιδιά των οποίων οι γονείς είναι ΛΟΑΤΚΙ+ (Γρηγορόπουλος, 2023). Επιπλέον, οι πολιτικές σχετικά με το φύλο και τη σεξουαλική ποικιλομορφία στην Ελλάδα είναι ασυμβίβαστες με τις διεθνείς συστάσεις και τα πρότυπα στην εκπαίδευση για τη διαφορετικότητα. Δηλαδή, σε διεθνές επίπεδο, το μεγαλύτερο μέρος της τεκμηρίωσης από τα παραρτήματα του ΟΗΕ ζητά την υιοθέτηση νόμων που αναγνωρίζουν τα δικαιώματα των οικογενειών και των παιδιών με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς. Αντίστοιχα, διεθνή και ελληνικά ερευνητικά κέντρα υποστηρίζουν ότι η αναπαράσταση της σεξουαλικής διαφορετικότητας στα ελληνικά σχολικά βιβλία αναπαράγει την ετεροκανονικότητα και την ομοφοβία αντί να τις αντιμετωπίζει. Τα στοιχεία σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς του ΛΟΑΤΚΙ+ πληθυσμού έχουν διάλογο με το σχολείο σχετικά με τον εκφοβισμό, τις διακρίσεις και την ομοφοβία που

έχουν υποστεί τα παιδιά τους, δεν υπάρχουν. Αυτή η μελέτη είναι αφιερωμένη στην επίδραση που έχει ο σεξουαλικός προσανατολισμός στις καθημερινές πρακτικές ανατροφής των παιδιών καθώς και στο διάλογο μεταξύ των γονέων ΛΟΑΤΚΙ+ και του σχολείου των παιδιών τους (Γρηγορόπουλος, 2024).

3.10 Πολιτισμικές και κοινωνικές στάσεις απέναντι στις οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ελλάδα

Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων, η παρουσίαση του κοινωνικού λειτουργού πρέπει να στοχεύει στην προώθηση της ένταξης στη γενική κοινωνία, αλλάζοντας τα στερεότυπα για να αποστιγματίσει την έννοια της queer οικογένειας. Επιπλέον, οι κοινωνικο-πολιτιστικές διακρίσεις μπορεί να έχουν αντίκτυπο στην καριέρα και τη δημιουργία οικογένειας και παιδιών (Al-Saadoon et al., 2021).

Ελλείπει χαμηλής ορατότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην Ελλάδα, δεν βρέθηκε καμία μελέτη που να εξετάζει τι συμβαίνει στα παιδιά που μεγαλώνουν στο οικογενειακό περιβάλλον, με queer γονείς. Χωρίς ελληνική βιβλιογραφία σχετικά με αυτό το θέμα, οι ερευνητές, οι Έλληνες πολίτες και οι επαγγελματίες της ελληνικής ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας είναι πιθανό να το θεωρήσουν ταμπού, πιθανόν να συμφωνήσουν ότι τα παιδιά που ζουν σε κοινότητες ΛΟΑΤΚΙ+ μπορεί να είναι ζουν μοναχικά και δύσκολα. Η κατανόηση των στερεοτύπων που έχει εντοπιστεί μπορεί να οδηγήσει στο να μάθουν τα παιδιά αρνητικές συμπεριφορές. Επομένως, η εις βάθος συζήτηση είναι αναγκαιότητα. Η έρευνα μπορεί να επιτύχει αυτή τη διαφοροποίηση μεταξύ των δύο και μέσω αυτής, να ενημερώσει τους πολιτικούς και το ευρύ κοινό ώστε να είναι πιο υπεύθυνοι για τις συζητήσεις τους σχετικά με τα queer ζητήματα (Τσεκούρας & Αναγνωστάκη, 2024). Συγκεκριμένα, τα παιδιά δεν είναι κινδυνεύουν επειδή έχουν γονείς του ίδιου φύλου, αλλά λόγω της πίεσης που αντιμετωπίζουν από την καθημερινότητά τους (Παπαδάκη & Ντικέν, 2023).

Στην Ελλάδα, τα παραδοσιακά οικογενειακά πρότυπα παραμένουν βαθιά ριζωμένα και τα στερεότυπα είναι άφθονα. Είναι επίσης σημαντικό ότι δεν υπάρχει πολιτική πίεση στην Ελλάδα για τροποποίηση ή σύνταξη νέας νομοθεσίας που θα προωθούσε τις αξίες της οικογένειας ΛΟΑΤΚΙ+ σε εθνικό επίπεδο. Στην ελληνική ερευνητική βιβλιογραφία δεν υπάρχουν μελέτες για ομάδες παιδιών που μεγαλώνουν σε τέτοιες οικογενειακές δομές. Στην Ελλάδα το φαινόμενο των παιδιών που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς είναι μια ανεξερεύνητη περιοχή. Ως εκ τούτου, η

ανάλυση αυτών των μελετών έχει μεγάλη σημασία για την κατανόηση της οχύρωσης των παιδιών που ζουν σε οικογενειακές δομές με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ .

Είναι ενδιαφέρον ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, αποκαλύπτουν επιτέλους τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό στους φίλους τους, τις οικογένειές τους και ολόκληρη την ελληνική κοινωνία. Ωστόσο, αν και η ελληνική κοινωνία έχει γίνει πολύ πιο ανεκτική τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα εξακολουθεί να αγωνίζεται να αποδεχτεί πλήρως και να αγκαλιάσει την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα. Από τη μια πλευρά, αν και ο γάμος ομοφυλοφίλων είναι νόμιμος, αμέτρητες μορφές διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομικής βίας κατά των ομοφυλοφίλων, επιμένουν σε άλλους τομείς της ελληνικής ζωής. Οι μεροληπτικές συμπεριφορές προς την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα εξακολουθούν να υπάρχουν στην ελληνική κοινωνία, ειδικά σε νοοτροπίες σε όλη τη χώρα ιδιαίτερα σε παλαιότερες γενιές.

3.11 Σύγκριση ευρημάτων έρευνας μεταξύ Ελλάδας και άλλων χωρών

Ορισμένες μελέτες σχετικά με τις οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+ δεν προσδιορίζουν το ερευνητικό πλαίσιο, ενώ άλλες περιλαμβάνουν μελέτες που αναφέρονται σε διάφορες χώρες. Το κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο κάθε χώρας είναι μια σημαντική μεταβλητή που επηρεάζει την εκπροσώπηση των παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+.

Τα παιδιά με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς μπορεί να αντιμετωπίσουν μεγαλύτερη πίεση από κοινωνικές συμπεριφορές, πολιτικές και συζητήσεις για το φύλο και τον σεξουαλικό προσανατολισμό σε λιγότερο υποστηρικτικά πλαίσια. Αυτή η μελέτη εξετάζει την έρευνα σε παιδιά με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ για να κατανοήσει τις επιπτώσεις της σε σχέση με μεγαλύτερες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν σε άλλες χώρες. Ειδικά για την Ελλάδα, η μελέτη στοχεύει στον εντοπισμό των ερευνητικών περιορισμών που σχετίζονται με το πλαίσιο, την τοποθεσία, την ιστορία, τη χρηματοδότηση και την αξιολόγηση της γνώσης και να παράσχει προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη (Voultsos et al., 2018).

Η έρευνα που διεξήχθη στην Ελλάδα σε παιδιά με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς χρησιμοποίησε κατά κύριο λόγο ποιοτικές μεθόδους και επικεντρώθηκε στις εμπειρίες των γονέων ΛΟΑΤΚΙ+ και των παιδιών τους (Πεντάρης κα, 2024). Είναι σημαντικό να συγκεντρωθούν οι εμπειρίες διαφόρων μελών της οικογένειας εντός των

οικογενειών ΛΟΑΤΚΙ+ και εκείνων εκτός των οικογενειών για να κατανοήσουμε την αποδοχή, την αναγνώριση, την ταύτιση, τις διακρίσεις και τη στάση απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στο ελληνικό πλαίσιο. Απαιτείται περαιτέρω έρευνα για να κατανοηθεί πώς τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ+ «κατασκευάζονται» ως γονείς και πώς οι εμπειρίες τους επηρεάζουν τη σχέση γονέα-παιδιού. Επιπλέον, η μελέτη των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων μπορεί να προσφέρει πληροφορίες για τον αντίκτυπο της τοπικής κουλτούρας στην εκπροσώπηση και να προσφέρει συγκρίσεις με τη διεθνή γνώση. Οι κοινωνικές υπηρεσίες θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα κοινωνικά πλαίσια που αφορούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και τις τοπικές πολιτιστικές ταυτότητες (Γρηγορόπουλος, 2023).

3.12 Συμπέρασμα

Οι χώρες με συντηρητικές απόψεις ή επιζήμια νομική προστασία έναντι της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ+ υστερούν στην έρευνα σε σύγκριση με άλλες χώρες, ανάλογα με τη νομοθεσία, την πολιτική και τη διαθεσιμότητα υπηρεσιών. Για παράδειγμα, υπάρχει κενό στις μελέτες σχετικά με τις εμπειρίες των ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών στην Ανατολική Ευρώπη και τη Βόρεια Αφρική ή τη Μέση Ανατολή, όπου η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και οι οικογένειές τους αντιμετωπίζουν διαφορετικές προκλήσεις και περιορισμούς (Βούλτσος κ.ά., 2020).

Αντλώντας από την εμπειρία χωρών με μεγαλύτερο ιστορικό έρευνας για τις εμπειρίες παιδιών που ταυτίζονται ως μέλη λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, τρανσέξουαλ, queer οικογενειών (οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+). Η ισχυρή εκπροσώπηση από οργανώσεις της οικογένειας και της κοινότητας, μαζί με την προσοχή των κυβερνητικών ιδρυμάτων, των γονέων και των επαγγελματιών υγείας, εξασφαλίζουν έναν λεπτομερή και ολοκληρωμένο οδηγό για την ανατροφή παιδιών σε οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+ . Οι ευρείες διεθνείς μελέτες, οι συστηματικές ανασκοπήσεις και οι μελέτες μετανάλυση προσφέρουν μια ανθρωπολογική και παγκόσμια κατανόηση (Γρηγορόπουλος, 2023).

Κεφάλαιο 4: Ερευνητικό Μέρος

Η παρούσα ποιοτική έρευνα έλαβε χώρα στην Ελλάδα από τον Οκτώβριο του 2023 έως το Φεβρουάριο του 2024, έχοντας ως γενικό σκοπό να προσθέσει στα ήδη υπάρχοντα στοιχεία, νέα δεδομένα που αφορούν τη γονεϊκότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και τις εμπειρίες που είχαν αναφορικά με τα παιδιά τους. Είναι μέρος μιας ευρύτερης μελέτης υπό την ονομασία “Οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς στην Ελλάδα. Οι εμπειρίες των γονέων” με επιστημονικά υπεύθυνο τον κ. Πεντάρη Παναγιώτη, Καθηγητή στο Goldsmiths University of London με κωδικό έγκρισης βιοηθικής είναι REISC1762.

Σκοπός της έρευνας είναι να αναλύσει το βίωμα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων όταν αποφασίζουν να δημιουργήσουν οικογένεια. Προκειμένου η έρευνα να είναι ολοκληρωμένη και να αποδώσει έγκυρα και αξιόπιστα αποτελέσματα, σημαντικός είναι ο καθορισμός των ειδικών στόχων, έτσι όπως εκφράζονται μέσα από τον καθορισμό των ερευνητικών ερωτημάτων. Πρόκειται για ερευνητικά ερωτήματα που χαρακτηρίζονται από σαφήνεια, ώστε βάσει αυτών να σχεδιαστούν οι ερωτήσεις που θα αποτελούν τη συνέντευξη. Με την παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρείται βιβλιογραφικά και εμπειρικά, με τη χρήση ποιοτικής έρευνας και συγκεκριμένα μέσα από την ημι-δομημένη συνέντευξη, να διερευνηθεί το πώς τα άτομα αντιλαμβάνονται και βιώνουν το ταξίδι της γονεϊκότητας, ποια εμπόδια κλήθηκαν να διαχειριστούν και αν τελικά τα ξεπέρασαν, από που λαμβάνουν υποστήριξη (επίσημα δίκτυα, φορείς και θεσμοί). Τέλος θα επιχειρηθούν διαφοροί αναλογισμοί σχετικά με τα ζητήματα της καθημερινότητας των γονέων, των παιδιών στο σχολείο, αναλογισμοί σχετικά με τα μέλη της κοινότητας που επιθυμούν να γίνουν γονείς και τέλος επιθυμητές αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο της χώρας ώστε να βελτιωθεί η εμπειρία ζωής των ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών.

4.1 Ερευνητικές υποθέσεις/Ερευνητικά ερωτήματα

Αναγνωρίζουμε ότι τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων είναι μεν μερικώς αναγνωρισμένα αλλά απέχει αρκετά ακόμα από την πλήρη αναγνώριση των δικαιωμάτων τους ως γονείς. Αυτό ενέχει κινδύνους, προκλήσεις και εμπόδια για τους ίδιους και τα παιδιά που γίνονται δέκτες αυτών των ελλείψεων μέσα στην καθημερινότητά τους.

Στην συνέχεια παρατίθενται τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία διακρίνονται σε ομάδες. Η κάθε ομάδα σχετίζεται με ένα θέμα που διακρίνεται κι αυτό με τη σειρά του σε υποκατηγορίες, ώστε να διευκολυνθεί η θεματική ανάλυση των αποτελεσμάτων που θα προκύψουν.

1^ο ερευνητικό ερώτημα: Πώς λάβατε την απόφαση για την απόκτηση παιδιών, ποια διαδικασία ακολουθήσατε και ποια ήταν η αντιμετώπιση από τον οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον

2^ο ερευνητικό ερώτημα: Ποιες ήταν οι προκλήσεις και τα εμπόδια που αντιμετωπίσατε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας απόκτησης παιδιών, αλλά και κατά τη διάρκεια της ανατροφής τους

3^ο ερευνητικό ερώτημα: Έχετε λάβει υποστήριξη στην απόφαση απόκτησης παιδιών από τους κρατικούς και κοινωνικούς φορείς, από τον εργοδότη σας, από το φιλικό και οικογενειακό σας κύκλο;

4^ο ερευνητικό ερώτημα: Ποιες απόψεις σας επιδρούν στην ανατροφή των παιδιών σας, ποιες εμπειρίες έχετε από το σχολικό περιβάλλον των παιδιών σας, ποιες συμβουλές θα δίνετε σε άλλους ΛΟΑΤΚΙ γονείς και τι θα έπρεπε να αλλάξει ως προς το νομοθετικό πλαίσιο και τους κρατικούς φορείς

4.2 Δείγμα

Τα δημογραφικά δεδομένα του δείγματος υψίστης σημασίας για την ταυτοποίηση, την κατηγοριοποίηση των στοιχείων που διατίθενται και περιλαμβάνουν το φύλο, την εθνικότητα, την ηλικία, το κοινωνικό, οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο, την οικογενειακή κατάσταση, αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις περιλαμβάνουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και το σεξουαλικό προσανατολισμό. Ωστόσο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός αποτελεί ένα ευαίσθητο ζήτημα που χαρακτηρίζεται από μεγάλο ρίσκο σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα στοιχεία, εξαιτίας των κλειστών κοινοτήτων στις οποίες ζουν άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό (Andrus & Villeneuve, 2022). Παράλληλα, η ευαισθησία των κοινωνικο-δημογραφικών δεδομένων επηρεάζεται κι από την πιθανή πρόσβαση από διαφορετικές οντότητες στο μέλλον και εγείρει τις ανησυχίες των χρηστών για μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση, για την κακή χρήση δεδομένων, για την αρνητική διαφήμιση και δημιουργία προφίλ, επισημαίνοντας την ανάγκη για την περαιτέρω προστασία των

ευαίσθητων κοινωνικο-δημογραφικών δεδομένων, καθώς και για την εξισορρόπηση πιθανών βλαβών (Schomakers et al., 2019).

Για την προστασία των προσωπικών, ευαίσθητων δεδομένων, θα αποκαλυφθεί μόνο το φύλο και ο σεξουαλικός προσανατολισμός των συμμετεχόντων, ενώ τα υπόλοιπα δημογραφικά στοιχεία (ηλικία, μόρφωση, εργασία) δε δύνανται να γίνουν γνωστά, προκειμένου να εξασφαλιστεί η προστασία των προσωπικών δεδομένων, έτσι όπως παρουσιάστηκε παραπάνω. Το δείγμα αποτελείται από έντεκα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, εκ των οποίων όλες είναι γυναίκες με σεξουαλικό προσανατολισμό προς άλλες γυναίκες (λεσβίες) ή και προς τα δύο φύλα (bisexual). Το δείγμα που επιλέγεται είναι μικρό για την εξαγωγή ασφαλών επιστημονικά αποτελεσμάτων. Η απόκτηση παιδιών έλαβε χώρα κατόπιν είτε της τεχνητής γονιμοποίησης από γιατρό, είτε κατόπιν γονιμοποίησης μέσω δότη σπέρματος. Χρησιμοποιήθηκε μέθοδος χιονοστιβάδας για τις 4 πρώτες συνεντεύξεις και έπειτα παρασχέθηκε δείγμα 7 ατόμων από το δείγμα της έρευνας του κυρίου Πεντάρη Παναγιώτη (δείγμα ευκολίας).

4.4 Αναλυτική παρουσίαση των εργαλείων της έρευνας (συνέντευξη)

Η συνέντευξη αποτελεί ένα ερευνητικό εργαλείο που εφαρμόζεται στις εκπαιδευτικές και στις Κοινωνικές Επιστήμες, με σκοπό την άντληση πληροφοριών για ένα ζήτημα, την εμβάθυνση σε ορισμένες επιμέρους πτυχές του προβλήματος που δίνει βαρύτητα στην προσωπική επικοινωνία μεταξύ του προσώπου που παίρνει τη συνέντευξη και των ανθρώπων που μετέχουν στη συνέντευξη, καθώς και στην αποκάλυψη των συναισθημάτων των δρώντων προσώπων (Cohen, Manion, & Morisson, 2008).

Η έρευνα χρησιμοποιεί ημι-δομημένη συνέντευξη, όπου ο ερευνητής θέτει ανοιχτές ερωτήσεις για να καθοδηγεί τους συμμετέχοντες χωρίς να περιορίζει τις απαντήσεις τους. Οι ερωτήσεις βασίζονται στους στόχους της έρευνας και είναι δομημένες ώστε να υπάρχει συνοχή και λογική ακολουθία. Ο ερευνητής αποφεύγει να επηρεάσει τις απαντήσεις και επιλέγει προσεκτικά τον τόπο και χρόνο της συνέντευξης, διασφαλίζοντας τη σωστή διάρκεια και την άνεση των συμμετεχόντων. Παράλληλα, φροντίζει για τη διατήρηση της ανωνυμίας, τη συγκατάθεση για μαγνητοφώνηση και τα ηθικά ζητήματα που αφορούν τη δημοσιοποίηση των δεδομένων (Cohen, Manion, & Morisson, 2008).

Η πλειοψηφία των συνεντεύξεων που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκαν μέσω Google teams ενώ δυο πραγματοποιήθηκαν δια

ζώσης. Επίσης, στην παρούσα έρευνα, έγινε χρήση μαγνητοφώνου, ενώ ταυτόχρονα κρατήθηκαν και σημειώσεις κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η κατά το δυνατόν πιστή καταγραφή και αναπαραγωγή των δεδομένων, ενώ οι σημειώσεις συνέβαλαν στην προσέγγιση μορφών συμπεριφοράς, οι οποίες δεν ήταν δυνατόν να συλληφθούν από το μαγνητόφωνο, όπως οι εκφράσεις του προσώπου, οι κινήσεις του σώματος του υποκειμένου.

Οι ερωτήσεις σχεδιάστηκαν βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων σε συνάρτηση με τον οδηγό συνέντευξης, διακρίθηκαν σε τέσσερις θεματικές και αυτές οι θεματικές διακρίθηκαν και σε υποκατηγορίες. Ειδικότερα, η πρώτη θεματική αφορούσε τη γονεϊκότητα και διακρίθηκε σε υποκατηγορίες, όπως ήταν οι λόγοι που συνέβαλαν στην απόφαση απόκτησης τέκνου, τα συναισθήματα που προέκυψαν από την απόφαση αυτή, η μέθοδος που ακολουθήθηκε για την απόκτηση παιδιού, οι τακτικές νομικής εξασφάλισης του τέκνου από το μη βιολογικό γονέα, καθώς και η έρευνα σχετικά με το αν υπήρχε συναισθηματική στήριξη από το κράτος, αλλά και από τον κοινωνικό και οικογενειακό κύκλο. Η δεύτερη θεματική αφορούσε τις προκλήσεις και τα εμπόδια. Ως υποκατηγορίες ορίστηκαν οι δυσκολίες κατά τη διάρκεια απόκτησης παιδιών και στη διάρκεια ανατροφής τους, η επίδραση από τις κοινωνικές δομές και τις προσωπικές αντιλήψεις στην ανατροφή των παιδιών, οι απόψεις για τον τρόπο με τον οποίο η νομοθεσία και την Ελληνική κυβέρνηση λαμβάνουν μέτρα για την υποστήριξη ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών. Η τρίτη θεματική αφορά την υποστήριξη και την επίτευξη της συμπερίληψης των ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+. Οι υποκατηγορίες αφορούν την κρατική και νομοθετική υποστήριξη, τις εμπειρίες από το σύστημα υγείας και από τους κοινωνικούς φορείς, τις εμπειρίες από τον εργοδότη και το ευρύτερο επαγγελματικό περιβάλλον, αλλά κι από το σχολικό περιβάλλον των παιδιών. Η τέταρτη θεματική αφορά την πληροφόρηση. Ειδικότερα αφορά την πληροφόρηση των παιδιών σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων τους, την παροχή πληροφοριών σε άλλους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς που σκέφτονται να αποκτήσουν παιδιά και να ζήσουν στην Ελλάδα, καθώς και την παροχή πληροφοριών που στοχεύουν στην αλλαγή στους κοινωνικούς και νομικούς θεσμούς της χώρας, με σκοπό να βελτιωθεί η εμπειρία ΛΟΑΤΚΙ+ γονέων.

4.5 Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας

Μετά την ενημέρωση για τις οδηγίες της συνέντευξης, ο ερευνητής διαβεβαιώνει το υποκείμενο ότι οποιαδήποτε στιγμή μπορεί να διακόψει τη συνέντευξη και να διαγράψει όσα έχει εξωτερικεύσει, ώστε να κερδίσει την εμπιστοσύνη και να παρέχει ασφάλεια, προκειμένου το υποκείμενο να εκφράσει τα πραγματικά συναισθήματα και γεγονότα και να μην αποσιωπά γεγονότα (Creswell et al., 2016). Ταυτόχρονα ο ερευνητής τονίζει ότι θα διατηρηθεί η ανωνυμία του υποκειμένου, ότι θα τηρηθεί το πρωτόκολλο για την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων, καθώς και ότι τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν, θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς (Φίλιας, 2004). Για τις ανάγκες της έρευνας παρασχέθηκε κωδικός βιοηθικής REISC1762 από την επιτροπή ηθικής και δεοντολογίας του ιδρύματος Goldsmiths University of London, καθώς επίσης και φόρμα γραπτής συγκατάθεσης που υπογράφηκε από την κάθε συμμετέχουσα πριν διεξαχθεί η συνέντευξη.

4.6 Θεματική Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων της Συνέντευξης

Η θεματική ανάλυση είναι μια ευέλικτη μέθοδος για την αναγνώριση και οργάνωση επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων στα δεδομένα, βοηθώντας τους ερευνητές να κατανοήσουν διαφορετικές προοπτικές. Η διαδικασία περιλαμβάνει έξι στάδια, ξεκινώντας από την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και την κωδικοποίηση των δεδομένων, όπου ο ερευνητής αναγνωρίζει και ομαδοποιεί θέματα βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων. Στη συνέχεια, τα θέματα αναπτύσσονται ως εννοιολογικές κατασκευές, ενώ ο ερευνητής ελέγχει τη συνοχή και την ακρίβεια των δεδομένων. Τέλος, τα θέματα παρουσιάζονται με τίτλους, και επιλέγονται παραδείγματα για τη συγγραφή της τελικής ανάλυσης.

Στα πλαίσια του πρώτου σταδίου που αποτελεί τη μετεγγραφή των συνεντεύξεων σε γραπτό κείμενο, εντοπίζονται τα σημεία στίξης που έχουν χρησιμοποιηθεί, ενώ οι έντεκα συνεντεύξεις που αποτελούν το αντικείμενο της έρευνας για τη γονεϊκότητα των ΛΟΑΤΚΙ+, με τη βοήθεια της απομαγνητοφώνησης, μετατρέπονται σε γραπτό κείμενο (βλέπε παράρτημα, όπου «Σ» συνεντευκτής, όπου «Ε» ερωτώμενος). Αυτό που παρατηρείται και στις έντεκα συνεντεύξεις ήταν τα αποσιωπητικά που δήλωναν έντονες παύσεις.

Στη δεύτερη φάση παρουσιάζονται τα ευρήματα που έχουν προκύψει από τις συνεντεύξεις, ανά ερευνητικό ερώτημα στο κεφάλαιο 5 (Τσιώλης, 2016).

Αποτελέσματα μελέτης

Συνοπτικά παρουσιάζονται στο Πίνακα 1 τα ευρήματα ανά θεματικό άξονα και αναλύονται παρακάτω στο κεφάλαιο 5.

Θεματικός Άξονας 1: Βήματα προς την Γονεϊκότητα	
Κατηγορία	Περιεχόμενο
<u>1.1 Ενισχυτικοί παράγοντες λήψη απόφασης απόκτησης παιδιού</u>	<ul style="list-style-type: none"> • συνειδητή επιλογή • προσωπικός στόχος τα παιδιά
<u>1.2 Από την απόφαση για ΛΟΑΤΚΙ+ γονεϊκότητα μέχρι την έναρξη των διαδικασιών</u>	<ul style="list-style-type: none"> • πρόσβαση σε καλή πληροφορία • συνέπειες κακής πληροφόρησης • έλλειψη αναγνώρισης
<u>1.3 Τύποι Διαδικασιών για την απόκτηση παιδιών</u>	<ul style="list-style-type: none"> • διαφοροποιημένες επιλογές βάση συνθηκών • σπερματέγχυση • εξωσωματική γονιμοποίηση • χρήση δότη σπέρματος
<u>1.4 Η επιρροή του στενού και οικογενειακού περιβάλλοντος κατά την διάρκεια της διαδικασίας για απόκτηση παιδιού</u>	<ul style="list-style-type: none"> • φιλικός κύκλος • Απορριπτικές οικογένειες προέλευσης • Σταδιακή αποδοχή από τις οικογένειες προέλευσης.

Θεματικός Άξονας 2: Η αλληλεπίδραση με τα ευρύτερα κοινωνικά συστήματα στην πορεία της Γονεϊκότητας.

Κατηγορία	Περιεχόμενο
<u>2.1 Θεσμικές ελλείψεις και κοινωνικές προκλήσεις</u>	<ul style="list-style-type: none"> • απουσία νομικής προστασίας και αναγνώρισης • άγχος • αβεβαιότητα για την αποδοχή
<u>2.2 Υποκειμενική αξιολόγηση της κοινωνικής πολιτικής για τις ΛΟΑΤΚΙ+ οικογένειες</u>	<ul style="list-style-type: none"> • έλλειψη εξατομικευμένης υποστήριξης • μονογονεϊκές οικογένειες • επίδομα γέννησης των 2.000 ευρώ
<u>2.3 Εμπειρίες με τις υπηρεσίες υγείας</u>	<ul style="list-style-type: none"> • θετική αλληλεπίδραση με ιατρικό σύστημα • γραφειοκρατικά προβλήματα ή αρνητικές εμπειρίες
<u>2.4 Εμπειρίες στο εργασιακό περιβάλλον</u>	<ul style="list-style-type: none"> • ανισότητα δικαιωμάτων (μη κυοφορούσα γονέας) • φόβος διάκρισης
<u>2.5 Εμπειρίες και αντιλήψεις για το σχολικό περιβάλλον</u>	<ul style="list-style-type: none"> • έλλειψης ενημέρωσης των παιδαγωγών • ανοιχτή υποδοχή από το σχολικό περιβάλλον • σταδιακή πρόοδος

Θεματικός Άξονας 3: Εμπειρίες και Προτάσεις για βελτίωση των συνθηκών μιας ΛΟΑΤΚΙ+ οικογένεια με βάση την υποκειμενική ερμηνεία των βιωμάτων

Κατηγορία	Περιεχόμενο
<u>3.1 Από τα παραμύθια έως την ανοιχτή συζήτηση: Προσεγγίσεις στην επαφή του παιδιού με την διαφορετικότητα</u>	<ul style="list-style-type: none"> • ποικιλία προσεγγίσεων • στρατηγική που ανταποκρίνεται στην ηλικία των παιδιών • Ρόλος παραμυθιών και η επιστημονική υποστήριξη • έλλειψη κατάλληλων πόρων και υλικού στα ελληνικά
<u>3.2 Συμβουλές προς ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που επιθυμούν να δημιουργήσουν οικογένεια στην Ελλάδα.</u>	<ul style="list-style-type: none"> • σημαντικές νομικές, κοινωνικές και πρακτικές δυσκολίες • ανάγκη για ενημέρωση • άτυπα κοινωνικά δίκτυα
<u>3.3 Η εκφρασμένη ανάγκη για νομικές και κοινωνικές αλλαγές.</u>	<ul style="list-style-type: none"> • νομική ισότητα • τεκνοθεσία για όλα τα ζευγάρια • κοινωνική ορατότητα και αποδοχή

Θεματικός Άξονας 1: Βήματα προς την Γονεϊκότητα.

Κατηγορία 1.1: Ενισχυτικοί παράγοντες για τη λήψη απόφασης απόκτησης παιδιού

Η συγκεκριμένη κατηγορία διερευνά το πως λαμβάνουν τα άτομα αποφάσεις σχετικά με την δημιουργία οικογένειας. Φαίνεται να υπάρχουν δύο περιεχόμενα στις

προφορικές εκφορές των συνεντευξιζόμενων. Οι περισσότερες συμμετέχουσες δηλώνουν ότι ήταν συνειδητή και κοινή επιλογή που γεννήθηκε με την καλή σχέση με την σύντροφο, ενώ κάποιες άλλες είχαν πάντοτε αυτή την επιθυμία.

1.1.1 Συνειδητή επιλογή

Η πλειονότητα των συμμετεχουσών περιγράφει την απόφαση να αποκτήσουν παιδιά ως μια **απόλυτα συνειδητή και κοινή επιλογή** που ελήφθη σε συνεργασία με τις συντρόφους τους. Η επιθυμία για την απόκτηση παιδιών προέκυψε μέσα από την εξέλιξη των σχέσεων και αποτέλεσε φυσικό επακόλουθο της δέσμευσής τους. Οι περισσότερες αναγνωρίζουν ότι η απόφαση αυτή, αν και συνοδευόμενη από προκλήσεις, ελήφθη με σταθερή επιθυμία και αποφασιστικότητα. Η Σ1 περιγράφει την απόφαση ως κάτι που προέκυψε αβίαστα μέσα στη σχέση: «Πάρθηκε σχεδόν αυτόματα. Όταν βρήκα τη σύντροφό μου και αρχίσαμε να συζητάμε κάποια πράγματα, απλά μας βγήκε. Θέλαμε να το κάνουμε». Το αβίαστο και φυσικό της απόφασης επανέρχεται και στην αφήγηση της Σ2, που εξηγεί ότι η επιθυμία της ήταν σαφής από την αρχή: «Ήταν απόλυτα συνειδητή απόφαση το παιδί, όχι απαραίτητα να το γεννήσω, αλλά σίγουρα να το μεγαλώσω». Αυτή η τάση για **κοινή και συνειδητή** λήψη αποφάσεων φαίνεται και στην περίπτωση της Σ4, που σημειώνει ότι η απόφαση να αποκτήσουν παιδιά με τη σύντροφό της ήταν αποτέλεσμα συζητήσεων και αμοιβαίας επιθυμίας: «Ήμασταν περίπου δύο με δυόμισι χρόνια μαζί πριν αποφασίσουμε να κάνουμε παιδιά. Και οι δύο το θέλαμε, ήταν πολύ συνειδητό και από κοινού». Παρομοίως, η Σ5 ανέφερε πως η απόφασή της προέκυψε από την αίσθηση πληρότητας που ένιωθε στη σχέση της: «Ήρθε ως αποτέλεσμα της πληρότητας που ένιωθα μέσα στη σχέση. Ήταν απόρροια της συνύπαρξής μου με τον άνθρωπό μου». Η **συνειδητή απόφαση** να αποκτήσουν παιδιά ήταν επίσης σημαντικός παράγοντας στη σχέση της Σ6: «Με τη Σ., με τη γυναίκα μου, θέλουμε να γίνουμε και οι δύο μαμάδες. Αυτό ήταν ένα κομμάτι που μας ένωσε κιόλας». Η αίσθηση κοινής επιθυμίας ενισχύει τη σχέση και φαίνεται να αποτελεί κοινό τόπο στις αφηγήσεις, όπως και στην περίπτωση της Σ7: «Ήταν πολύ συνειδητό και από κοινού».

1.1.2 Προσωπικός στόχος τα παιδιά.

Σε κάποιες περιπτώσεις, η απόφαση **συνοδεύτηκε από προκλήσεις και εμπόδια**, όπως περιγράφει η Σ8: «Ήταν απολύτως συνειδητή, με πολλές προσπάθειες και κόπο. Δεν είναι μόνο το χρήμα, αλλά βάζεις στόχο και δεν τα παρατάς». Παρόμοια είναι και η

περίπτωση της Σ10, η οποία αναφέρεται στις δυσκολίες που αντιμετώπισε: «Ήταν μια συνειδητή απόφαση, αλλά πέρασα πολλά κύματα». Τέλος, αρκετές από τις συμμετέχουσες ανέφεραν ότι **η επιθυμία να αποκτήσουν παιδιά υπήρχε ανέκαθεν**. Η Σ9 δήλωσε ότι η επιθυμία της για παιδιά ήταν βαθιά ριζωμένη: «Πάντα ήθελα να κάνω παιδιά. Και όταν συναντηθήκαμε με τη Μ., αρχίσαμε να το συζητάμε και το βάλουμε μπρος. Ήταν κάτι που πάντα ήθελα, και το ίδιο και η Μ.». Αυτή η αίσθηση του «αυτονόητου» εμφανίζεται και στην αφήγηση της Σ11: «Μόλις ξεκινήσαμε τη σχέση μας, πήγε αυτόματα. Νιώθαμε ότι θα μπορέσουμε να το κάνουμε».

Κατηγορία 1.2: Από την απόφαση για ΛΟΑΤΚΙ+ γονεϊκότητα μέχρι την έναρξη των διαδικασιών

Στη συνέχεια θα εξεταστεί το πώς η καλή πληροφόρηση των επιλογών και του πλαισίου επέδρασε στην ψυχολογία των συμμετεχουσών και το πώς η έλλειψη αυτής της πληροφόρησης σε συνδυασμό με το ελλιπές νομικό πλαίσιο είχε αρνητικό αντίκτυπο στο συναισθηματικό κόσμο τους.

1.2.1 Πρόσβαση σε καλή πληροφόρηση

Οι συμμετέχουσες ανέφεραν **ποικίλα συναισθήματα** κατά τη διάρκεια των προσπαθειών τους να αποκτήσουν παιδί, τα οποία επηρεάζονταν κυρίως από την πληροφόρηση και την υποστήριξη που είχαν στη διάθεσή τους. **Οι γυναίκες που είχαν καλύτερη πρόσβαση σε πληροφόρηση και υποστήριξη περιέγραψαν πιο θετικά συναισθήματα.**

Η Σ3, που εργάζεται στον τομέα της υγείας, επωφελήθηκε από τη δική της εξειδικευμένη γνώση και υποστήριξη: «Υπήρχε αρκετή πληροφόρηση και υποστήριξη... Δεν είμαι αντικειμενική, γιατί είμαι νοσηλεύτρια στον κλάδο της υγείας». Η Σ2, από την άλλη, ανέφερε ότι τα συναισθήματά της ήταν θετικά, παρά την έλλειψη πληροφόρησης: «Θετικά συναισθήματα, χωρίς ιδιαίτερη πληροφόρηση και υποστήριξη». Η Σ9 περιγράφει μια περίοδο ενθουσιασμού, αλλά και την πολυπλοκότητα της διαδικασίας: «Ήθελε πάρα πολύ ψάξιμο αρχικά και για τα πρακτικά ζητήματα και για τα νομικά... Βρήκαμε πολλά μέσω ίντερνετ και εξωτερικό».

Τέλος, η Σ11 αναφέρθηκε στην online πληροφόρηση που άντλησε κυρίως από το εξωτερικό: «Έψαχνα online πληροφορίες από Αμερική και εξωτερικό...

Προσπαθήσαμε να επικοινωνήσουμε με τις οικογένειες του Ουράνιου Τόξου, αλλά δεν απάντησαν».

1.2.1 Συνέπειες της κακής πληροφόρησης

Ορισμένες συμμετέχουσες αντιμετώπισαν δυσκολίες και αισθήματα απομόνωσης, ειδικά λόγω της έλλειψης πληροφόρησης και της περιορισμένης αναγνώρισης της ΛΟΑΤΚΙ+ γονεϊκότητας. Σε συμφωνία με τα παραπάνω, η Σ1 περιγράφει τις δυσκολίες που προέκυψαν λόγω της περιορισμένης πληροφόρησης και του κοινωνικού περιβάλλοντος: «Υπήρχαν δυσκολίες στην πορεία. Τραγελαφικές καταστάσεις... με λίγη πληροφόρηση». Η Σ4 περιγράφει τη διαδικασία ως πιο δύσκολη, αναφέροντας ότι η πληροφόρηση ήταν περιορισμένη και δημιουργήθηκε μέσα από προσωπικές επαφές: «Πληροφόρηση είχαμε λίγη και σιγά σιγά... Ζορίστηκα λίγο». Η Σ10 επιβεβαίωσε την ανάγκη για προσωπική αναζήτηση πληροφόρησης, ενώ παράλληλα αντιμετώπισε ταμπού από την οικογένειά της: «Εγώ έψαχνα από μόνη μου και προσπαθούσα να βρω ανθρώπους που περνούσαν την ίδια φάση... Οι γονείς μου είναι παραδοσιακοί και υπήρχαν ταμπού». Στο ίδιο κλίμα η Σ8 περιγράφει το αίσθημα απομόνωσης και την έλλειψη πληροφόρησης, καθώς νόμιζε ότι ήταν μόνη στον αγώνα της: «Νομίζαμε ότι είμαστε οι μόνοι στον κόσμο... Δεν βρίσκαμε τίποτα και η πληροφόρηση ήταν ελάχιστη». Η Σ5 ανέφερε ότι δεν είχε υποστήριξη, εκτός από τη βοήθεια της κοινότητας «Ουράνιο Τόξο», ενώ η Σ6 τόνισε τη σημασία της διαδικτυακής υποστήριξης και των γκρουπ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης: «Η μαμά της Στ. είναι σε γκρουπ στο Facebook που αφορούν περήφανους γονείς και μας έφερε σε επαφή». Για την Σ7, παρόλο που η υποστήριξη προήλθε από άτομα που είχαν επιλέξει οι ίδιες, αισθάνθηκε πίεση: «Ζορίστηκα πολύ... Ήταν ζεστοί άνθρωποι, πολύ συμπεριληπτικοί, αλλά τους είχαμε επιλέξει εμείς».

Κατηγορία 1.3: Τύποι Διαδικασιών για την απόκτηση παιδιών

Παρακάτω επιχειρείται να αποσαφηνιστεί ο τρόπος με τον οποίο αποφασίζουν τα άτομα να ακολουθήσουν ιατρικές τεχνικές για τη δημιουργία οικογένειας με μια ποικιλία τεχνικών όπως η σπερματέγχυση, η εξωσωματική γονιμοποίηση και η δωρεά σπέρματος.

1.3.1 Διαφοροποιημένες επιλογές βάση συνθηκών

Η επιλογή της διαδικασίας που ακολουθήθηκε για την απόκτηση παιδιών **διέφερε ανάλογα με τις προσωπικές ανάγκες και τις συνθήκες της κάθε γυναίκας.**

1.3.2 Σπερματέγχυση.

Κάποιες από τις συμμετέχουσες επέλεξαν τη **σπερματέγχυση**, ενώ άλλες ακολούθησαν την **εξωσωματική γονιμοποίηση** ή άλλες μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, όπως η **χρήση δότη σπέρματος**. Παρά τις διαφορετικές διαδικασίες, όλες οι περιπτώσεις μοιράζονται την κοινή επιθυμία για την ολοκλήρωση του ονείρου της μητρότητας.

Η Σ1 περιγράφει ότι η απόκτηση του παιδιού της έγινε μέσω της διαδικασίας της σπερματέγχυσης: «Το παιδί το κάναμε με σπερματέγχυση από τράπεζα». Η Σ8 σημειώνει ότι ακολούθησε παρόμοια διαδικασία, εξηγώντας: «Το κάναμε με σπερματέγχυση και έπρεπε να κάνουμε σπερματέγχυση». Η σπερματέγχυση αποτέλεσε επίσης την αρχική επιλογή της Σ10: «Ξεκινήσαμε με τη διαδικασία των σπερματεγχύσεων».

1.3.3 Εξωσωματική γονιμοποίηση

Σε άλλες περιπτώσεις, η εξωσωματική γονιμοποίηση ήταν η προτιμώμενη μέθοδος. Η Σ2 περιγράφει μια μακροχρόνια προσπάθεια: «Προσπάθειες δύο χρόνων με εξωσωματική». Η Σ4 και άλλες γυναίκες επέλεξαν επίσης την εξωσωματική: «Μπήκαμε σε διαδικασία εξωσωματικής». Οι Σ7 και Σ9 κατέφυγαν και αυτές στην εξωσωματική γονιμοποίηση.

Κάποιες άλλες περιπτώσεις ακολούθησαν διαφορετικές μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Η Σ3, η Σ5 και η Σ10 αναφέρουν τη χρήση μεθόδων υποβοηθούμενης αναπαραγωγής,

1.3.4 Χρήση δότη σπέρματος

Στην περίπτωση της Σ6 έγινε χρήση δότη από το εξωτερικό: «Δότης από Αμερική». Η Σ11 επίσης χρησιμοποίησε δότη για να αποκτήσει παιδί.

Κατηγορία 1.4: Η επιρροή του στενού και οικογενειακού περιβάλλοντος κατά την διάρκεια της διαδικασίας για απόκτηση παιδιού

Στην συνέχεια η έρευνα προσπαθεί να αποσαφηνίσει τον ρόλο των φίλων και τις αντιδράσεις των οικογενειών προέλευσης των συμμετεχουσών. Οι οποίες ποικίλουν από πλήρως υποστηρικτικές μέχρι εντελώς απορριπτικές και κάποιες που σταδιακά επέδειξαν αποδοχή με την πάροδο του χρόνου.

1.4.1 Φιλικός κύκλος

Οι αντιδράσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος ποικίλουν σημαντικά ανάμεσα στις συμμετέχουσες. Σε αρκετές περιπτώσεις, ο **φιλικός κύκλος ανέλαβε τον ρόλο της υποστήριξης**, υποκαθιστώντας τις οικογένειες

Η Σ1 περιγράφει ότι «Υποστήριξη έχουμε από φίλους μας». Στο ίδιο κλίμα η Σ3 «υποστήριξη από φίλους 100%». Ενώ η Σ4 αναφέρει ...«και το φιλικό μου περιβάλλον αρκετά, αλλά δεν ήξεραν πολλά». Στο ίδιο κλίμα και η Σ9 είχε θετική εμπειρία με την οικογένειά της, αναφέροντας ότι ήταν πανευτυχείς όταν το ανακοίνωσαν: «Οι δικοί μου ήταν πανευτυχείς... Η μητέρα μου χάρηκε πάρα πολύ». Η Σ3 είχε πλήρη αποδοχή από το οικογενειακό και φιλικό της περιβάλλον: «Σε αυτό το θέμα, όσον αφορά οικογένεια και φίλους. Υπάρχει αποδοχή 100% ».

1.4.2 Απορριπτικές οικογένειες προέλευσης & 1.4.3 σταδιακή αποδοχή οικογενειών προέλευσης.

Μερίδα οικογενειών είτε **δυσκολεύτηκαν να αποδεχτούν τη ΛΟΑΤΚΙ+ γονεϊκότητα**, είτε παραμένουν απορριπτικές. Έδειξε μια σταδιακή αποδοχή της **κατάστασης**.

Η Σ1 περιέγραψε την εχθρική αντίδραση της οικογένειάς της, λέγοντας: «Είναι αντίθετοι, ακόμα επιθετικοί... Η μαμά μου είναι λίγο πιο επιθετική.. Στην περίπτωση της Σ2, η αντίδραση των γονέων της συντρόφου ήταν υποστηρικτική, αν και με κάποια αμηχανία: «Ήταν πάρα πολύ καλά... λίγο αμήχανα, γιατί δεν ήξεραν πώς θα είναι αυτό το καινούργιο σχήμα». Ωστόσο, η οικογένεια της Σ2 ήταν αρχικά απορριπτική, αλλά η εγκυμοσύνη έφερε κάποια αλλαγή: «Η εγκυμοσύνη υπήρξε μοχλός για να προχωρήσουν λίγο τα πράγματα».

Σε αντίθεση, η Σ4 αντιμετώπισε δυσκολίες: «Οι οικογένειες μας δεν ήταν υποστηρικτικές... Ο φιλικός κύκλος ήταν πολύ υποστηρικτικός».

Η Σ5 ανέφερε ότι ούτε η οικογένεια ούτε οι φίλοι ήταν πλήρως υποστηρικτικοί: «Ούτε το οικογενειακό μου περιβάλλον ήταν υποστηρικτικό,. Στην περίπτωση της Σ6, η οικογένεια ήταν πλήρως ενημερωμένη και υποστηρικτική, ειδικά η μητέρα της συντρόφου της: «Η μαμά της, που είναι Αγγλίδα, ήταν πολύ ευχάριστη με το θέμα».

Η Σ7, ωστόσο, δεν είχε υποστήριξη από την οικογένεια και ανέφερε μια δύσκολη εμπειρία στο μαιευτήριο: «Δεν υπήρχε υποστήριξη από τον οικογενειακό κύκλο... Όταν ήρθε ο πατέρας της στο μαιευτήριο, έπρεπε να βγω έξω». Η Σ8 περιέγραψε ότι η οικογένειά της ήταν υποστηρικτική μόνο μετά την προχωρημένη εγκυμοσύνη: «Όταν προχώρησε η κύηση, είχαμε υποστήριξη από τους συγγενείς και των δύο πλευρών».

Η Σ10 περιέγραψε ότι οι συγγενείς της αρχικά ζορίστηκαν, αλλά με τη βοήθεια ψυχολόγου, η μητέρα της κατάφερε να αποδεχτεί την κατάσταση: «Η μητέρα μου συμβουλευόταν ψυχολόγο... Αποδέχτηκε ότι είναι και αυτή μια επιλογή της κόρης της».

Τέλος, η Σ11 ανέφερε ότι υπήρξε πρόβλημα κυρίως με την οικογένεια της συντρόφου της, ενώ από την πλευρά της υπήρξε αποδοχή, αν και με κάποιες κοινωνικές δυσκολίες: «Πρόβλημα υπήρχε κυρίως από την οικογένεια της Μ... Στην κοινωνία, κάποιοι ακόμα δεν αναγνωρίζουν το γονεϊκό μου ρόλο, θεωρώντας με "θεία"».

Θεματικός Άξονας 2: Η αλληλεπίδραση με τα ευρύτερα κοινωνικά συστήματα στην πορεία της Γονεϊκότητας

Κατηγορία 2.1: Θεσμικές ελλείψεις και κοινωνικές προκλήσεις

Στην επόμενη κατηγορία εντοπίζονται τα εξής: πως επιδράει πάνω στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα η απουσία νομικής προστασίας; Ποια συναισθήματα γεννά; Και τέλος πως αντιμετωπίζουν την αβεβαιότητα για το σχολικό περιβάλλον;

2.1.1 Απουσία νομικής προστασίας και αναγνώρισης.

Οι θεσμικές και κοινωνικές δομές επηρέασαν έντονα τις εμπειρίες των συμμετεχουσών, τόσο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης όσο και κατά την ανατροφή των παιδιών τους. Οι θεσμικές ελλείψεις, όπως η **απουσία νομικής προστασίας και αναγνώρισης** φαίνεται να παίζουν σημαντικό ρόλο στις ζωές των συμμετεχουσών.

Η Σ1 περιγράφει χαρακτηριστικά την **αίσθηση αποκλεισμού** από το θεσμικό σύστημα, που ενίσχυσε το άγχος της: «Δεν υπάρχει θεσμική προστασία... για τον κόσμο και το

κράτος δεν είμαστε ζευγάρι». Η έλλειψη θεσμικής αναγνώρισης και δικαιωμάτων, όπως η δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης ή κληρονομικών ρυθμίσεων, αποτέλεσε επίσης σημαντική πηγή άγχους για την Σ2: «Δεν μπορούσαμε να ασφαλίσουμε η μία την άλλη... πολλά κληρονομικά θέματα δικαιοδοσίας». Επιπλέον η Σ3, τονίζει ότι αναγκάστηκε να αντιμετωπίσει μόνη της την περίπλοκη γραφειοκρατία: «Ήταν ένα κουβάρι που έπρεπε να ξετυλίξω μόνη μου». Παράλληλα, η Σ4 εξέφρασε ανησυχίες για την ασφάλεια της οικογένειάς της σε περίπτωση ατυχήματος ή ιατρικής ανάγκης, τονίζοντας το άγχος που της προκαλούσε η έλλειψη θεσμικής αναγνώρισης: «Έχω πολύ άγχος μη συμβεί κάτι στη Μ. και τι θα γίνει...» Ενώ οι περισσότερες συμμετέχουσες αναφέρουν σημαντικά προβλήματα, η Σ6 εστιάζει στην καθυστέρηση της κρατικής νομοθεσίας ως το βασικό εμπόδιο. Από την άλλη πλευρά, η Σ8 και η Σ9 δεν ανέφεραν σοβαρά προβλήματα από θεσμικής ή κοινωνικής πλευράς. Το ζήτημα της νομικής αναγνώρισης επανέρχεται στις αφηγήσεις της Σ10 και Σ11, οι οποίες τονίζουν τις συνέπειες της έλλειψης νομικής κάλυψης σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης. Η Σ10 ανέφερε χαρακτηριστικά: «Η Κ. φαινόταν ως ξένη στο μαιευτήριο... Αν συνέβαινε κάτι σε μένα, δεν θα είχε κανέναν ρόλο στα παιδιά». Παρά τις δυσκολίες, η Σ11 σημειώνει ότι το σύμφωνο συμβίωσης που σύναψαν παρείχε κάποια νομική προστασία, αν και δεν έχουν ακόμη αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα: «Κάναμε σύμφωνο συμβίωσης... Δεν έχουμε αντιμετωπίσει σοβαρό γραφειοκρατικό πρόβλημα μέχρι στιγμής».

2.1.2 άγχος και 2.1.3 αβεβαιότητα για την αποδοχή.

Το έλλειμμα στο νομικό πλαίσιο φαίνεται να είναι η αιτία μίας σειράς συναισθημάτων με το **άγχος** να είναι το πιο συχνά παρατηρούμενο συναίσθημα.

Η κοινωνική διάσταση του προβλήματος αναδείχθηκε ιδιαίτερα από τη Σ5, η οποία προβληματίστηκε για το πώς τα παιδιά της θα αντιμετωπίσουν την έλλειψη ποικιλομορφίας στις δημόσιες αναπαραστάσεις της οικογένειας: «Το κυριότερο **άγχος** μου είναι ότι τα παιδιά δεν θα βλέπουν οικογένειες με 2 μαμάδες... Δεν υπάρχει η ποικιλομορφία που θα ήθελα να βλέπουν». Σε συμφωνία με τα παραπάνω η Σ8 προβληματίζεται κυρίως για την ψυχολογία του παιδιού της καθώς μεγαλώνει: «Το μόνο πρόβλημα είναι η ψυχολογία του παιδιού, που μεγαλώνει με έναν **φόβο**».

Αυτή η ανησυχία για την κοινωνική αποδοχή και αναγνώριση της οικογένειας είναι κοινή ανάμεσα στις συμμετέχουσες, όπως αποδεικνύεται και από την εμπειρία της Σ7,

που επίσης φοβάται το μπούλινγκ για τα παιδιά της: «Φοβάμαι το μπούλινγκ... και τι θα γίνει αν πρέπει να με αναγνωρίσουν νομικά».

Αντίστοιχα, η Σ9 δήλωσε: «Όχι ιδιαίτερα προβλήματα». Οι θεσμικές αδυναμίες είχαν επίσης πρακτικές συνέπειες, όπως περιγράφει η Σ4 αναφέρει ότι «Φοβάμαι το μπούλινγκ».

Κατηγορία 2.2: Υποκειμενική αξιολόγηση της κοινωνικής πολιτικής για τις ΛΟΑΤΚΙ+ οικογένειες

Οι ΛΟΑΤΚΙ+ οικογένειες αντιμετωπίζουν **σημαντική έλλειψη εξατομικευμένης κρατικής υποστήριξης**, γεγονός που δημιουργεί πρόσθετες προκλήσεις για τις συμμετέχουσες, τόσο κατά τη διάρκεια της γέννας όσο και στη μετέπειτα ανατροφή των παιδιών τους. Ωστόσο, ορισμένες ανέφεραν ότι κάποια κενά του συστήματος, όπως **η δυνατότητα να εμφανίζονται ως μονογονεϊκές οικογένειες**, βοήθησαν στην ένταξη των παιδιών σε δημόσιους παιδικούς σταθμούς. Τέλος, ανέφεραν για την πρόσβαση σε οικονομικές παροχές όπως **το επίδομα γέννησης των 2.000 ευρώ**.

2.2.1 Έλλειψη εξατομικευμένης υποστήριξης

Η Σ1 επισημαίνει την απουσία ουσιαστικής κρατικής στήριξης «καμία ουσιαστική στήριξη από το κράτος» Η Σ3 τονίζει ότι η κρατική υποστήριξη ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, η βοήθεια προέρχεται κυρίως από εξωτερικές πηγές, όπως γνωστούς και ΜΚΟ: «Ό,τι έψαξα ήταν από γνωστούς και ΜΚΟ». Η έλλειψη θεσμικής υποστήριξης αναφέρεται και από τη Σ4, η οποία σημειώνει ότι δεν έλαβε καμία κρατική βοήθεια: «Ούτε νομίζω ότι υπάρχει υποστήριξη... ούτε έχουμε λάβει κάτι».

Αυτό το κενό στην κρατική στήριξη επιβεβαιώνεται και από άλλες συμμετέχουσες. Η Σ5 αναφέρει κατηγορηματικά ότι δεν έλαβε καμία βοήθεια: «Καμία στήριξη», ενώ η Σ9 επαναλαμβάνει την ίδια απογοήτευση: «Καμία στήριξη»

2.2.2 Καταχώριση ως μονογονεϊκές οικογένειες και 2.2.3 το επίδομα γέννησης των 2000 ευρώ.

Παρά την κατά πλειοψηφία κοινή επιθυμία για εξίσωση στον γάμο και στην τεκνοθεσία το νομικό έλλειμμα που δημιουργήθηκε με το σύμφωνο συμβίωσης φαίνεται να δημιούργησε μία μικρή ευκαιρία για την είσοδο των παιδιών τους στους παιδικούς

σταθμούς λόγω μονογονεϊκότητας και όλες έλαβαν το καθολικό βοήθημα στήριξης των 2000 ευρώ που παρείχε κάποια οικονομική ανακούφιση.

Η Σ1 αναφέρει «η οικογένειά της επωφελήθηκε από τα 2.000 ευρώ και την ένταξη του παιδιού της σε παιδικό σταθμό λόγω της μονογονεϊκής ιδιότητας: « και μπήκαμε στον παιδικό ως μονογονεϊκές». Αυτή η μικρή αλλά σημαντική βοήθεια ήταν κοινή εμπειρία για αρκετές συμμετέχουσες, με τη Σ2 να επισημαίνει επίσης τη στήριξη που πρόσφερε το επίδομα γέννησης: «Πήραμε τα 2.000 ευρώ, και αυτό βοήθησε με τα έξοδα της γέννας».

Αντίστοιχα, η Σ6 αναφέρει ότι η μόνη κρατική παροχή που έλαβαν ήταν το επίδομα των 2.000 ευρώ: «Μόνο τα 2.000», και η Σ8 προσθέτει ότι το μοναδικό όφελος ήταν τα μόρια για τους παιδικούς σταθμούς: «Μόνο τα μόρια για τους παιδικούς».. Η Σ10 εξηγεί ότι η δυνατότητα να εμφανίζεται ως μονογονέας με δίδυμα την βοήθησε να εγγράψει τα παιδιά της σε παιδικό σταθμό, κάτι που αποδείχθηκε θετικό: «Το μόνο θετικό ήταν ότι στους παιδικούς περνούσαμε ωραία, γιατί εμφανιζόμουν ως μονογονέας με δίδυμα». Παράλληλα, η ίδια αναφέρει ότι η κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών που έχουν δημιουργήσει στην Κρήτη παρέχει έναν εναλλακτικό τρόπο υποστήριξης: «Τώρα μαζευόμαστε κάποιες οικογένειες στην Κρήτη».

Παρά τη μικρή οικονομική βοήθεια και τις προσωρινές λύσεις, πολλές οικογένειες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σοβαρά νομικά και κοινωνικά εμπόδια. Η Σ11 περιγράφει την έλλειψη γονικής άδειας και την περιορισμένη αναγνώριση της ως γονέας, παρόλο που το εργασιακό της περιβάλλον δείχνει κατανόηση: «Τα 2.000 ευρώ όταν γεννήθηκε».

Κατηγορία 2.3: Εμπειρίες με τις υπηρεσίες υγείας

Οι εμπειρίες των συμμετεχουσών με το ελληνικό σύστημα υγείας ποικίλουν. Η πλειονότητα ανέφερε θετική αλληλεπίδραση με τους γιατρούς και τα νοσοκομεία, ενώ μια μικρότερη μερίδα μίλησε για γραφειοκρατικά προβλήματα ή αρνητικές εμπειρίες. Ορισμένες συμμετέχουσες δεν ανέφεραν τίποτα συγκεκριμένο, γεγονός που ενδέχεται να υποδεικνύει ουδέτερες ή μη αξιοσημείωτες εμπειρίες.

2.3.1 Θετική αλληλεπίδραση με το ιατρικό σύστημα

Η Σ1 περιγράφει μια θετική εμπειρία, αναφέροντας τη στήριξη που έλαβε από τον γυναικολόγο της, ενώ προτίμησε να αποφύγει να δηλώσει τη φύση της οικογένειάς της

όταν αλληλοεπιδρούσε με γιατρούς που δεν γνώριζε: «Ο γυναικολόγος ήταν πολύ ευγενικός και **υποστηρικτικός**... Δεν θα κάτσουμε να πούμε ότι είμαστε οικογένεια». Η Σ2 δεν ανέφερε κάτι αξιοσημείωτο σχετικά με την εμπειρία της στο σύστημα υγείας: «Όχι κάτι ιδιαίτερο». Ενώ η Σ8 μίλησε για μια εξαιρετικά θετική εμπειρία με το ιατρικό προσωπικό και τον γιατρό της στην Αθήνα, ο οποίος ήταν εξειδικευμένος στις σπερματεγχύσεις: «Είχαμε **πλήρη αποδοχή** και υποστήριξη... Ένας καταπληκτικός γιατρός στις σπερματεγχύσεις».

2.3.2 Γραφειοκρατικά προβλήματα ή αρνητικές εμπειρίες

Ωστόσο, η Σ3 και η Σ4 σημείωσαν ότι αντιμετώπισαν γραφειοκρατικά προβλήματα κατά την επαφή τους με το σύστημα υγείας: «Γραφειοκρατικά θέματα», «ζητήματα γραφειοκρατικά». Παρομοίως, η Σ5 δεν είχε να αναφέρει κάτι συγκεκριμένο σχετικά με την εμπειρία της.

Αντίθετα, η Σ6 αναφέρθηκε σε μια αρνητική εμπειρία που είχε στο νοσοκομείο ΙΑΣΩ: «Αρνητική εμπειρία από ΙΑΣΩ», ενώ η Σ7 επωφελήθηκε από την υποστήριξη που της παρείχε η επαγγελματική της ιδιότητα, χωρίς όμως να επεκταθεί περισσότερο.

Η Σ9 σημείωσε ότι δεν αντιμετώπισε κανένα πρόβλημα με το σύστημα υγείας: «Κανένα πρόβλημα», ενώ η Σ10 περιέγραψε πώς αντιμετωπίστηκαν ως μονογονείς, καθώς η σύντροφός της δεν είχε τη δυνατότητα να αναγνωριστεί ως γονέας: «Η Κ. δεν μπορούσε να έρθει... Αντιμετωπίζομαστε ως δύο οικογένειες και ως μία».

Τέλος, η Σ11 αναφέρθηκε σε ένα γραφειοκρατικό πρόβλημα που αντιμετώπισε στο νοσοκομείο ΠΑΓΝΗ, το οποίο μπορεί να οφειλόταν στη γενικότερη κατάσταση με τον COVID-19, αλλά ανέφερε επίσης την αίσθηση διάκρισης: «Υπήρχε πρόβλημα... Δεν ξέρω αν ήταν διάκριση ή αν δεν άφηναν κανέναν μέσα».

Κατηγορία 2.4: Εμπειρίες στο εργασιακό περιβάλλον

Οι συμμετέχουσες μοιράστηκαν ποικίλες εμπειρίες σχετικά με τη στάση των εργοδοτών τους κατά την πρώτη περίοδο της ζωής των παιδιών τους. Παρά την ύπαρξη του συμφώνου συμβίωσης, **η μη κυοφορούσα γονέας εξακολουθεί να μην απολαμβάνει τα ίδια δικαιώματα** με τις εργαζόμενες μητέρες. Σε πολλές περιπτώσεις, η έλλειψη επίσημης υποστήριξης αναπληρώθηκε από ανεπίσημα δίκτυα συναδέλφων ή, αντίθετα, οι **συμμετέχουσες επέλεξαν να μην αποκαλύψουν την προσωπική τους κατάσταση λόγω του φόβου διάκρισης**.

2.4.1 Ανισότητα δικαιωμάτων (για τη μη κυοφορούσα γυναίκα)

Ορισμένες συμμετέχουσες, όπως η Σ1 και η Σ2, ανέφεραν πως δεν είχαν καμία στήριξη από τον εργοδότη τους. Η Σ2 δήλωσε ξεκάθαρα: «Καμία υποστήριξη». Παρόμοια, η Σ3, που εργάζεται στο δημόσιο τομέα, σημείωσε ότι η σχέση με τον εργοδότη ήταν αδιάφορη, χωρίς θετικές ή αρνητικές συνέπειες: «Ούτε θετικό, ούτε αρνητικό... δεν ασχολούνται πολύ με εμάς». Αυτές οι περιπτώσεις δείχνουν πως η έλλειψη στήριξης στον εργασιακό χώρο δεν ήταν πάντοτε ενεργά αρνητική, αλλά συχνά συνδυάζεται με μια αίσθηση απουσίας και η Σ11 συμπληρώνει ότι πρακτικά δεν δικαιούνταν «καμία νόμιμη χρήση άδειας και άλλων γονικών παροχών».

2.4.2. Φόβος διάκρισης

Η κατάσταση γίνεται πιο περίπλοκη όταν πρόκειται για περιβάλλοντα όπου η αποδοχή ήταν ακόμη πιο περιορισμένη. Η Σ4, που εργάζεται ως σχολική ψυχολόγος, αναφέρει ότι δεν ένιωθε αρκετά ασφαλής ώστε να αποκαλύψει την εγκυμοσύνη της, εξαιτίας του ρατσισμού και των διακρίσεων που επικρατούσαν στο χώρο εργασίας της: «Φυσικά και κανείς δεν ήξερε... πολύς ρατσισμός εδώ». Αντίθετα, η Σ5, η οποία εργάζεται στον δικαστικό κλάδο, παρατήρησε μια σταδιακή βελτίωση στη στάση των συναδέλφων της, τονίζοντας ότι ο συντηρητικός αυτός κλάδος αρχίζει να γίνεται πιο ανοιχτός: «Ο δικαστικός κλάδος είναι συντηρητικός, αλλά αυτό έχει αρχίσει να αλλάζει». Αυτές οι εμπειρίες αποκαλύπτουν πως, αν και υπάρχουν διακρίσεις, ορισμένοι επαγγελματικοί τομείς δείχνουν μια τάση προς αλλαγή.

Η υποστήριξη που προήλθε από ανεπίσημα δίκτυα είναι επίσης σημαντική. Η Σ6 ανέφερε ότι βρήκε βοήθεια στον ακαδημαϊκό κύκλο, χωρίς να προσδιορίσει περισσότερα, αλλά αυτή η παρατήρηση δείχνει τη σημασία της συλλογικής υποστήριξης σε πιο ανοιχτά περιβάλλοντα. Σε άλλες περιπτώσεις, οι σχέσεις με τους συναδέλφους ήταν πιο τυπικές, όπως περιγράφει η Σ7: «Τυπικές σχέσεις».

Μερικές φορές, η αποδοχή στον επαγγελματικό χώρο ήταν σιωπηλή και έμμεση. Η Σ10 περιέγραψε ότι κάποιοι συνάδελφοι γνώριζαν για τη ζωή της, αλλά απέφευγαν να το συζητήσουν ανοιχτά, ενώ άλλοι έκαναν ομοφοβικά σχόλια για να "εξερευνήσουν" την κατάσταση: «Υπήρξαν ομοφοβικά σχόλια για να δουν αν ισχύει κάτι». Αυτό δείχνει την έλλειψη ανοιχτής συζήτησης σε ορισμένους χώρους εργασίας, όπου η στήριξη μπορεί να είναι ανεπαρκής ή υποκριτική.

Τέλος, η Σ11 ανέφερε ότι ήταν πάντα ανοιχτή για την ταυτότητά της ως λεσβία στον εργασιακό χώρο, και δεν αντιμετώπισε αρνητική συμπεριφορά από τον εργοδότη της: «Ήμουν ανοιχτή ότι είμαι λεσβία... Δεν υπήρχε κάτι αρνητικό». Αυτή η περίπτωση υπογραμμίζει πως σε ορισμένα περιβάλλοντα η αποδοχή μπορεί να είναι ανοιχτή και χωρίς επιπτώσεις.

Κατηγορία 2.5: Εμπειρίες και αντιλήψεις για το σχολικό περιβάλλον

Οι εμπειρίες των συμμετεχουσών σχετικά με τη συμπερίληψη των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα αναδεικνύουν ένα φάσμα προκλήσεων και αποδοχής. Παρά τις **δυσκολίες που αντιμετώπισαν κάποιες οικογένειες λόγω της έλλειψης ενημέρωσης και επιμόρφωσης των παιδαγωγών**, ορισμένες είδαν **θετικές αντιδράσεις και ανοιχτή υποδοχή από το σχολικό περιβάλλον**. Σε όλες τις περιπτώσεις, η σταδιακή πρόοδος είναι εμφανής, παρόλο που **η άγνοια εξακολουθεί να αποτελεί εμπόδιο** σε ορισμένες περιπτώσεις.

2.5.1 Έλλειψη ενημέρωσης των παιδαγωγών.

Η Σ1 περιγράφει μια χρονοβόρα διαδικασία αναζήτησης παιδικού σταθμού, κατά την οποία η έλλειψη ενημέρωσης για τις ομόφυλες οικογένειες κατέστη σαφής. Πολλοί σταθμοί δεν γνώριζαν καν την έννοια της συμπερίληψης, ενώ οι παιδαγωγοί δεν είχαν την κατάλληλη εκπαίδευση για να διαχειριστούν τέτοιες οικογένειες: «Είδαμε πάνω από 10 παιδικούς σταθμούς... δεν ήξεραν καν τη λέξη συμπερίληψη». Αυτή η έλλειψη κατανόησης και προετοιμασίας παρατηρήθηκε και από τη Σ2, η οποία δήλωσε την απουσία συμπερίληψης στο σχολείο του παιδιού της: «Απουσία συμπερίληψης στο σχολείο». Οι περιπτώσεις αυτές δείχνουν ότι η άγνοια αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην πλήρη αποδοχή των ομόφυλων οικογενειών από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες εμπειρίες, η Σ3 δεν έχει ακόμη βιώσει τέτοιου είδους προκλήσεις, καθώς η οικογένειά της δεν έχει φτάσει στο στάδιο της ένταξης στο σχολικό περιβάλλον. Παρ' όλα αυτά, προβλέπει ότι θα αντιμετωπίσουν παρόμοια ζητήματα στο μέλλον και παραμένει προετοιμασμένη να τα διαχειριστεί νομικά και πρακτικά: «Δεν χρειάστηκε ακόμη να ασχοληθούμε με αυτό». Αυτή η πρόβλεψη δείχνει ότι οι προκλήσεις ενδέχεται να παραμείνουν για πολλές οικογένειες που ακόμη δεν έχουν έρθει αντιμέτωπες με τη σχολική συμπερίληψη.

Παρόλο που πολλές οικογένειες βρίσκονται αντιμέτωπες με την άγνοια, άλλες είχαν πιο θετικές εμπειρίες.

2.5.2 Ανοιχτή υποδοχή από το σχολικό περιβάλλον

Η Σ7, για παράδειγμα, περιγράφει πώς το παιδί της δηλώνει ανοιχτά ότι έχει δύο μαμάδες, χωρίς να αντιμετωπίζει αρνητικές αντιδράσεις από τους συμμαθητές του. Αυτό δείχνει ότι η ορατότητα μπορεί να λειτουργήσει ενδυναμωτικά για τα παιδιά: «Το έλεγε πάντα: ‘Έχω δύο μαμάδες’... δεν έχει σταματήσει να το λέει». Αυτή η θετική εμπειρία αποδεικνύει πως, όταν οι οικογένειες αισθάνονται αποδεκτές, αυτό μεταφέρεται και στα παιδιά, δίνοντάς τους αυτοπεποίθηση.

Ωστόσο, η Σ8 αναφέρει κάποιες στιγμές αμηχανίας στον παιδικό σταθμό, όπου οι παιδαγωγοί δεν είχαν ξανασυναντήσει οικογένειες όπως η δική της. Αν και υπήρξαν στιγμές αβεβαιότητας, δεν αναφέρθηκαν σοβαρά προβλήματα, και η υποστήριξη στο σχολείο παρέμεινε θετική: «Δεν γνώριζανε άλλη τέτοια οικογένεια... αλλά δεν είχαμε προβλήματα». Αυτό υποδηλώνει ότι, παρά την άγνοια, οι παιδαγωγοί ήταν ανοιχτοί στην αποδοχή και την υποστήριξη.

Η Σ9 προσθέτει μια ακόμη διάσταση στις εμπειρίες, καθώς, ενώ το παιδί της γίνεται αποδεκτό, υπάρχει μια αδιόρατη ανησυχία για μελλοντικές προκλήσεις. Η αποδοχή μπορεί να είναι παρούσα, αλλά οι γονείς παραμένουν επιφυλακτικοί σχετικά με το πώς θα εξελιχθούν οι σχέσεις του παιδιού με το σχολείο στο μέλλον: «Το παιδί μας το αποδέχονται όλοι... αλλά φοβάται μήπως κάποιος του πει κάτι». Αυτή η επιφυλακτικότητα αντικατοπτρίζει τις ανησυχίες που εκφράζουν πολλοί γονείς ομόφυλων οικογενειών.

Από την άλλη, η Σ10 περιγράφει μια ιδιαίτερα θετική εμπειρία, όπου η οικογένειά της έγινε αποδεκτή από το σχολικό περιβάλλον και τους συμμαθητές του παιδιού της. Η ανοιχτή επικοινωνία με τη δασκάλα και το υπόλοιπο σχολείο εξασφάλισε ότι το παιδί δεν θα βρεθεί σε δύσκολη θέση: «Δεν αντέδρασε κανείς... όλα τα γράφουμε ανοιχτά». Αυτή η εμπειρία δείχνει τη σημασία της διαφάνειας και της ανοιχτής επικοινωνίας με τους εκπαιδευτικούς.

Η Σ11, αν και βρέθηκε αντιμέτωπη με κάποια αρχική σύγχυση όταν η διευθύντρια του σχολείου δεν κατάλαβε τη φύση της οικογένειάς της, δεν συνάντησε σημαντικές διακρίσεις στη συνέχεια. Η μόνη αμηχανη αντίδραση ήρθε από μια άλλη μητέρα σε μια

δραστηριότητα μουσικοκινητικής: «Η μόνη αντίδραση ήταν αμηχανία... αλλά τίποτα σοβαρό». Αυτή η εμπειρία δείχνει ότι η κοινωνική αμηχανία εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά χωρίς να δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στις καθημερινές σχέσεις με το σχολείο.

Θεματικός Άξονας 3: Εμπειρίες και Προτάσεις για βελτίωση των συνθηκών μιας ΛΟΑΤΚΙ+ οικογένεια με βάση την υποκειμενική ερμηνεία των βιωμάτων

Κατηγορία 3.1: Από τα παραμύθια έως την ανοιχτή συζήτηση: Προσεγγίσεις στην επαφή του παιδιού με την διαφορετικότητα

Οι συμμετέχουσες αναδεικνύουν ένα σημαντικό εύρος **προσεγγίσεων για την εξήγηση της διαφορετικότητας στον σεξουαλικό προσανατολισμό των γονέων** τους προς τα παιδιά τους. Το βασικό μοτίβο που προκύπτει από τις αφηγήσεις είναι η ανάγκη των γονέων **να διαμορφώσουν μια στρατηγική που να ανταποκρίνεται τόσο στην ηλικία των παιδιών όσο και στις προκλήσεις που επιβάλλει η έλλειψη κατάλληλων πόρων και εκπαιδευτικού υλικού στα ελληνικά. Τα παραμύθια, οι παιδικές ιστορίες και η επιστημονική υποστήριξη** φαίνεται να **παίζουν κεντρικό ρόλο** στην προσπάθεια των γονέων να προσεγγίσουν τη διαφορετικότητα με τρόπο κατανοητό, ενώ άλλες προτιμούν την ανοιχτή και καθημερινή συζήτηση.

3.1.1 Ποικιλία προσεγγίσεων

Η Σ1 επιλέγει να συνδυάσει την επιστήμη και την προληπτική προετοιμασία μέσω της παιδοψυχολογίας. Επισκέφτηκαν παιδοψυχολόγο για να τους προετοιμάσει σχετικά με το πώς να θωρακίσουν το παιδί τους καθώς θα αρχίσει να κοινωνικοποιείται σε ένα ευρύτερο περιβάλλον: «Έχουμε ήδη επισκεφθεί μια παιδοψυχολόγο... για να μας προετοιμάσει πώς να θωρακίσουμε το παιδί». Η αναφορά αυτή δημιουργεί μια βάση προβληματισμού που επανέρχεται στις αφηγήσεις άλλων συμμετεχουσών.

3.1.2 Στρατηγική ανάλογη με την ηλικία του παιδιού

Συνεχίζοντας την έμφαση στα παιδικά βιβλία, η Σ2 και η Σ4 επισημαίνουν την ανάγκη χρήσης παραμυθιών και λιγοστών βιβλίων ως μέσο προσέγγισης για την εξήγηση της διαφορετικότητας. Η Σ2, για παράδειγμα, σχολιάζει: «Λιγοστά βιβλία, προσέγγιση μέσω παραμυθιού», ενώ η Σ4 επιβεβαιώνει αυτή την προσέγγιση, αναγνωρίζοντας όμως τον περιορισμένο αριθμό διαθέσιμων βιβλίων: «Λιγοστά βιβλία». Αυτό δημιουργεί ένα μοτίβο που συνδέει τις οικογένειες στη δυσκολία εύρεσης υλικού που

να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους. Η Σ7 αναφέρει πώς το παιδί της άρχισε να κατανοεί τις νομικές διαστάσεις της οικογένειας με την πάροδο του χρόνου, γεγονός που του προκάλεσε ορισμένες φοβίες. Αυτό δείχνει ότι η κατανόηση της πραγματικότητας της ομόφυλης οικογένειας μπορεί να επηρεάσει την ψυχολογία των παιδιών καθώς μεγαλώνουν: «Ξέρει ότι δεν είμαστε, ας το πω, μία οικογένεια νομικά αναγνωρισμένη... Αυτό αρχίζει να δημιουργεί κάποιες φοβίες». Από την άλλη, η Σ10, που έχει μεγαλύτερα παιδιά, υιοθετεί μια προσέγγιση ανοιχτού διαλόγου, όπου οι συζητήσεις για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και τη δομή της οικογένειας είναι μέρος της καθημερινότητας. Αυτή η ανοιχτή συζήτηση επιτρέπει στο παιδί να επεξεργάζεται τη διαφορετικότητα με φυσικό τρόπο: «Έρχεται σαν καθημερινή κουβέντα... δεν κρυβόμαστε». Αυτή η προσέγγιση δείχνει πώς οι οικογένειες με μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να ενσωματώσουν τη συζήτηση για τη διαφορετικότητα στην καθημερινή τους ζωή, χωρίς να χρειάζεται να την απομονώσουν ως ξεχωριστό ζήτημα.

3.1.3 Ρόλος των παραμυθιών και η επιστημονική υποστήριξη

Η Σ1 υπογραμμίζει επίσης την έλλειψη κατάλληλων βιβλίων στα ελληνικά, η οποία δυσχεραίνει τη διαδικασία Παρόμοια ανησυχία εκφράζει και η Σ5, η οποία προσπαθεί να βρει λύσεις μέσω ξένων βιβλίων και άλλων πηγών. Επιπλέον, σκέφτεται να γράψει η ίδια ένα βιβλίο που να εξηγεί τη δομή της οικογένειάς της με τρόπο κατανοητό για το παιδί: «Σκέφτομαι να γράψω εγώ ένα». Η Σ5, με την αναφορά στις εμπειρίες άλλων οικογενειών από το εξωτερικό, αναδεικνύει την ανάγκη για περισσότερους πόρους και πληροφορίες, ιδιαίτερα για οικογένειες με παιδιά που γεννήθηκαν μέσω δωρητών σπέρματος. Η προσέγγισή της αναδεικνύει την πολυπλοκότητα του να βρεις το σωστό υλικό και τη δημιουργικότητα που απαιτείται για να καλυφθεί το κενό.

Αντίθετα, η Σ6 υιοθετεί μια πολύ πιο άμεση προσέγγιση, ξεκινώντας να μιλά για τη δομή της οικογένειάς τους από τη στιγμή που το παιδί ήταν ακόμη στην κοιλιά της. Η ανοιχτή και διαφανής επικοινωνία είναι θεμελιώδης στην προσέγγισή της, καθώς προσπαθεί να μεταφέρει στο παιδί την ιστορία της οικογένειάς τους με φυσικό και απλό τρόπο: «Ξεκινήσαμε από πάρα πολύ μικρό... του λέμε την ιστορία του». Αυτή η τακτική ενισχύει την αυτοπεποίθηση του παιδιού και δημιουργεί μια βάση για διαρκή διάλογο.

3.1.4 Έλλειψη κατάλληλων πόρων και υλικού στα ελληνικά

Συνεχίζοντας την έμφαση στα παιδικά βιβλία, η Σ2 και η Σ4 επισημαίνουν την ανάγκη χρήσης παραμυθιών και λιγοστών βιβλίων ως μέσο προσέγγισης για την εξήγηση της διαφορετικότητας. Η Σ2, για παράδειγμα, σχολιάζει: «Λιγοστά βιβλία, προσέγγιση μέσω παραμυθιού», ενώ η Σ4 επιβεβαιώνει αυτή την προσέγγιση, αναγνωρίζοντας όμως τον περιορισμένο αριθμό διαθέσιμων βιβλίων: «Λιγοστά βιβλία». Αυτό δημιουργεί ένα μοτίβο που συνδέει τις οικογένειες στη δυσκολία εύρεσης υλικού που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους.

Συνεχίζοντας στο θέμα της εξήγησης, η Σ8 και η Σ9 επιλέγουν τη χρήση παραμυθιών για να παρουσιάσουν την οικογένεια στα παιδιά τους. Η Σ8 συγκεκριμένα αναφέρει ότι δημιούργησαν το δικό τους «παραμύθι» για να εξηγήσουν με τρόπο κατανοητό στο παιδί τους την οικογενειακή τους κατάσταση: «Το δικό μας παραμύθι». Αυτή η στρατηγική δείχνει την προσαρμοστικότητα των γονέων στο να βρίσκουν δημιουργικούς τρόπους για να διευκολύνουν την κατανόηση των παιδιών τους.

Από την άλλη, η Σ10, που έχει μεγαλύτερα παιδιά, υιοθετεί μια προσέγγιση ανοιχτού διαλόγου, όπου οι συζητήσεις για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και τη δομή της οικογένειας είναι μέρος της καθημερινότητας. Αυτή η ανοιχτή συζήτηση επιτρέπει στο παιδί να επεξεργάζεται τη διαφορετικότητα με φυσικό τρόπο: «Έρχεται σαν καθημερινή κουβέντα... δεν κρυβόμαστε». Αυτή η προσέγγιση δείχνει πώς οι οικογένειες με μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να ενσωματώσουν τη συζήτηση για τη διαφορετικότητα στην καθημερινή τους ζωή, χωρίς να χρειάζεται να την απομονώσουν ως ξεχωριστό ζήτημα.

Τέλος, η Σ11 επιλέγει να συμβουλευτεί την παιδοψυχολόγο για να δημιουργήσει σαφή όρια και διακρίσεις μεταξύ των δύο μητέρων, ώστε το παιδί να μπορεί να ξεχωρίζει. Η προσπάθεια αυτή δείχνει ότι οι γονείς αναζητούν τρόπους για να κάνουν την οικογενειακή τους δομή πιο κατανοητή και ξεκάθαρη για τα παιδιά τους: «Η παιδοψυχολόγος μας συμβούλεψε για το πώς το παιδί θα ξεχωρίζει τις δύο μαμάδες».

Κατηγορία 3.2: Συμβουλές προς ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που επιθυμούν να δημιουργήσουν οικογένεια στην Ελλάδα

Η δημιουργία οικογένειας για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην Ελλάδα εξακολουθεί να παραμένει μια πρόκληση, με **σημαντικές νομικές, κοινωνικές και πρακτικές δυσκολίες**. Οι συμμετέχουσες μοιράζονται τις εμπειρίες τους, επισημαίνοντας την **έλλειψη κρατικής βοήθειας και την ανάγκη για πλήρη ενημέρωση σχετικά με τα**

δικαιώματα και τις διαδικασίες. Παράλληλα, αναδεικνύεται η σημασία των άτυπων κοινωνικών δικτύων, των ΜΚΟ και της ψυχολογικής στήριξης για τη διαχείριση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν.

3.2.1 Σημαντικές ελλείψεις στο κοινωνικό νομικό πλαίσιο και πρακτικές δυσκολίες

Η Σ1 τονίζει τη σημασία της πλήρους γνώσης των νομικών και πρακτικών επιλογών που έχουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην Ελλάδα, καθώς και τις προκλήσεις που μπορεί να συναντήσουν κατά τη διαδικασία. Παράλληλα, αναδεικνύει την ανάγκη για συνειδητοποίηση της ευρύτερης πορείας της γονεϊκότητας και όχι μόνο του πρώτου βήματος της απόκτησης παιδιού: «Να γνωρίζουν πολύ καλά τις οδούς... και να δουν πώς είναι η οικογενειακή ζωή των γονέων που έχουν παιδιά, ποιο είναι το επόμενο στάδιο». Αυτή η προσέγγιση προσφέρει μια ολιστική εικόνα για τη διαδικασία, τονίζοντας ότι η απόκτηση παιδιού είναι μόνο η αρχή.

Η Σ6 επικεντρώνεται στα πρακτικά ζητήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη όταν υπάρχει ήδη ένα παιδί στην οικογένεια, όπως η ένταξη στους δημόσιους παιδικούς σταθμούς και το σχολικό σύστημα: «Πληροφορίες που αφορούν το τι συμβαίνει με τους δημόσιους παιδικούς σταθμούς... τι είναι πρακτικό για τη ζωή του παιδιού». Αυτή η συμβουλή προσφέρει χρήσιμη καθοδήγηση για την καθημερινή πρακτική οργάνωση της ζωής μιας οικογένειας.

Η Σ7, όπως και η Σ4, τονίζει επίσης την ανάγκη για καλή γνώση των νομικών πλαισίων και ψυχολογική υποστήριξη από άτομα που γνωρίζουν τα θέματα που απασχολούν τις ομόφυλες οικογένειες: «Να έχουν καλή γνώση των πρακτικών νομικών... και να λαμβάνουν ψυχολογική υποστήριξη από ειδικούς».

3.2.3 Ανάγκη για ενημέρωση

Παράλληλα, η Σ2 προσφέρει μια πρακτική συμβουλή προς τις γυναίκες που επιθυμούν να αποκτήσουν παιδιά μέσω δωρητών, τονίζοντας την ανάγκη χρήσης τράπεζας σπέρματος για να διασφαλιστεί η βιολογική συγγένεια μεταξύ αδελφών, κάτι που μπορεί να αποδειχθεί κρίσιμο στο μέλλον: «Χίλιες φορές από τράπεζα σπέρματος... έτσι ώστε τα παιδιά να είναι βιολογικά αδέρφια» Αντίστοιχα, η Σ4 τονίζει τη σημασία της γνώσης των νομικών πλαισίων που διέπουν την απόκτηση παιδιού στην Ελλάδα, καθώς και την αναγκαιότητα ψυχολογικής υποστήριξης από ειδικούς που κατανοούν

τις ανάγκες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων: «Να έχουν καλή γνώση των πρακτικών νομικών (πρακτικών) και να λαμβάνουν ψυχολογική υποστήριξη από ειδικούς». Αυτή η συμβουλή συνδέεται άμεσα με την αναγκαιότητα πληροφόρησης και στήριξης από επαγγελματίες

3.2.4 Άτυπα κοινωνικά δίκτυα

Η Σ3, από την πλευρά της, υπογραμμίζει τη σημασία του κοινωνικού δικτύου και της υποστήριξης, αναφέροντας ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα θα πρέπει να βρουν το δικό τους «χωριό» ή υποστηρικτικό περιβάλλον: «Θα πρέπει να βρουν το χωριό τους, ένα υποστηρικτικό περιβάλλον». Αυτή η πρόταση αντικατοπτρίζει την ανάγκη των γονέων να περιβάλλονται από ανθρώπους που κατανοούν τις προκλήσεις τους και τους παρέχουν στήριξη.

Στο ίδιο μήκος κύματος, η Σ5 αναδεικνύει την αξία της επαφής με άλλους γονείς που έχουν περάσει από τη διαδικασία απόκτησης παιδιών. Αναφέρει ότι οι ομάδες, οι ΜΚΟ και οι διαδικτυακές κοινότητες προσφέρουν σημαντική βοήθεια, ειδικά σε ένα κοινωνικό περιβάλλον όπως η Ελλάδα, που δεν παρέχει αρκετή υποστήριξη: «Να έρθουν σε επαφή με άλλους γονείς... μέσω ομάδων ή ΜΚΟ... γιατί στη χώρα μας δεν θα εξοικειωθείς, δεν σε βοηθάει ούτε η χώρα ούτε η κοινωνία». Αυτή η παρατήρηση τονίζει τη σημασία της δημιουργίας άτυπων δικτύων υποστήριξης για την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των γονέων.

Κατηγορία 3.3: Η εκφρασμένη ανάγκη για νομικές και κοινωνικές αλλαγές

Οι συμμετέχουσες τονίζουν την επιτακτική ανάγκη για αλλαγές που θα διασφαλίζουν την ισότιμη μεταχείριση και τη νομική προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών στην Ελλάδα. Οι προτάσεις τους εστιάζουν σε τρεις βασικούς τομείς: **νομική ισότητα**, με έμφαση στη νομιμοποίηση του γάμου και την αναγνώριση του δεύτερου γονέα· **τεκνοθεσία για όλα τα ζευγάρια**, ως βασική προϋπόθεση για ίσα δικαιώματα· και **κοινωνική ορατότητα και αποδοχή**, με στόχο την καταπολέμηση των διακρίσεων και του ρατσισμού. Η σύνδεση μεταξύ νομικών αλλαγών και κοινωνικής αλλαγής είναι κεντρική στις αφηγήσεις, καθώς οι ερωτώμενες πιστεύουν ότι η νομική αναγνώριση των δικαιωμάτων θα φέρει μακροπρόθεσμες βελτιώσεις στην κοινωνική αποδοχή.

3.3.1 Νομική ισότητα

Η Σ1 υπογραμμίζει τη σημασία της νομικής αναγνώρισης των ομόφυλων οικογενειών, ώστε τα παιδιά τους να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα με τα υπόλοιπα παιδιά στην Ελλάδα: «Να αναγνωρίσουν δεύτερο γονιό... ώστε το παιδί να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα που έχουν και όλα τα άλλα παιδιά». Η Σ2 συμπληρώνει ότι είναι απαραίτητη η νομική ισότητα,

Η Σ4 επισημαίνει ότι η απουσία πλαισίου θα μπορούσε να ενοχοποιήσει τα παιδιά καθώς μεγαλώνουν και αρχίζουν να κατανοούν τις νομικές διακρίσεις: «Δεν θα ήθελα τα παιδιά να μεγαλώνουν χωρίς πλαίσιο, ούτε να ενοχοποιηθούν». Στο ίδιο μήκος κύματος, η Σ5 προτρέπει για μεγαλύτερη τόλμη όσον αφορά την κοινωνική ορατότητα, καθώς η αναγνώριση των γονέων και ο γάμος θα οδηγήσουν σε πιο σταθερές οικογένειες: «Να γίνουμε οικογένεια σωστά δομημένη... και να ανοίξει ο δρόμος για την αναγνώριση του άλλου γονέα». Η Σ10 αναφέρει ότι το νέο νομοσχέδιο, παρά τις ατέλειές του, μπορεί να καλύψει τις οικογένειες που έχουν ήδη παιδιά και να οδηγήσει στην ισότητα μέσω της υιοθεσίας ή της αναγνώρισης των γονέων: «Πιστεύω ότι με το καινούργιο νομοσχέδιο... το κομμάτι της ισότητας θα καλυφθεί».

3.3.2 Τεκνοθεσία για όλα τα ζευγάρια

Η Σ3 τονίζει ότι οι αλλαγές στον τομέα της τεκνοθεσίας είναι η βάση για την επίτευξη αυτής της ισότητας: «Η τεκνοθεσία είναι η ομπρέλα για όλα τα ίσα δικαιώματα».

3.3.3 Κοινωνική ορατότητα και αποδοχή

Η κοινωνική αποδοχή και η αναγνώριση της διαφορετικότητας είναι επίσης κεντρικά θέματα που τονίζονται. Η Σ6 και η Σ8 επικεντρώνονται στην ανάγκη για αποδοχή της διαφορετικότητας και μια κοινωνία χωρίς ρατσισμό. Σύμφωνα με τη Σ7, η κοινωνία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει τις ομόφυλες οικογένειες ως αόρατες, γεγονός που καθιστά αναγκαία την ύπαρξη ενός νομικού πλαισίου για την πλήρη αναγνώριση των δικαιωμάτων τους: «Η οικογένεια είναι αόρατη χωρίς πλαίσιο».

Η Σ11 κλείνει τονίζοντας ότι η νομική αναγνώριση θα έχει αντίκτυπο και στην κοινωνία, οδηγώντας σε μια σταδιακή αλλαγή των συντηρητικών αντιλήψεων: «Η νομική αναγνώριση θα αλλάξει και την κοινωνία».

Κεφάλαιο 6. Συζήτηση αποτελεσμάτων

Συζήτηση των ευρημάτων που προέκυψαν από την θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων που εξερευνούν το πως βιώνεται η γονεϊκότητα ανάμεσα σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην Ελλάδα όσο ισχύει η νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης. Η έρευνα εστιάζει στην εμπειρία των ΛΟΑΤΚΙ+ γονέων από την αρχική επιθυμία για παιδί έως την ανατροφή και το πέρασμα στα διάφορα στάδια της ζωής.

Αυτό που αρχικά εντοπίζεται είναι ότι οι βιολογικές και κοινωνικές δυσκολίες που συνοδεύουν αυτή τη μορφή οικογένειας οδηγούν στην **πλήρη συνειδητοποίηση** των ατόμων τόσο για τεκνοποίηση όσο και για τα νομική δυσκολία που το σύστημα είχε δημιουργήσει με τους περιορισμούς στην νομολογία. Όσον αφορά λοιπόν το συγκεκριμένο ερώτημα φαίνεται να ισχύει μια καθολική στάση συνειδητοποίησης. Κατά την δευτερογενή έρευνα δεν βρήκαμε απαντήσεις για το πως τα ζευγάρια αποφάσισαν αυτό το βήμα, βρήκαμε όμως προτροπή για να παίρνονται οι αποφάσεις όσο το δυνατόν πιο συνειδητά και συναινετικά. Κατά τον Greenfield (2023) σχετικά με τους ηθικούς και συναισθηματικούς λόγους για την δημιουργία απογόνων και τις αναπαραγωγικές συνθήκες, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι η **συνειδητή λήψη αποφάσεων** παραμένει πολύτιμος αυτοσκοπός. Η διερεύνηση αυτών των θεμάτων είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη των πολύ αναγκαίων υποστηρικτικών υλικών λήψης αποφάσεων, τα οποία είναι ειδικά για κάθε άτομο. Η «**Επιλογή με πληροφόρηση**» ορίζεται ως μια απόφαση που λαμβάνεται από τη διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών που σχετίζονται με το ενδιαφέρον κάποιου και λαμβάνοντας υπόψη τον αντίκτυπο αυτών των επιλογών στις άλλες διαστάσεις της ζωής του (Jain, 2023), (Soled et al., 2023). Παρά την αυξανόμενη ορατότητα και αποδοχή, οι προσδοκίες της κοινωνίας γενικότερα και του νομικού συστήματος συνεχίζουν να δημιουργούν μοναδικές προκλήσεις που απαιτούν προσεκτική διερεύνηση των εκτιμήσεων από τα ζευγάρια ΛΟΑΤΚΙ+ όταν αποφασίζουν αν θα κάνουν παιδιά το και πώς θα κάνουν παιδιά (Morris et al.2024).

Παράλληλα, από τις συνεντεύξεις φαίνεται να υπάρχει μια σύνδεση **θετικών συναισθημάτων** και **καλής πλήρους πληροφόρησης** σχετικά με την διαδικασία απόκτησης παιδιών η οποία επιβεβαιώνεται από άλλες ερευνητικές μελέτες στις οποίες ζευγάρια λεσβιών που σκέφτονταν τη μητρότητα εξέφρασαν ότι μια συνειδητή απόφαση περιλαμβάνει την ενημέρωση, την οργάνωση της ζωής και των πόρων κάποιου και την εξέταση του αντίκτυπου αυτής της απόφασης στο παιδί, στην

σύντροφο και στον εαυτό τους (Jain, 2023). Αυτό σημαίνει ότι η γνώση πρέπει να είναι εύκολα προσβάσιμη, να υπάρχει υλικό στα ελληνικά τόσο για την νομική πληροφόρηση όσο και για τις ιατρικές μεθόδους.

Σε αυτό το ερευνητικό ερώτημα φαίνεται όμως μια ποικιλία αντιδράσεων με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις συνεντευξιαζόμενες που ενώ δεν είχαν καλή πληροφόρηση διατηρούσαν καλή ψυχολογία αυτό δεν επιβεβαιώνεται καθολικά από την πλειοψηφία όμως σημειώνεται σε πολλές συνεντεύξεις ότι όσο πληρέστερη ήταν η πληροφορία, τόσο καλύτερη ήταν η ψυχολογία.

Σταδιακά, αυξάνεται η ορατότητα των οικογενειών ΛΟΑΤΚΙ+ και αυτό λογικά θα πρέπει να επηρεάζει μια ευρύτερη γκάμα επαγγελματικών κοινοτήτων να «μεταδίδουν» αναγνώριση και αποδοχή εναλλακτικών οδών δημιουργίας οικογένειας.

Στην περίπτωση των μητέρων που θέλησαν να χρησιμοποιήσουν είτε **σπερματέγχυση** είτε **ΙΥΑ** το νομικό σύστημα της χώρας μέχρι τον Φλεβάρη του 2024 δεν επέτρεπε την πρόσβαση σε ομόφυλες γυναίκες που είχαν συνάψει σύμφωνο. Ένα άλλο κομμάτι που φαίνεται να επηρεάζει πολύ την ψυχολογία είναι αυτό της **απόκρυψης** της μορφής οικογένειας το οποίο επιβεβαιώνεται από το υλικό των συνεντεύξεων, και φαίνεται ότι συμβαίνει εξαιτίας του νομικού καθεστώτος. Οι μέλλουσες μητέρες αναγκάζονταν να κρύψουν την φύση της οικογενειακής τους σύνθεσης έως ότου αναπτυσσόταν κάποιας μορφής εμπιστοσύνη με το ιατρικό προσωπικό (Hobson, 2021).

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με την τεκνοποίηση, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης τεχνολογιών υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, μπορεί να είναι περίπλοκη. Τα ΛΟΑΤΚΙ+ ζευγάρια εκφράζουν μια πολύ-επίπεδη εμπειρία όσον αφορά τη σχέση με επαγγελματίες, την πλοήγηση σε πολλαπλές κοινωνικές προκλήσεις και την αξιολόγηση του οικονομικού κόστους και των γονικών δικαιωμάτων. Επιπλέον γίνεται εμφανές ότι η **πρόσβαση στην πληροφορία** για τις συμμετέχουσες ήταν σε πολλές περιπτώσεις κατακερματισμένη και εξαιρετικά δυσνόητη. Μια τέτοια διαδικασία μπορεί να περιπλέκεται περαιτέρω όταν λαμβάνονται αποφάσεις σχετικά με τη χρήση μιας συγκεκριμένης τεχνολογίας αναπαραγωγής για τη μεγιστοποίηση της πιθανότητας βιολογικής συγγένειας με τους απογόνους. Αυτή η ενότητα θα εξετάσει μια σειρά από προκλήσεις και ξεχωριστές αλλά αλληλένδετες εκτιμήσεις που είναι σημαντικές για τη λήψη αποφάσεων των ΛΟΑΤΚΙ+ σχετικά με την τεκνοποίηση (Torper, 2020). Η γνώση και η ευαισθησία του παρόχου υγειονομικής περίθαλψης για τις ΛΟΑΤΚΙ+

κοινότητες είναι σημαντική για την επιτυχία σε κάθε αναπαραγωγικό μονοπάτι. Η συμμετοχή σε μια ομάδα υποστήριξης μπορεί να είναι ένας τρόπος για να βρεθούν άλλα άτομα που αντιμετωπίζουν τις ίδιες επιλογές πόρων γονιμότητας (Topper & Bauermeister, 2022). Αυτά τα δίκτυα υποστήριξης ομοτίμων είναι συχνά δωρεάν και μπορούν να παρέχουν πρακτικές συμβουλές για τη μείωση του άγχους μεταφέροντας γνώσεις και εμπειρίες από το ένα άτομο στο άλλο και παρέχουν ένα ευρύ φάσμα διαδικασιών και προσεγγίσεων θεραπείας γονιμότητας. Υπάρχουν επίσης ομάδες υποστήριξης που προσφέρουν εκπαίδευση σχετικά με τη διαδικασία δημιουργίας οικογένειας μέσω υιοθεσίας καθώς και νομικές διαδικασίες γονικής μέριμνας. Η νομική βοήθεια είναι διαθέσιμη για να βοηθήσει τα άτομα να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες που σχετίζονται με νομικά εμπόδια στη δημιουργία οικογένειας. Αυτοί οι οργανισμοί μπορεί να είναι οπουδήποτε από δωρεάν έως εξαιρετικά δαπανηροί, και η ποιότητα και το βάθος των υπηρεσιών ποικίλλουν ευρέως (Henriquez & Ahmad, 2021, Elertson & McNiel, 2021). Εδώ φαίνεται το ερευνητικό ερώτημα να επιβεβαιώνεται από τα ευρήματα, τα άτομα προσπάθησαν να βρουν στήριξη από όποια πηγή ήταν δυνατό μέσω ίντερνετ, ΜΚΟ, μέσω συζήτησης με άλλες οικογένειες.

Τα άτομα, είτε άγαμα είτε παντρεμένα με άλλα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, αναζητούν συχνά τα κοινωνικά, ψυχολογικά και σχεσιακά κίνητρα για να αποκτήσουν γενετικά συνδεδεμένα παιδιά. Επιπλέον, τα γονικά δικαιώματα, το στίγμα και η στάση του παρόχου υπηρεσιών γονιμότητας προς τους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά τις αναπαραγωγικές επιλογές. Η ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ ατόμων και παρόχων είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση αυτών των πολύπλοκων ζητημάτων και την ενίσχυση της κατανόησης, επιτρέποντας στα άτομα να εξερευνήσουν καλύτερα την ταυτότητά τους και τις αναπαραγωγικές τους επιθυμίες (Gilroy, 2022·Barnes & Fledderjohann, 2020·Yao et al., 2023).

Συμπερασματικά, τα άτομα και τα ζευγάρια ΛΟΑΤΚΙ+ δεν έχουν ποικίλους πόρους. Οργανισμοί και ομάδες υποστήριξης που εδρεύουν στην κοινότητα είναι περιορισμένα διαθέσιμες στις περισσότερες πόλεις και ορισμένες μητροπολιτικές περιοχές διαθέτουν μεγάλο αριθμό πόρων, δικτύων και οργανισμών που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων (Banerjee et al., 2020).Οι διαδικτυακές πλατφόρμες όμως έχουν κάνει την υποστήριξη και τους διαθέσιμους πόρους πιο προσιτούς από ό,τι ήταν προηγουμένως (Topper et al., 2022).

Παρά την πρόοδο του οικογενειακού δικαίου, τα ΛΟΑΤΚΙ+ που υιοθετούν, χρησιμοποιούν τεχνολογίες υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ή έχουν παιδί με σύντροφο ή σύζυγο που είναι ο βιολογικός γονέας κινδυνεύουν να θεωρηθούν **ως μη γονείς** από άλλους γονείς, νομικά πρόσωπα και το προσωπικό σε μονάδες υγείας. Η αναπαραγωγή και η δημιουργία οικογένειας συνδέονται βαθιά με τους ανθρώπους που αγαπάμε: τους γονείς, τα αδέρφια, τα παιδιά και τους φίλους μας. Ωστόσο, οι διαφωνίες ή η **νομική αβεβαιότητα** σχετικά με την κατάσταση ενός ατόμου ως γονέα ή τη σχέση ενός παιδιού με τους γονείς του είναι μια κοινή προσωπική εμπειρία. Αυτό φαίνεται να απαντά στο πως τα άτομα αντιλαμβάνονται την γονεϊκότητα μέσα σε ένα ελλιπές νομικό περιβάλλον.

Σε συμφωνία με αυτό φαίνεται ο ρόλος και η **επιρροή του οικογενειακού περιβάλλοντος προέλευσης** να παίζουν σημαντικό ρόλο κατά την διάρκεια του σχηματισμού της οικογένειας. Οι θεωρίες κοινωνικής υποστήριξης αναφέρουν ότι τα άτομα λαμβάνουν διάφορους τύπους **επίσημης** και **άτυπης** υποστήριξης σε διαφορετικούς χρόνους κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Αυτή η υποστήριξη αναφέρεται στη μικροοικολογία της κοινωνικής υποστήριξης που έχει ένα άτομο, δηλαδή του αριθμού και των τύπων των φίλων, της οικογένειας και των κοινοτήτων στις οποίες ανήκει ένα άτομο. Η υποστήριξη λαμβάνει διάφορες μορφές: για παράδειγμα, οι πιο κοντινοί μας άνθρωποι, συχνά μέλη της οικογένειάς μας, προσφέρουν την αγάπη, την ενθάρρυνση και την παρέα τους, ενώ άλλοι συχνά παρέχουν πληροφορίες, απτή βοήθεια και σχόλια. Τα άτομα με μεγαλύτερα κοινωνικά δίκτυα έχουν επιδείξει καλύτερη σωματική και ψυχική υγεία κατά τη διάρκεια της ζωής τους, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα (Harding, 2022). Αυτή η στήριξη από τις οικογένειες προέλευσης φαίνεται να μπορεί να αποτελέσει μια καλή βάση για τα άτομα που θέλουν να δημιουργήσουν τη δική τους, όμως η απουσία ή και η δημιουργία εμποδίων δεν φαίνεται να εμποδίζει τα άτομα να πραγματώσουν τον στόχο τους.

Επιπλέον, ενώ τόσο οι λεσβίες όσο και οι γκέι άντρες χρησιμοποιούν την υποστήριξη από φίλους και οικογένειες, οι μηχανισμοί με τους οποίους το κάνουν είναι διαφορετικοί (Elmer et al., 2020). Ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ+ λαμβάνουν και διαχειρίζονται την **κοινωνική υποστήριξη** ποικίλλει επίσης, με τη βιβλιογραφία να δείχνει ότι πολλές δράσεις κοινωνικής υποστήριξης λειτουργούν ως συστήματα αμοιβαιότητας. Η υπόθεση ήταν ότι καθώς τα άτομα μετακινούνται σε νέα

κεφάλαια ζωής, μπορούν να βασίζονται σε αυτά τα δίκτυα υποστήριξης και τα άτομα που συχνά λαμβάνουν υποστήριξη από το δικό τους μεγαλύτερο σύστημα υποστήριξης. Αλλά δυστυχώς, αυτές οι σχέσεις μπορεί να διαφέρουν όσον αφορά τη σύλληψη και την ανατροφή των παιδιών, καθώς οι νόμοι, οι πολιτικές και οι θεσμικές ρυθμίσεις δεν είναι ισότιμες για όλες τις οικογενειακές δομές. Οι εμπειρίες εκείνων που **παρέχουν υποστήριξη δεν έχουν μελετηθεί σοβαρά στην υπάρχουσα βιβλιογραφία**. Έτσι, οι σχεσιακές και κοινωνικές πολυπλοκότητες που αντιμετωπίζουν όσοι υποστηρίζουν τους άλλους στις οικογενειακές και αναπαραγωγικές διαδικασίες σχηματίζουν ένα **ερευνητικό κενό**.

Η κοινωνική υποστήριξη είναι εξαιρετικά σημαντική για όλους τους ανθρώπους, ιδιαίτερα σε περιόδους οικογενειακής κρίσης και σε σημαντικά γεγονότα της ζωής, όπως η γέννηση ή η υιοθεσία ενός παιδιού. Αν και μερικές φορές είναι δύσκολο για τους ανθρώπους να γνωρίζουν τον καλύτερο τρόπο παροχής καλής κοινωνικής υποστήριξης σε φίλους, μέλη της οικογένειας ή συναδέλφους που γνωρίζουν ότι βιώνουν μια σημαντική εμπειρία, όπως η γέννηση ενός παιδιού, το να γνωρίζουν τι να κάνουν είναι ακόμα πιο δύσκολο εάν τα μέλη της οικογένειας αποφασίσουν να επεκτείνουν την οικογένειά τους με μέσα που δεν είναι εξοικειωμένα με τα ετεροφυλόφιλα μέλη της οικογένειας και τους στενούς φίλους. Επομένως, όταν ένας φίλος ή μέλος της οικογένειας σχεδιάζει να γίνει γονιός μέσω μορφών αναπαραγωγικής τεχνολογίας, υιοθεσίας ή ανάδοχης φροντίδας, τα άτομα στο κοινωνικό δίκτυο των γονέων πρέπει να συνεργαστούν για να παρέχουν διάφορα είδη υποστήριξης (Cohen & McKay2020).

Ένας από τους παρεχόμενους τύπους υποστήριξης μπορεί να είναι το σπάσιμο της σιωπής που υπάρχει συχνά όταν οι φίλοι και τα μέλη της οικογένειας αποτυγχάνουν να κάνουν ερωτήσεις, να εκδηλώσουν ενδιαφέρον ή να πλησιάσουν άτομα που είναι γνωστό ότι σκέφτονται ενεργά να αποκτήσουν παιδί. Ένα σημαντικό μέρος των όσων γνωρίζουμε για την ανατροφή των παιδιών προέρχεται από την ανατροφή μας, από την παρατήρηση του τρόπου με τον οποίο οι γονείς μας, τα άλλα μέλη της οικογένειας και οι γονείς των φίλων αλληλεπιδρούν με τα παιδιά τους και βλέποντας τη δυναμική των οικογενειών που συναντάμε μέσω κοινωνικών ιδρυμάτων, π.χ ως παιδικές ομάδες, σχολεία και κοινοτικές δραστηριότητες. Για τους ενήλικες ΛΟΑΤΚΙ+ που μεγάλωσαν σε οικογένειες που δεν υποστήριζαν ή πιθανώς αποκήρυξαν την ταυτότητά τους, η έλλειψη μοντέλων και αλληλεπιδράσεων εντείνει τις φυσιολογικές ανησυχίες σχετικά

με το να γίνουν γονείς μέσω της υιοθεσίας ή της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής (Brooks, 2023).

Η **υποστήριξη της οικογένειας προέλευσης**, ιδιαίτερα από τους γονείς, στην πορεία για την δημιουργία οικογένειας, φαίνεται να είναι σημαντική για την **αποδοχή, τη μείωση του στιγματισμού, τη βελτίωση της ψυχικής υγείας και τη συνολική ευημερία**. Τέτοιες αντιδράσεις αντικατοπτρίζουν τον βαθμό ετοιμότητας και κατανόησης των μελών του κοινωνικού πλαισίου και τον βαθμό αποδοχής της στιγματισμένης ταυτότητας. Οι αντιδράσεις των γονέων στα νέα για τις ομόφυλες έλξεις των παιδιών τους και την αποκάλυψη ταυτότητας, που κυμαίνονται από την αποδοχή έως την τιμωρητική απόρριψη, έχουν μακροχρόνιες επιπτώσεις στην αυτοεκτίμηση και την ψυχική υγεία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Το οποίο επιβεβαιώνεται πλήρως και από το σύνολο των συνεντευξιαζόμενων.

Ενώ τα μέλη της οικογένειας είναι σημαντικές πηγές υποστήριξης και βοήθειας στις διαδικασίες αναπαραγωγής και δημιουργίας οικογένειας ΛΟΑΤΚΙ+, οι **φίλοι** είναι επίσης μια κρίσιμη πηγή υποστήριξης για πολλά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (Breder & Bockting, 2023).

Αυτές οι φιλίες είτε οφείλονται σε φίλους που υποκαθιστούν τη **συναισθηματική ή κοινωνική έλλειψη υποστήριξης των μελών της οικογένειας**, είτε επειδή οι σεξουαλικές ταυτότητες των ομοφυλόφιλων, λεσβιών και/ή αμφιφυλόφιλων φίλων γίνονται πηγή υπερηφάνειας και κοινωνικών δεσμών, είναι σαφές ότι οι φίλοι μπορούν να γίνουν σαν οικογένειες. Αυτές οι στενές σχέσεις μπορούν να φανούν μεταξύ των «οικογενειών της επιλογής» που παρέχουν χέρια βοήθειας σε περιόδους κρίσης, συμβάλλουν σε μια κοινότητα, ουσιαστική σύνδεση και οικονομία και διασφαλίζουν τη φροντίδα και την κοινωνική ευημερία των ατόμων (Worrell et al., 2022)

Καθώς προχωράει η συζήτηση γίνεται αντιληπτό ότι η δημιουργία οικογένειας στην Ελλάδα δεν είναι χωρίς προκλήσεις πέρα από τα νομικά κενά και την διαδικασία επιλογών με ελάχιστη πληροφόρηση. Οι οικογένειες πολλές φορές αναπτύσσουν φόβο σχετικά με την αποδοχή της οικογένειας τους. Αρκετές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, φαίνεται να επιβεβαιώνουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν παιδιά με λεσβίες, ομοφυλόφιλους, αμφιφυλόφιλους, τρανς και queer (και φυσικά, questioning) γονείς. Σήμερα, οι λεσβίες, οι ομοφυλόφιλοι, οι αμφιφυλόφιλοι, οι τρανσέξουαλ και οι queer

παντρεύονται και κάνουν και μεγαλώνουν παιδιά. Τώρα, δεν υπάρχει πλέον μια γενική βιολογική αδυναμία συντρόφων του ίδιου φύλου στο να δημιουργήσουν οικογένεια.

Η νομιμοποίηση του γάμου ομοφύλων στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε άλλα έθνη έχει πυροδοτήσει συζητήσεις για το μέλλον των παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς. Στο επίκεντρο της συζήτησης βρίσκονται ερωτήματα σχετικά με τον αντίκτυπο των νομικών διαφορών που βασίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου των συν-γονέων. Αυτός ο κριτικός διάλογος δεν μπορεί να ολοκληρωθεί χωρίς να εξεταστούν τα στοιχεία που σχετίζονται με το πώς αυτές οι νομικές ανισότητες επηρεάζουν τις ευκαιρίες των παιδιών να ανθίσουν. Ένας αυξανόμενος αριθμός μελετών τεκμηριώνει τους πολλούς τρόπους με τους οποίους η νομική ανισότητα διαμορφώνει τη ζωή των παιδιών με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς. Τα παιδιά είναι αναμφισβήτητα καλύτερα όταν οι γονείς τους έχουν νομική αναγνώριση και πρόσβαση σε προστασία (Brainer et al., 2020).

Το οποίο επιβεβαιώνεται απόλυτα και από το υλικό των συνεντεύξεων. Η νομική αβεβαιότητα, οι νόμοι που εισάγουν διακρίσεις και το κοινωνικό στίγμα πίσω από αυτά συνωμοτούν για να **υπονομεύσουν την ανάπτυξη ενός παιδιού** (Malmquist et al., 2020).

Ψυχολογικά, μπορεί να έχουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και μεγαλύτερη δυσκολία να ταυτιστούν ως μέρος μιας εθνικής ή άλλης κοινωνικής ομάδας. Τα **σχολεία** μπορεί να είναι το σημείο που οι επιπτώσεις της **νομικής ανισότητας** είναι ιδιαίτερα έντονες. Διαφορετικές πολιτείες έχουν διαφορετικές πολιτικές που επηρεάζουν την ποιότητα των σχολικών πόρων καθώς και την προσέγγιση του σχολείου στα παιδιά με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+. Η εμπειρία αυτών των νεαρών παιδιών υπογράμμισαν τη σημασία της **νομικής ισότητας** για να τους ελευθερώσει να μιλήσουν περαιτέρω για τον εαυτό τους και τους γονείς τους, να υποστηρίξουν άλλους νέους ή να κινητοποιηθούν για να δημιουργήσουν ασφαλείς χώρους. Ο βαθμός στον οποίο αυτές οι εκφρασμένες επιθυμίες να ενεργοποιηθούν έχει αποδειχθεί ότι είναι συνάρτηση διαφορετικών επιπέδων κοινωνικής υποστήριξης τόσο σε επίπεδο οικογένειας όσο και σε επίπεδο γειτονιάς (Kurian, 2020). Αυτό φαίνεται να υποστηρίζεται από μεγάλη μερίδα των συμμετεχουσών που αισθάνονται τη μερική νομική αναγνώριση ως τροχοπέδη. Το νομοσχέδιο για το γάμο των ομοφύλων αν και με ελλείψεις είναι μια ανακούφιση για τα παιδιά και ένα βήμα πιο κοντά στην εξίσωση δικαιωμάτων.

Η νομική ανισότητα συχνά συνδυάζει άλλες ανισότητες, όπως το φύλο, τη φυλή, την τάξη και τη σύνθεση της οικογένειας. Πολλές χώρες έχουν νόμους που ενδέχεται να κάνουν ακούσια διακρίσεις σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών όταν εξετάζουν την κοινωνική πολιτική πρόνοιας. Οι χάρτες δικαιωμάτων απαιτούν από τα κράτη να αποδείξουν ότι εφαρμόζουν μια πολιτική που απαγορεύει κάθε διάκριση με βάση τη φυλή, τη θρησκεία, το χρώμα, την εθνική καταγωγή ή το φύλο. Αυτές οι πολιτικές δεν προστατεύουν άμεσα τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου ως προστατευόμενες κατηγορίες για σκοπούς δημόσιας ευημερίας. Όσον αφορά την πολιτική, τα κράτη ποικίλλουν ως προς την προσέγγισή τους όσον αφορά την αντιμετώπιση των αναγκών των ΛΟΑΤΚΙ+ εξυπηρετούμενων.

Ορισμένα κράτη, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αυτό το επίπεδο εξατομίκευσης είναι πέρα από την εμβέλεια και την ικανότητα του έργου δημόσιας πρόνοιας. Πριν νομιμοποιηθεί ο γάμος ομοφυλοφίλων, πολλά κράτη είχαν επίσης πολιτικές που απαγόρευαν συγκεκριμένα στα τρανς άτομα να λαμβάνουν βοήθεια όταν παντρεύονταν νόμιμα κάποιον του αντίθετου φύλου (Garg & Volerman, 2021).

Οι πολιτικές και οι νόμοι που αποτυγχάνουν να λάβουν υπόψη τους τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και εκείνους που υποστηρίζουν ρατσιστικές ή **θρησκευτικές** ιδέες για την οικογένεια μπορεί να είναι **ισχυρές δυνάμεις καταπίεσης**. Αυτό φαίνεται στην περίπτωση μερικών συμμετεχουσών να μην ισχύει αφού επιθυμούσαν να βαπτίσουν τα παιδιά τους (Jackson et al., 2020).

Μια εξατομικευμένη προσέγγιση από πλευράς κράτους προς τους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς φαίνεται να απουσιάζει εντελώς και η στήριξη είναι μόνο οικονομική. Παρέχεται δε καθολικά σε όλους τους γονείς και αφορά το επίδομα γέννας. Βιβλιογραφικά, γίνεται αντιληπτό ότι η κοινωνική βοήθεια από το κράτος και από τις κοινωνικές υπηρεσίες είναι απαραίτητη για να βοηθήσει στην επίλυση των προβλημάτων που μπορεί τελικά να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε οικογένεια.

Για τις οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+, η ανάγκη για εξατομικευμένη κοινωνική βοήθεια είναι ακόμη μεγαλύτερη. Η ατομική προσοχή μπορεί να αυξήσει την εμπιστοσύνη μεταξύ των πελατών και των παροχών υπηρεσιών και να βελτιώσει την πρόσβαση σε πόρους. Η εξατομίκευση μπορεί επίσης να βελτιώσει τη σχέση μεταξύ επαγγελματιών και εξυπηρετούμενων, να αποτρέψει τις διακρίσεις και τη βία, να προωθήσει την επίλυση προβλημάτων και να εξασφαλίσει πρακτικά οφέλη και καλά αποτελέσματα. Οι

υπηρεσίες προσαρμοσμένες στα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων μπορούν να συμβάλουν στη συνολική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, να διακόψουν τους μηχανισμούς διάκρισης και να συμβάλουν σε μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς που συμμορφώνεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα (Sadika et al., 2020).

Τα σύγχρονα κράτη και οι κοινωνικές υπηρεσίες πρέπει να στοχεύουν στην παροχή αυτού του είδους υποστήριξης και να εντείνουν τις προσπάθειές τους για να δημιουργούν τον απαραίτητο μετασχηματισμό στο πλαίσιο κοινωνικής πρόνοιας. Οι εξατομικευμένες λύσεις για οικογένειες, ακόμη και όταν αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα, μπορούν να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα των γενικών υπηρεσιών, όπως φαίνεται στον νομικό τομέα ή στην εκπαιδευτική και επαγγελματική υποστήριξη. Αυτή η εξατομικευμένη προσέγγιση είναι ακόμη πιο απαραίτητη όταν έχουμε να κάνουμε με οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς, των οποίων οι ανάγκες, οι στρατηγικές αντιμετώπισης και οι πόροι χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία. Ορισμένες προσφορές που έχουν εξασφαλίσει αυτή την εξατομικευμένη προσέγγιση ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικές, ειδικά στον τομέα των παρεμβάσεων πρόληψης (Bush et al., 2020).

Παρακάτω εξετάζουμε την εμπειρία με το ιατρικό προσωπικό και τον τομέα της υγείας. Παρά την γενικότερη έλλειψη πλαισίου στους προαναφερθέντες τομείς που εξετάστηκαν, οι συμμετέχουσες στην έρευνα φαίνεται στην πλειονότητα τους να έχουν μια πολύ θετική εμπειρία με το **ιατρικό προσωπικό** και αντιμετωπίστηκαν με ειλικρινές ενδιαφέρον στις περιπτώσεις που χρειάστηκαν ιατρική βοήθεια. Σχετικά με την αντιμετώπιση στον εργασιακό χώρο βιβλιογραφικά παρατηρείται ότι πολλές φορές οι ΛΟΑΤΚΙ+ εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν χαρακτηριστικές **προκλήσεις** που σχετίζονται με τη φροντίδα και τη δημιουργία οικογένειας. Η διάκριση που αντιμετωπίζουν οι ΛΟΑΤΚΙ+ εργαζόμενοι από τους συναδέλφους και τους προϊστάμενους επεκτείνεται και στα δικαιώματα τους. Οι πρακτικές των εργοδοτών σχετικά με την **οικογενειακή άδεια** και τα επιδόματα υγείας τείνουν να συμμορφώνονται με τις παραδοσιακές οικογενειακές ιδεολογίες (Jackson et al., 2020). Η εστίασή της παρούσας έρευνας είναι στις εμπειρίες στο χώρο εργασίας ΛΟΑΤΚΙ γονέων και των παιδιών τους, όπως φαίνονται μέσα από τα μάτια των γονέων. Στην πραγματικότητα, οι πλειονότητα των μη κυοφορούσων γυναικών υπέστησαν διάκριση από τον νόμο διότι ενώ είχαν δημιουργήσει οικογένεια δεν απολάμβαναν ίσα δικαιώματα.

Ακόμη και όταν οι κυβερνήσεις έχουν δημιουργήσει νομικά πλαίσια για τη γονεϊκότητα ομοφυλόφιλων και/ή τρανς, συχνά υπάρχουν κενά σε αυτά τα πλαίσια, ιδίως όσον αφορά τον τρόπο εφαρμογής τους στην πράξη.

Σε πολλές χώρες, οι μη βιολογικοί γονείς που περνούν από παρένθετη μητρότητα κύησης ή χρησιμοποιούν συνεργατικές ή αμοιβαίες μεθόδους δημιουργίας οικογένειας μπορεί να βρεθούν σε θέση **ασθενέστερης νομικής προστασίας**. Σε αυτό το πλαίσιο, αυτή η νομική διερεύνηση έχει σχεδιαστεί για να θέσει τις βάσεις για τη διερεύνηση των ιδιαίτερων ζητημάτων που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν οι ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς στον χώρο εργασίας και την κοινωνία ως αποτέλεσμα των οικογενειακών τους διευθετήσεων. Η Σύσταση για την Απασχόληση και την Αξιοπρεπή Εργασία για την Ειρήνη και την Ανθεκτικότητα καλεί τις κυβερνήσεις, σε συνεννόηση με τις οργανώσεις εργαζομένων και εργοδοτών, να διασφαλίσουν πρόσβαση και υποστήριξη σε υπηρεσίες χωρίς αποκλεισμούς που λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές ανάγκες διαφορετικών οικογενειών, ώστε να προωθηθεί η συνοχή και ανθεκτικότητα των κοινοτήτων και διασφάλιση του κοινωνικού διαλόγου και άλλων λύσεων για την επιτυχία της μη διάκρισης όσον αφορά την απασχόληση και την εργασία (Leibetseder & Griffin, 2020).

Στην συνέχεια, από την ανάλυση του συλλεχθέντος ποιοτικού υλικού και σε συνδυασμό με την αξιοποίηση δευτερογενών πηγών επιχειρήθηκε να διερευνηθεί η εμπειρία από την οπτική του γονέα στο σχολικό περιβάλλον. Η **επιλογή σχολείου** παρουσιάζεται να είναι ένας κοινός «πονοκέφαλος» μεταξύ γονέων με παιδιά σχολικής ηλικίας. Η λήψη αποφάσεων των γονέων ΛΟΑΤΚΙ+ ενσωματώνει παρόμοιους παράγοντες με τους στρείτ γονείς, όπως μεθόδους διδασκαλίας ή πρόγραμμα σπουδών. Η απόφαση σταθμίζει επίσης σε μεγάλο βαθμό την ασφάλεια του σχολείου και τη **συμπερίληψη** ως **πρωταρχικά ζητήματα**. Ενώ πολλές κοινωνικές συμπεριφορές έχουν αλλάξει σχετικά με τις ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητες, οι γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ αντιμετωπίζουν ασάφεια στην ανατροφή των παιδιών και ελπίζουν, για περισσότερα νομικά δικαιώματα που προστατεύουν τα παιδιά. Η κοινωνία αλλάζει συνεχώς και οι ισχύοντες νόμοι δεν προστατεύουν πλήρως όλα τα παιδιά που μεγαλώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς. Οι ευαίσθητες γύρω από τον σεξουαλικό προσανατολισμό ενός γονέα έχουν άμεσο αντίκτυπο στα παιδιά τους – συγκεκριμένα, στις εκπαιδευτικές τους εμπειρίες. Επιπλέον, καθώς περισσότεροι γονείς είναι **ανοιχτοί** σχετικά με το καθεστώς ΛΟΑΤΚΙ+ τους, θα μπορούσε να επιδιωχθεί μια σεβαστή ισορροπία για

αυτούς τους γονείς και να αποτελέσουν αφορμή για να μειωθεί η **άγνοια**. Όπως όλοι οι γονείς, έτσι και οι ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς θέλουν γενικά το καλύτερο για τα παιδιά τους και μπορούν να δώσουν **χρήσιμα δεδομένα** για τους εκπαιδευτικούς για την κάλυψη θεμάτων όπως η ισότητα και η συμπερίληψη και να λειτουργήσουν προς όφελος των μαθητών και της εκπαιδευτικής τους εμπειρίας (Andresen & Nix, 2022).

Η απόκτηση ενός παιδιού φέρνει σημαντικές αλλαγές για τους γονείς. Η κοινωνικοποίηση και η ανάπτυξη του παιδιού επηρεάζονται από τις μεθόδους επικοινωνίας και εκπαίδευσης που χρησιμοποιούν οι γονείς. Όσοι στοχεύουν να ενσταλάξουν την αυτονομία, την εμπιστοσύνη και την υπευθυνότητα πρέπει να αναγνωρίσουν τη σημασία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος. Τα παιδιά χρειάζονται θεμελιώδη στοιχεία για να αναπτύξουν προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες εν μέσω της πολυπλοκότητας της ζωής (Stark et al., 2017, σ. 475-498).

Μέσα σε αυτές βρίσκεται και η συζήτηση για την μορφή οικογένειας και υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις σε αυτό ανάλογα με την ηλικία του παιδιού

Για παράδειγμα, η 4χρονη Amanda ρώτησε τι σημαίνει «gay» όταν παρακολούθησε ένα επεισόδιο μιας εκπομπής κινουμένων σχεδίων όπου ένας από τους χαρακτήρες αναφέρθηκε ως πριγκίπισσα όπως κάθε άλλη. Τα 7χρονα δίδυμα του Μπέρι ζήτησαν να δουν ξανά το καρτούν. Μαζί με τις άμεσες ερωτήσεις των παιδιών τους, και οι δύο γονείς, η Apple και η Berry, ενδιαφέρονται να δημιουργήσουν ένα ασφαλές περιβάλλον ώστε τα παιδιά τους να μπορούν να εκφράσουν τις αμφιβολίες τους. Και οι δύο γονείς θέλουν να ενθαρρύνουν περαιτέρω την περιέργεια των παιδιών.

Δεν υπάρχει (και θα έπρεπε να υπάρχει) μεγάλη ποσότητα παιδικών βιβλίων με ΛΟΑΤΚΙ+ χαρακτήρες ή πρωταγωνιστές, κυρίως επειδή αυτού του είδους η ιστορία δεν έχει αυτή τη στιγμή την υψηλότερη εμπορική διανομή. Για αυτόν τον λόγο, μεγάλο μέρος της περιεκτικής παιδικής λογοτεχνίας έχει γραφτεί για παιδιά με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+. Αυτό το είδος λογοτεχνίας έχει πολλά οφέλη για παιδιά με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ καθώς ανοίγει συζητήσεις, ενθαρρύνει τα παιδιά να μοιραστούν τις ιστορίες τους με άλλους και μειώνει τυχόν στιγματισμούς, καθώς και αυξάνει την αυτοεκτίμηση. Αυτό προκύπτει τόσο στην παραπάνω δευτερογενή μελέτη αλλά και από την ανάλυση των συνεντεύξεων (Liang & Cohrssen, 2020) και απαντά πολύ καλά στο ερευνητικό ερώτημα.

Αυτό που παρατηρείται να αποτελεί κοινό σημείο για την αλλαγή για τις συμμετέχουσες είναι η καλή γνώση και πληροφόρηση τόσο των επιλογών για δημιουργία οικογένειας όσο και για τα υπόλοιπα ζητήματα που αφορούν την νομική κάλυψη των παιδιών και της οικογένειας τους όσο και ζητημάτων που αφορούν την ορατότητα και την συμπερίληψη. Για αυτό παρατηρείται μια θετική στάση στην νομοθεσία που θέσπισε το γάμο ομοφύλων και την τεκνοθεσία ως πρώτο βήμα για την ισότητα.

Κεφάλαιο 7. Συμπεράσματα

Η ανάγκη για δημιουργία οικογένειας είναι ένα αναφαίρετο δικαίωμα κάθε ανθρώπου και αποτελεί ορόσημο για την ζωή κάθε ενήλικου ατόμου. Η διαδικασία απόκτησης παιδιού θα έπρεπε να διευκολύνεται και τα άτομα να στηρίζονται καθ' όλη την διαδικασία αλλά και την περίοδο κύησης ή προσαρμογής (αν πρόκειται για τεκνοθεσία). Η παροχή κατανοητών και προσβάσιμων πληροφοριών θα έπρεπε να διαχέεται ελεύθερα σε όποιο άτομο επιθυμεί να λάβει γνώση χωρίς φόβο για επίκριση ή στιγματισμό. Όμως η καλή πληροφόρηση θα πρέπει να έχει βάσεις σε ένα συμπεριληπτικό νομικό πλαίσιο που θα προστατεύει τα παιδιά αλλά και τους ίδιους τους γονείς απέναντι στο ρόλο τους. Οι συνεντεύξεις που αποτέλεσαν το δείγμα, χρονικά αναφέρονται στην περίοδο που δεν είχε θεσμοθετηθεί το σύμφωνο συμβίωσης του 2015 και κάποιες άλλες οικογένειες δημιουργήθηκαν από την περίοδο του 2015 και έπειτα. Ωστόσο αυτή την στιγμή η Ελλάδα έχει ρυθμίσει μερικώς το ζήτημα με τον νόμο 5089/2024 ο οποίος εξαιρεί τους ομοφυλόφιλους άντρες από τις τεχνολογίες ΙΥΑ. Ένα άλλο ζήτημα είναι αυτό του κόστους των μεθόδων ΙΥΑ, που μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα για κάποια ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται μια μη συμπεριληπτική στάση του ιατρικού προσωπικού στην γονέα που δεν κυοφόρησε το τέκνο η οποία πολλές φορές μπορεί να αποτελέσει ενδεικτική στάση και για τα μετέπειτα στάδια όπως αυτό της γέννησης του παιδιού και άλλων σταδίων όπως η σχολική ζωή. Το σίγουρο είναι ότι όσο λιγότερα εμπόδια αντιμετωπίζει ένας γονέας τόσο μειώνεται το γονικό άγχος και ενισχύεται η ψυχολογία του και η αυτοπεποίθηση του απέναντι στο ρόλο του.

Λογικά λοιπόν, η αποδοχή από την οικογένεια προέλευσης και το φιλικό περιβάλλον φαίνεται αποτελούν σημαντικούς παράγοντες στην καλή προσαρμογή των νέων γονέων αλλά δεν δείχνουν να καθορίζουν τις αποφάσεις τους για οικογένεια. Όταν αυτή αποδοχή απουσιάζει από τις οικογένειες προέλευσης το κενό φαίνεται να καλύπτεται από τους φίλους.

Ο παράγοντας της ολοκληρωμένης νομικής κάλυψης είναι ένα τεράστιο άγχος για τους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς που τεκνοποίησαν πριν από τη θέσπιση του νόμου για τον γάμο ομοφύλων και την τεκνοθεσία, και το γεγονός αυτό φαίνεται να είναι προβληματικό και για τα ίδια τα παιδιά γιατί η οικογένεια τους δεν είναι νομικά κατοχυρωμένη. Πολλές έρευνες έχουν δείξει πως όταν μια μειονότητα έχει θεσπισμένο νομικό πλαίσιο αυτό επηρεάζει θετικά και την αποδοχή στο κοινωνικό πεδίο.

Ωστόσο δεν είναι μόνο το κοινωνικό πεδίο που επηρεάζεται από μια συμπεριληπτική νομοθεσία αλλά και η εργασιακή ζωή των μητέρων ειδικά εκείνων που δεν έχουν οι ίδιες τεκνοποιήσει αλλά αποτελούν μαζί με την σύντροφο και τα παιδιά τους, μια οικογένεια.

Έως τώρα αυτό δεν αποτελούσε θεσπισμένο δικαίωμα και έτσι ήταν στην δικαιοδοσία του εκάστοτε εργοδότη να σεβαστεί ή όχι την μορφή οικογένειας της κάθε μητέρας, υπονομεύοντας ίσως έτσι εμμέσως την καλή παροχή φροντίδας των παιδιών.

Ένα σύστημα κοινωνικής πρόνοιας που θεωρείται συμπεριληπτικό πέρα από τις οριζόντιες παροχές παρέχει και εξατομικευμένη στήριξη ειδικά σε αυτές που θεωρούνται μειονοτικές ή/και ευάλωτες. Πρακτικά αυτό απουσιάζει πλήρως από την ελληνική πραγματικότητα και το έργο αυτό έχει υποκατασταθεί από ΜΚΟ όπως η Οικογένειες Ουράνιο Τόξο στην οποία αναφέρθηκαν πολλές συμμετέχουσες βεβαιώνοντας ότι έλαβαν πληροφόρηση, στήριξη και συμπαράσταση σε διάφορες φάσεις.

Όπως όλοι οι γονείς έτσι και οι ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς φαίνεται να επιθυμούν ακριβώς τα ίδια πράγματα για τα παιδιά τους όπως οι ετερόφυλοι ομότιμοι τους όμως δείχνουν μια περισσότερη τάση να εμφυσήσουν ιδέες όπως η ισότητα, τα δικαιώματα και η αποδοχή στο διαφορετικό.

Η έλλειψη βιβλίων, κινουμένων σχεδίων στην ελληνική καθημερινότητα απασχολεί αρκετά τους ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς και φαίνεται να έχουν δίκιο καθώς όσο περισσότερο υλικό για την διαφορετικότητα υπάρχει τόσο περισσότερο τα παιδιά αισθάνονται ορατά και η μορφή οικογένειας τους κανονικοποιείται. Τέτοιες αναφορές επίσης δίνουν ευκαιρίες για ανοιχτό διάλογο με τους γονείς ώστε να εκφράσουν τα συναισθήματα τους.

Τέλος, φαίνεται ότι τα κίνητρα για δημιουργία οικογένειας είναι τόσο σημαντικά για την κάθε μια που προτρέπουν τους μελλοντικούς γονείς να το επιχειρήσουν, να λάβουν γνώση και στήριξη από όπου μπορούν και να μη διστάσουν να κάνουν αυτό το βήμα.

7.1 Σύνδεση των ευρημάτων με την κοινωνική εργασία

Η ακαδημαϊκή έρευνα σε οικογένειες με μέλη ΛΟΑΤΚΙ+ προωθεί την κατανόηση της μοναδικής υποστήριξης που αναζητούν και χρειάζονται αυτές οι οικογένειες. Καθώς ο πολιτισμός εξελίσσεται, το ίδιο συμβαίνει και με τον ορισμό μας για την «οικογένεια»

και τις πολλές δομές που μπορεί να περιλαμβάνει. Η κοινωνική εργασία ήταν συχνά στην πρώτη γραμμή αυτής της αλλαγής και η έρευνα σε αυτόν τον τομέα επιδιώκει να φωτίσει τις σχέσεις, τις ανάγκες και τη μοναδικότητα ενός ολοένα και πιο διαφορετικού πληθυσμού (Pollitt et al., 2023).

Οι οικογένειες με μέλη ΛΟΑΤΚΙ+ έχουν τους δικούς τους αγώνες και μοναδικές ανάγκες που οι ερευνητές στοχεύουν να ανακαλύψουν. Όταν αυτό γίνει αποτελεσματικά, όχι μόνο εκπαιδευμένοι και πολιτιστικά ικανοί οικογενειακοί υποστηρικτές μπορούν να εκπαιδευτούν, αλλά και οι ερευνητές και οι επαγγελματίες της κοινωνικής εργασίας είναι καλύτερα ενήμεροι, προετοιμασμένοι και εξοπλισμένοι για να εκπαιδεύσουν τις οικογένειες, τους συνομηλίκους και τους επαγγελματίες όλων των ειδικοτήτων ώστε να είναι χωρίς αποκλεισμούς (Özbilgin and Erbil, 2023). Τοποθετώντας αυτό το δοκίμιο στην οικογενειακή έρευνα, επιτρέπει στο υπόλοιπο της εργασίας να εξετάσει τις συνέπειες για την πρακτική και την πολιτική στον τομέα της κοινωνικής εργασίας. Αυτή η εργασία διερευνά το κενό μέσα από μια συζήτηση που βασίζεται στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία στο πλαίσιο της κοινωνικής εργασίας και της κοινωνιολογίας, επιδιώκοντας δύο βασικούς στόχους. Πρώτον, υπογραμμίζει πώς οι γνώσεις αυτών των μελετητών έχουν χρησιμοποιηθεί από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για τη διαμόρφωση της δημόσιας πολιτικής. Δεύτερον, εξετάζει τον βαθμό στον οποίο η οικογενειακή έρευνα έχει διεισδύσει στη βιβλιογραφία της κοινωνικής εργασίας και την καθοδήγηση που προσφέρεται για την πρακτική της κοινωνικής εργασίας. Ωστόσο, αυτές οι γενικές προσεγγίσεις για την καλύτερη υποστήριξη των οικογενειών δεν είναι κατάλληλες για οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ+. Τονίζει ότι, ενώ η πυρηνική οικογένεια εξακολουθεί να είναι το κεντρικό σημείο βάσει του οποίου αξιολογούνται, εξετάζονται και κρίνονται οι άτυπες και επίσημες οικογενειακές πρακτικές, υπάρχουν ωστόσο και άλλες, συχνά περιθωριοποιημένες παραλλαγές αυτού του κυρίαρχου μοντέλου (Velasco, 2023).

Τα τελευταία 50 χρόνια αρκετές χώρες έχουν χαρακτηριστεί από μια αισθητή αύξηση της προβολής και των δικαιωμάτων των μελών της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Ορισμένες ομάδες, όπως οι λεσβίες και οι ομοφυλόφιλοι, έχουν αποκτήσει νομικά εργαλεία όπως το δικαίωμα στον γάμο μεταξύ ομοφυλόφιλων για να έρθουν πιο κοντά στο κοινωνικό ρεύμα.

Πολλοί αισθάνονται ή έχουν νιώσει μια μορφή κοινωνικής διάκρισης μερικοί ήταν «σε επιφυλακή» και σχεδόν όλοι φοβούνται την προκατάληψη σε νέα κοινωνικά περιβάλλοντα.

Η ακαδημαϊκή έρευνα έχει κυρίως δικαιολογήσει τη συμπερίληψή της λόγω των τρόπων με τους οποίους τα μέλη της οικογένειας βλέπουν, βιώνουν και υποφέρουν από το κοινωνικό στίγμα και έτσι αποφασίζουν να συμμετάσχουν σε ερευνητικές μελέτες. Η έρευνα μέχρι σήμερα επικεντρώνεται κυρίως σε στερεότυπα που επηρεάζουν τις πολιτικές ένταξης και ντοκιμαντέρ που προσπαθούν να παρακινήσουν τα μέλη της οικογένειας να υπερασπιστούν τα δικαιώματα των μελών της οικογένειάς τους ΛΟΑΤΚΙ+.

Η πρακτική με περιθωριοποιημένες κοινότητες δεν χρειάζεται να βασίζεται στην άμεση εμπειρία. Αντίθετα, η καλή πρακτική απαιτεί ευαισθητοποίηση, ανησυχία και παρέμβαση βάση έρευνας. Η έρευνα που συνδέεται άμεσα με την ευημερία των οικογενειών με τις οποίες εργαζόμαστε είναι αυτή που κάνει την καθημερινή εργασία των άλλων να τιμάται από τους κοινωνικούς λειτουργούς. Πολλοί από τους κοινωνικούς λειτουργούς ακολούθησαν το επάγγελμα επειδή πιστεύουν ότι η κοινωνία συνήθως συμπεριφέρεται άσχημα στους ευάλωτους ανθρώπους. Επιπλέον, πιστεύουμε ότι η κοινωνία έχει την ευθύνη να μεταχειρίζεται καλύτερα αυτούς τους ίδιους ανθρώπους. Όσοι ασχολούνται με την κοινωνική εργασία και η ευρύτερη κοινωνία έχουν συνειδητοποιήσει ότι οι ΛΟΑΤΚΙ+ νέοι είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε διαφόρων τύπων επιθέσεις.

Η κοινωνική εργασία έπαιξε πάντα σημαντικό ρόλο στη ζωή των οικογενειών, ανεξάρτητα από τις δομές του εκάστοτε κράτους. Σίγουρα, οι οικογένειες με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+ έχουν σημαντικές και διακριτές ανάγκες, τις οποίες οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν την κατάρτιση και τη γνώση να αντιμετωπίσουν. Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της κοινωνικής εργασίας είναι να υποστηρίξει και να ενδυναμώσει ανθρώπους που ζουν με καταπίεση που προκύπτει από συστημική περιθωριοποίηση, καθώς και μεμονωμένες πράξεις προκατάληψης και διακρίσεων. Η αποτελεσματική παροχή υπηρεσιών βασίζεται στην έντονη κατανόηση των συναφών, πρακτικών και συναισθηματικών αναγκών και βασίζεται στη γνώση που προέρχεται από την εργασία με οικογένειες σε στενή συνεργασία με την κοινότητα (Jackson et al., 2020).

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για να δοθεί προσοχή στη ζωή των οικογενειών ΛΟΑΤΚΙ, χρησιμοποιώντας ένα συστημικό πλαίσιο, επειδή υπάρχουν πολλές προκλήσεις και εμπόδια που δημιουργούν τη δυνατότητα για προβλήματα σε αυτές τις οικογένειες. Οι οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ βιώνουν διακρίσεις από επαγγελματίες και συστήματα με τα οποία έρχονται σε επαφή, καθώς και την απομόνωση που προκύπτει από τη μη ύπαρξη ενός δικτύου άλλων οικογενειών σαν κι αυτές. Αυτές οι προκλήσεις μπορούν να συνδυαστούν με τις φυσιολογικές αναπτυξιακές πιέσεις της ανατροφής των παιδιών μιας οικογένειας και να υπονομεύσουν την ψυχική υγεία. Εάν οι κοινωνικοί λειτουργοί επιλέξουν να αντιμετωπίσουν αυτά τα ζητήματα και να εργαστούν με οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ, χρειάζονται εξειδικευμένη εκπαίδευση και επίβλεψη που να αναγνωρίζει αυτές τις ειδικές προκλήσεις. Είναι επίσης σημαντικό να συμπεριλάβουμε τις φωνές και τις μοναδικές ανάγκες των ΛΟΑΤΚΙ οικογενειών στο έργο μας για την υπεράσπιση και την ανάπτυξη πολιτικής (Rogowski, 2024).

Πολλαπλά κενά γνώσης εξακολουθούν να υπάρχουν στον τομέα της έρευνας για την οικογένεια ΛΟΑΤΚΙ+. Παρά τη μικρή άνοδο στη επιστημονική αναπαράσταση διαφορετικών τύπων οικογενειών ΛΟΑΤΚΙ+, απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για να συγκεντρωθούν διαφορετικές φωνές και εμπειρίες στη βιβλιογραφία για την καλύτερη κατανόηση. Μικρή έρευνα επικεντρώνεται στις οικογένειες τρανς γυναικών με παιδιά, αμφιφυλόφιλων ανδρών και πανσεξουαλικών και ασεξουαλικών ατόμων. Περαιτέρω, η έρευνα στα σημεία διασταύρωσης της διφυλετικότητας και της οικοδόμησης οικογένειας και η υπεράσπιση από άλλες κοινότητες είναι πρωταρχικής σημασίας. Η έρευνα για τους μαύρους και τους μετανάστες ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς, νέους και οικογενειακά συστήματα, καθώς και αλληλεπικαλυπτόμενες εμπειρίες εθνοτικών και σεξουαλικών/ φύλων νέων μειονοτήτων, συνεχίζει να λαμβάνει σπάνια εκπροσώπηση στην ερευνητική βιβλιογραφία. Περισσότερη εμπειρική εργασία είναι απαραίτητη για να ρίξει φως στους τρόπους με τους οποίους τα queer έγχρωμα άτομα, ιδιαίτερα οι μαύροι και οι μετανάστες γονείς, αντιμετωπίζουν και αντιστέκονται σε χαμηλές πολιτιστικές συνθήκες και εμπειρίες περιθωριοποίησης ως συνάρτηση πολλαπλών καταπιέσεων (Few-Demo & Allen, 2020).

Η γονική ανθεκτικότητα και τα μακροπρόθεσμα οικογενειακά αποτελέσματα ενόψει της φθίνουσας νομικής και κοινωνικής υποστήριξης παραμένουν επίσης δύσκολο να μελετηθούν. Η διαχρονική μελέτη της ευημερίας και της λειτουργικότητας της οικογένειας ΛΟΑΤΚΙ+ είναι απαραίτητη για να προχωρήσουμε το πεδίο και να

κατανοήσουμε καλύτερα τους δυναμικούς παράγοντες που προάγουν ή περιορίζουν τη βέλτιστη λειτουργία των νέων, των ενηλίκων και της οικογένειας. Η συνεχής έρευνα της τελευταίας δεκαετίας έχει δείξει ότι οι κοινωνικές και δομικές αλλαγές έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τη ζωή των ενηλίκων που μεγαλώνουν οικογένειες (White et al., 2021).

Τα επόμενα χρόνια, οι αλλαγές στην πολιτική αρένα και οι κοινωνικές αλλαγές θα συνεχίσουν να μεταβάλλουν τις οικογενειακές εμπειρίες και τη σχεσιακή λειτουργία των οικογενειών με γονείς ΛΟΑΤΚΙ+. Οι κοινωνικοοικονομικές αλλαγές γύρω από την ισότητα του γάμου και την υιοθεσία έχουν αλλάξει τους κανόνες του «παιχνιδιού της γονεϊκότητας», έτσι ώστε οι λεσβίες, οι γκέι και οι αμφιφυλόφιλοι είναι όλο και πιο πιθανό να χρησιμοποιούν νομικά μέσα για να έχουν πρόσβαση σε γονιμοποίηση από δότη, παρένθετη μητρότητα, υιοθεσία και άλλες μορφές γονεϊκότητας. Η πρόσβαση στη δημιουργία οικογένειας σημαίνει ότι ένα αυξανόμενο ποσοστό ομοφυλόφιλων ανδρών, αμφιφυλόφιλων ανδρών και λεσβιών είναι πιθανό να γίνουν βιολογικοί ή/και θετοί γονείς. Παρατηρείται ένας αυξανόμενος αριθμός ενηλίκων ΛΟΑΤΚΙ+ που ζουν στην Ελλάδα και δημιουργούν οικογένειες μέσω μιας σειράς διαδικασιών υιοθεσίας, και άλλων διαδικασιών δημιουργίας οικογένειας, εξερεύνησης της ποικιλίας πολιτιστικών, κοινοτικών και προσωπικών συστημάτων υποστήριξης, πόρων και εμπειριών που η υποστήριξη των οικογενειών ΛΟΑΤΚΙ+ είναι πρωταρχικής σημασίας. Επιβάλλεται μια διεπιστημονική προσέγγιση σε αυτούς τους ερευνητικούς τομείς. (Fingerman et al., 2020).

7.2 Εμπόδια της έρευνας

Ένα από τα βασικότερα εμπόδια της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η προσέγγιση των ατόμων και η ανάπτυξη της εμπιστοσύνης ώστε να θέλουν να συμμετέχουν και να εμπλουτίσουν την απεικόνιση της υπάρχουσας κατάστασης. Ένα ακόμα σημαντικό εμπόδιο που φάνηκε από τις πρώτες κιόλας συνεντεύξεις ήταν η απροθυμία των συμμετεχουσών να αποκαλύψουν σημαντικά κοινωνικο-δημογραφικά στοιχεία από φόβο, όπως μας εξήγησε μια συμμετέχουσα, για αποκάλυψη των προσωπικών δεδομένων που για την ίδια θεωρούνταν ευαίσθητα. Όπως γίνεται κατανοητό η επιθυμία της έγινε σεβαστή και στις επόμενες συνεντεύξεις δεν ζητήθηκαν καθόλου στοιχεία όπως η ηλικία, το επάγγελμα, η εργασία και η πόλη διαμονής.

Τέλος, η χρονική συγκυρία έπαιξε καθοριστικό ρόλο, διότι κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της παρούσας έρευνας ετοιμαζόταν προς ψήφιση το νομοσχέδιο 5089/2024 και όταν τελικά υπερψηφίστηκε οι οικογένειες έσπευσαν να συνάψουν γάμο και να ξεκινήσουν τα δικαστήρια αναγνώρισης των τέκνων τους. Αυτή η συγκυρία ανέκοψε την διάθεση για συμμετοχή σε έρευνα διότι 1) περιόρισε σημαντικά το χρόνο που είχαν να αφιερώσουν για μια συνέντευξη και 2) ήταν πάγιο αίτημα της κοινότητας ήταν να ρυθμιστούν τα ζητήματα των παιδιών και η νομική διευθέτηση τους δημιούργησε ένα κλίμα αισιοδοξίας που φυσικά ήταν λογικό να υπάρχει. Φαίνεται λοιπόν να μην ένιωθαν το ίδιο επιτακτική την ανάγκη να ανατρέξουν στις δυσκολίες και στα εμπόδια που υπήρχαν μέχρι τώρα, αφού ο αγώνας τους έμοιαζε να φτάνει στο τέλος του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Ελληνόγλωσση

Βεργέτη, Α. (2009). *Κοινωνική εργασία με οικογένειες σε κρίση* (1^η έκδ.). ΤΟΠΟΣ.

Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου (χχ) *Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Νόμου «Μεταρρυθμίσεις για την Οικογένεια, το Παιδί και την Κοινωνία»*, Ανακτήθηκε 12 Ιουλίου 2024.

Καντσά, Β. (2011). *Λεσβία, η αβάσταχτη βαρύτητα μιας λέξης*. Στο Κ. Κανάκης(Επιμ.) *Γλώσσα και Σεξουαλικότητα. Γλωσσολογικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. (σελ 111-134) Αθήνα: Εικοστός Πρώτος.

Κολύρη, Β. (2018). *Το φύλο σαν δόλωμα: Ψυχανάλυση, πολιτική και τέχνη* (1^η έκδ.). Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗΣ.

Μαρνελάκης, Γ. (2014). *Στενές επαφές φύλου, σεξουαλικότητας και χώρου* (Κ. ΒΑΙΟΥ, Ρ. ΘΕΟΦΑΝΙΔΟΥ, & Σ. ΚΑΡΑΣΙΩΤΟΥ, Επιμ.). FUTURA.

Μουσούρου, Α. Μ. (2005). *Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική*. Αθήνα: Gutenberg.

Πεντάρης, Π. & Οικογένειες Ουράνιο Τόξο. (2024). *Οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς στην Ελλάδα: Οι εμπειρίες των γονέων*. Λονδίνο: Πανεπιστήμιο του Λονδίνου.

Πολυκάρπου, Β. (2019). *Το ΛΟΑΤΚΙ+ κίνημα στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης υπό το πρίσμα της διαθεματικότητας*, (Διπλωματική εργασία) Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Στεργιαννίδου, Ι. Θ. (χ.χ.). *Ο νόμος 3719/2008 Μια πρώτη ματιά εναλλακτικής μορφής συμβίωσης*. Αθήνα: Digesta.

Τορπουζίδης, Κ. (2012), *Ομοφυλοφιλία, σεξουαλικότητα και η πάλη για την απελευθέρωση*,(2η έκδ.) Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.

Τσαπόγας, Μ., Χριστόπουλος, Δ. (Επιμ.) (2004), *Τα Δικαιώματα στην Ελλάδα. Από το τέλος του Εμφυλίου στο τέλος της Μεταπολίτευσης*,(σελ206-220). Αθήνα: Καστανιώτης.

Zackie Oh Justice. (2024). *Για τον Ζακ / την Zackie Oh*. ForZak.gr. Ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2025.

Ξενόγλωσση

Andresen, M. E. & Nix, E. (2022). What causes the child penalty? Evidence from adopting and same-sex couples. *Journal of labor economics*.

Andrus, M., & Villeneuve, S. (2022). Demographic-Reliant Algorithmic Fairness: Characterizing the Risks of Demographic Data Collection in the Pursuit of Fairness. *2022 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*, 1709-1721.

Armund, G., Dhejne, C., Olofsson, J., & Rodriguez-Wallberg, K. (2016, December 19). Transgender men's experiences of fertility preservation: a qualitative study. *Human Reproduction*, 32(2), 383-390. Retrieved July 9, 2024.

Artyukhina, M. (2021, August 3). *Before Stonewall: The AOATKI movement behind Compton's Cafeteria riot*. Liberation School. Retrieved July 10, 2024.

Al-Saadoon, M., Al-Adawi, M., & Al-Adawi, S. (2020, August 7). Socio-Cultural Constraints in Protecting Child Rights in a Society in Transition: A Review and Synthesis from Oman. *Child Indicators Research*, 14(1), 239-267.

Banerjee, S. C., Staley, J. M., Alexander, K., Walters, C. B., & Parker, P. A. (2020). Encouraging patients to disclose their lesbian, gay, bisexual, or transgender (LGBT) status: oncology health care providers' perspectives. *Translational behavioral medicine*, 10(4), 918-927.

Barnes, L. & Fledderjohann, J. (2020). Reproductive justice for the invisible infertile: A critical examination of reproductive surveillance and stratification. *Sociology Compass*.

Baughey-Gill, S. (2011). When Gay Was Not Okay with the APA: A Historical Overview of Homosexuality and its Status as Mental Disorder. *Occam's Razor*.

Brainer, A., Moore, M. R., & Banerjee, P. (2020). Race and ethnicity in the lives of AOATKI parents and their children: Perspectives from and beyond North America. *AOATKI-parent families: Innovations in research and implications for practice*, 85-103.

Breder, K., & Bockting, W. (2023). Social networks of LGBT older adults: An integrative review. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 10(3), 473.

Brooks, R. B. (2023). The power of parenting. *Handbook of resilience in children*.

- Bush, C. L., Blumberg, J. B., El-Soheemy, A., Minich, D. M., Ordovás, J. M., Reed, D. G., & Behm, V. A. Y. (2020). Toward the definition of personalized nutrition: a proposal by the American Nutrition Association. *Journal of the American College of Nutrition*, 39(1), 5-15
- .Cocker, H., Mardon, R., & Daunt, K. L. (2021, March 8). Social media influencers and transgressive celebrity endorsement in consumption community contexts. *European Journal of Marketing*, 55(7)
- Cohen, S., & McKay, G. (2020). Social support, stress and the buffering hypothesis: A theoretical analysis. In *Handbook of psychology and health, Volume IV* (pp. 253-267). Routledge.
- Costa, P. A., & Shenkman, G. (2020). AOATKI-parent families in non-Western contexts. *AOATKI-parent families: Innovations in research and implications for practice*, 319-336.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.
- Dreger, A. D., & Herndon, A. M. (2009, April 1). PROGRESS AND POLITICS IN THE INTERSEX RIGHTS MOVEMENT. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 15(2), 199-224. Retrieved July 9, 2024.
- Eichler, M. (1988). *Nonsexist Research Methods: A Practical Guide* (1st ed.). Allen & Unwin.
- Elertson, K. & McNiel, P. L. (2021). Answering the call: Educating future nurses on LGBTQ healthcare. *Journal of homosexuality*.
- Elmer, T., Mepham, K., & Stadtfeld, C. (2020). Students under lockdown: Comparisons of students' social networks and mental health before and during the COVID-19 crisis in Switzerland. *Plos one*.
- Fausto-Sterling, A., & Molinier, P. (2013). *Les cinq sexes*. Payot.
- Few-Demo, A. L. & Allen, K. R. (2020). Gender, feminist, and intersectional perspectives on families: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*.

Fingerman, K. L., Huo, M., & Birditt, K. S. (2020). A decade of research on intergenerational ties: Technological, economic, political, and demographic changes. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 383-403.

Garg, N., & Volerman, A. (2020, December 13). A National Analysis of State Policies on Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Questioning/Queer Inclusive Sex Education. *Journal of School Health*, 91(2), 164-175. Retrieved January 11, 2025

Georgiou, Y. S., Patsantaras, N., & Kamberidou, I. (2018, July 31). Original Article Homophobia predictors – A case study in Greece: heterosexual physical education student attitudes towards male and female homosexuality. *Journal of Physical Education and Sport*.

Goldberg & G. Beemyn (Eds.), *The SAGE encyclopaedia of trans studies* (pp. 598–600). SAGE. Oswald, R. F., Routon, J. M., McGuire, J. K., & Holman, E. G. (2017, December 20). Tolerance Versus Support: Perceptions of Residential Community Climate Among LGB Parents. *Family Relations*, 67(1), 41-54.

Greenfield, B. (2023). Exploring Connections Among Early Attachment Relationships, Adoption Decision-Making, and Parental Identity Among Queer Couples.

Grigoropoulos, I. Gay Fatherhood Experiences and Challenges Through the Lens of Minority Stress Theory.

Gilroy, R. H. V. (2022). The Law of Assisted Reproductive Technologies: Imposing Heteronormative Family Structures onto Queer Families. *Tul. JL & Sexuality*.

Goldstein, T. (2019). *Teaching Gender and Sexuality at School Letters to Teachers* (1st ed.). Original work published 2018.

Golombok, S., Mellish, L., Jennings, S., Casey, P., Tasker, F., & E Lamb, M. (2014). Adoptive Gay Father Families: Parent–Child Relationships and Children's Psychological Adjustment.

Haldeman, D. C. (2019, November). Out of the Shadows. *Bringing Psychotherapy to the Underserved*, 123-144. Retrieved July 15, 2024.

Harding, M. (2022). LGBT+ Family Rights in Ireland: Stretching Traditional Conceptions of Parenthood. *Int'l Surv. Fam. L.*

Hargrove, D. S. (2009). *Psychotherapy Based on Bowen Family Systems Theory* (92th ed.). James H. Bray ; Mark Stanton.

Henriquez, N. R. & Ahmad, N. (2021). “The message is you don't exist”: Exploring lived experiences of rural lesbian, gay, bisexual, transgender, queer/questioning (ΛOATKI) people utilizing health care. *SAGE Open Nursing*.

Hobson, J. (2021). *Intended Parents' Experiences of Surrogacy: A Systematic Review and Meta-Synthesis*.

Horne, S. G., Johnson, T., Yel, N., Maroney, M. R., & McGinley, M. (2022, June). Unequal rights between LGBTQ parents living in the U.S.: The association of minority stress to relationship satisfaction and parental stress. *Couple and Family Psychology: Research and Practice, 11*(2), 141-160

Huneke, S. C. (2017, April 3). The Duplicity of Tolerance: Lesbian Experiences in Nazi Berlin. *Journal of Contemporary History, 54*(1), 30-59. Retrieved July 10, 2024.

ILGA- Europe, 2024. Joint statement: milestone for trans and intersex rights in Europe. ilga-europe.org. Retrieved July 10, 2024.

Imrie, S., Zadeh, S., Wylie, K., & Golombok, S. (2021). Children with trans parents: Parent–child relationship quality and psychological well-being. *Parenting*.

Jain, H. (2023). Making Love Legible: Queering Indian Legal Conceptions of “Family”. *Asian Journal of Law and Society*.

Jackson Levin, N., Kattari, S. K., Piellusch, E. K., & Watson, E. (2020). “We just take care of each other”: navigating ‘chosen family’ in the context of health, illness, and the mutual provision of care amongst queer and transgender young adults. *International journal of environmental research and public health, 17*(19).

Kerppola, J., Halme, N., Perälä, M., & Maija-Pietilä, A. (2019, September 2). Empowering ΛOATKI parents: How to improve maternity services and child healthcare settings for this community – ‘She told us that we are good as a family’. *Nordic Journal of Nursing Research, 40*(1), 41-51. Retrieved July 14, 2024.

Kurian, N. (2020). Are rights-violators? Deconstructing teacher discrimination against LGBT students in England and the UN Convention on the Rights of the Child as an advocacy tool. *The international journal of human rights*.

Kuvalanka, K. A., & Munroe, C. (2020). Parenting of trans children. In A. E. Mountz, S., & Capous-Desyllas, M. (2020, February). Exploring the families of origin of LGBTQ former foster youth and their trajectories throughout care. *Children and Youth Services Review, 109*, 104622. Retrieved July 14, 2024.

Leibetseder, D. & Griffin, G. (2020). States of reproduction: the co-production of queer and trans parenthood in three European countries. *Journal of Gender Studies*.

Liang, X., & Cohrssen, C. (2020). Towards creating inclusive environments for LGBTIQ-parented families in early childhood education and care settings: A review of the literature. *Australasian Journal of Early Childhood, 45*(1), 43-55.

Malmquist, A., Andersson, S., & Salomonsson, J. (2020). Life finds a way: young adults with lesbian mothers reflect on their childhood prior to legal recognition of same-sex parents in sweden. *Frontiers in Psychology*.

McConnachie, A. L., Ayed, N., Foley, S., Lamb, M. E., Jadv, V., Tasker, F., & Golombok, S. (2021). Adoptive gay father families: a longitudinal study of children's adjustment at early adolescence. *Child development, 92*(1), 425-443.

Morris, S. M., Gunter, K. E., Jia, J. L., & Baig, A. A. (2024). Factors influencing shared decision-making between healthcare providers and lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer people of color about intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence*.

Mustaccio, N.(2023). *Supporting AOATKI+ ELA Students Through Action Research*. (Doctoral dissertation).

Nomaguchi, K. & Milkie, M. A. (2020). Parenthood and well-being: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*.

Özbilgin, M. F., & Erbil, C. (2023, November 10). Insights into Equality, Diversity, and Inclusion. *International Perspectives on Equality, Diversity and Inclusion, 1-18*.

Papadaki, V., & Ntiken, A. (2022, January 10). "As a Trans Person You Don't Live. You Merely Try to Survive and Apologize Every Day for Who You Are' – Discrimination Experiences Among Trans Individuals in Greece". *Journal of Homosexuality, 70*(7), 1325-1347.

Papadaki, V., Plotnikof, K., Gioumidou, M., Zisimou, V., & Papadaki, E. (2015). A Comparison of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Among Students of Helping Professions in Crete, Greece: The Cases of Social Work, Psychology, Medicine, and Nursing. *Journal of Homosexuality*, 62(6), 735-762. Retrieved August 22, 2024.

Pollitt, A. M., Blair, K. L., and Lannutti, P. J. (2022). A review of two decades of AOATKI-inclusive research in JSPR and PR. *Personal Relat.* 1–30.

Rogowski, S. (2024). *Critical social work with children and families: Theory, context and practice*. Policy Press.

Sadika, B., Wiebe, E., Morrison, M. A., & Morrison, T. G. (2020). Intersectional microaggressions and social support for AOATKI persons of color: A systematic review of the Canadian-based empirical literature. *Journal of LGBT family studies*, 16(2), 111-147.

Schomakers, E., Lidynia, C., & Ziefle, M. (2019). A Typology of Online Privacy Personalities. *Journal of Grid Computing*, 17(4), 727-747.

Schumm, W. & Crawford, D. (2019). Scientific Consensus on Whether AOATKI Parents Are More Likely (or Not) to Have AOATKI Children: An Analysis of 72 Social Science Reviews of the Literature Published Between 2001 and 2017.

Siegel, M., Legler, M., Neziraj, F., E. Goldberg, A., & Zemp, M. (2022). Minority Stress and Positive Identity Aspects in Members of AOATKI+ Parent Families: Literature Review and a Study Protocol for a Mixed-Methods Evidence Synthesis.

Schanding, G. T. (2023) A School Psychology for All: Realizing Evidence-Based Practice Through Social Justice. *Canadian Journal of School Psychology*, 39(4), 324-329.

Soled, K. R. S., Niles, P. M., Mantell, E., Dansky, M., Bockting, W., & George, M. (2023). Childbearing at the margins: a systematic metasynthesis of sexual and gender diverse childbearing experiences. *Birth*, 50(1), 44-75.

Stark, T. H., Leszczensky, L., & Pink, S. (2017, August 14). Are there differences in ethnic majority and minority adolescents' friendships preferences and social influence with regard to their academic achievement? *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 20(3), 475-498.

Steffens, M. C., & Wagner, C. (2004, May 1). Attitudes toward lesbians, gay men, bisexual women, and bisexual men in Germany. *Journal of Sex Research*, *41*(2), 137-149. Retrieved July 10, 2024.

Topper, P. S. & Bauermeister, J. A. (2022). Queer couples trying to conceive: sexual minority women couples' experiences with assisted reproduction. *Sexuality Research and Social Policy*.

Topper, P. S. (2020). Clinically Assisted Reproduction Among Sexual Minority Women: Plans, Pivots, and Partnered-Decisions.

Tsekouras, D., & Anagnostaki, L. (2023, January 23). Lesbian-parent families in Greece: the experience of preschool and primary school teachers. *Journal of LGBT Youth*, *21*(1),

Velasco, K. (2023). Transnational backlash and the deinstitutionalization of liberal norms: LGBT+ rights in a contested world. *American Journal of Sociology*.

Voultzos, P., Zymbragou, C. E., Karakasi, M. V., & Pavlidis, P. (2021). A qualitative study examining transgender people's attitudes towards having a child to whom they are genetically related and pursuing fertility treatments in Greece. *pringer Science and Business Media LLC*.

Voultzos, P., Zymvragou, C., Raikos, N., & Spiliopoulou, C. C. (2018, March 28). Lesbians' experiences and attitudes towards parenthood in Greece. *Culture, Health & Sexuality*, *21*(1), 108-120.

Waldijk, S. (2020). *Same-Sex Families and Legal Recognition in Europe*. Springer Nature.A

White, J., Sepúlveda, M. J., & Patterson, C. J. (2021). *Understanding the well-being of AOATKII+ populations*. National Academies Press.

Worrell, S., Waling, A., Anderson, J., Lyons, A., Pepping, C. A., & Bourne, A. (2022). The nature and impact of informal mental health support in an AOATKI context: exploring peer roles and their challenges. *Sexuality Research and Social Policy*, *19* (4).

Yao, H., Yang, J., & Lo, I. P. Y. (2023). Lesbian couples' childbearing experiences using assisted reproductive technology: A netnography study. *Midwifery*.

Παράρτημα

Οδηγός Συνέντευξης

Μέρος 1: Γονεϊκότητα

1. Μπόρείτε να μου μιλήσετε για την απόφασή σας να αποκτήσετε παιδιά; Ήταν μία συνειδητή απόφαση; Πότε το αποφασίσατε;
2. Πως αισθανθήκατε όταν αρχίσατε τη διαδικασία; Αισθανθήκατε πως υπήρξε αρκετή πληροφόρηση και υποστήριξη διαθέσιμη;
3. Αισθανθήκατε πως είχατε τη συναισθηματική υποστήριξη που χρειαζόσασταν;
4. Πως εξέλαβε ο κοινωνικός και οικογενειακός σας κύκλος το γεγονός πως γίνατε γονιός;

Μέρος 2: Προκλήσεις και εμπόδια

5. Ως ΛΟΑΤΚΙ+ γονιός, υπήρχαν συγκεκριμένες δυσκολίες που βιώσατε κατά τη διάρκεια απόκτησης παιδιών και στη διάρκεια που μεγαλώνετε τα παιδιά σας;
6. Πως επηρέασαν οι κοινωνικές δομές και αντιλήψεις τις εμπειρίες σας ως ΛΟΑΤΚΙ+ γονιός;
7. Πιστεύετε πως η νομοθεσία και η Ελληνική Κυβέρνηση μεριμνούν για την υποστήριξη ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών; Μπορείτε να μου μιλήσετε για αυτό;

Μέρος 3: Υποστήριξη

8. Τι κρατική υποστήριξη βρήκατε χρήσιμη στην εμπειρία σας ως γονιός; Υπήρχαν κάποιες οργανώσεις ή κοινότητες που απευθύνονταν ειδικά σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και παρείχαν υποστήριξη;
9. Ποια είναι η εμπειρία σας ως ΛΟΑΤΚΙ+ γονιός σχετικά με το σύστημα υγείας ή άλλους κοινωνικούς φορείς;
10. Ποια είναι η εμπειρία σας με τον εργοδότη σας; Δεχτήκατε υποστήριξη σε αυτήν την περίοδο;

Μέρος 4: Αναλογισμοί

11. Πως έχει η δική σας σεξουαλική ταυτότητα ή γένος επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο ανατρέφετε τα παιδιά σας;
12. Πως ήταν και είναι η εμπειρία με τα παιδιά σας στο σχολείο;
13. Είχατε ποτέ συζητήσεις με το παιδί/παιδιά σας για το ότι είστε ΛΟΑΤΚΙ+ γονιός; Σας έχουν κάνει ποτέ ερωτήσεις σχετικά με αυτό;

14. Τι θα θέλατε να γνωρίζουν άλλοι ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς που σκέφτονται να αποκτήσουν παιδιά και να ζήσουν στην Ελλάδα;
15. Θεωρείτε πως μπορούν να υπάρξουν αλλαγές στους κοινωνικο-νομικούς θεσμούς της χώρας ώστε να βελτιωθεί η εμπειρία ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών; Ποιές είναι αυτές οι αλλαγές;

Έντυπο συγκατάθεσης

<https://forms.office.com/e/P24hjhVZED>

Η λέξη ΛΟΑΤΚΙ+ αποτελείται από τις λέξεις λεσβία, ομοφυλόφιλος, αμφιφυλόφιλο άτομο, τρανς άτομο, κουήρ άτομο και ιντερσεξ άτομο.